

БЕЗ ВІСНИК

№ 11—12

Тортури на селян - партизанів у Болгарії
(до статті „Білий терор і релігія“)

ЛИСТОПАД — ГРУДЕНЬ 1926 р.

ДЛЯ ХАТ-ЧИТАЛЕНЬ, СЕЛЬБУДІВ
ТА ПОЛІТОСВІТРОБІТНИКІВ

НА 1927 РІК *ВІДКРИТО* **НА 1927 РІК**
ПЕРЕДПЛАТУ

„БЕЗВІРНИК“

Щомісячний великий популярно-науковий та методичний антирелігійний журнал. Орган Всеукраїнської Ради Спілок Безвірників та Упрполітосвіти НКО УСРР

КОШТУЄ:

На 1 рік . . . . . 3 крб. 50 коп.
На 6 міс. . . . . 1 крб. 80 коп.
На 3 міс. . . . . 90 коп.

— — —

„САМООСВІТА“

Орган Центрального Комітету допомоги самоосвіти, відділу самоосвіти Управління політосвіти та культвідділу ВУРПС

ПЕРЕДПЛАТА:

На 1 рік . . . . . 7 крб. —
На 6 міс. . . . . 3 крб. 60 коп.
На 3 міс. . . . . 1 крб. 80 коп.

„ЗНАННЯ“

Багато ілюстрований науково-популярний журнал

ПЕРЕДПЛАТА:

На 1 рік . . . . . 6 крб. —
На 6 міс. . . . . 3 крб. 25 коп.
На 3 міс. . . . . 1 крб. 75 коп.

— — —

„СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК“

Журнал політосвітробітника на селі. Орган Всеукр. Управління Селянськими Будинками та Управл. Політосвіти УСРР

ПЕРЕДПЛАТА:

На 1 рік . . . . . 3 крб. —
На 6 міс. . . . . 1 крб. 50 коп.
На 3 міс. . . . . — „ 75 коп.

„ГЕТЬ НЕПИСЬМЕННІСТЬ“

ДВОХТИЖНЕВА ГАЗЕТА

Орган Всеукр. Надзвичайної Комісії Ліквідації Неписьменности

ПЕРЕДПЛАТА:

На 1 рік . . . . . 48 коп.
На 6 міс. . . . . 24 коп.
На 3 міс. . . . . 12 коп.

**ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ: ГОЛОВНА КОНТОРА
= СЕКТОРУ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДВУ =**

ХАРКІВ, ВУЛ. ЕНГЕЛЬСА, Ч. 19

УСІ СВОЇ КОНТОРИ НА МІСЦЯХ ТА УПОВНОВАЖЕНІ,
КНИГАРНІ ДВУ ТА КНИГОСПІЛКИ, ПОШТОВО-ТЕЛЕ-
ГРАФНІ КОНТОРИ ПО ВСІЙ УКРАЇНІ

ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АНТИ-
РЕЛІГІЙНИЙ МІСЯЧНИК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ
СПІЛОК БЕЗВІРНИКІВ ТА УПРАВЛ. ПОЛІТОСВІТИ
Н. К. О. У. С. Р. Р.

ЗМІСТ

Від редакції. Чому реорганізовано «Без-
вірника» (3 стор.).

Дм. Ігнатюк. Антирелігійна пропаганда на
Україні й спілка Безвірників (6 стор.).

О. Гарасевич. Дніпрельстан та релігія
(13 стор.); С. Вітик. Білий терор по християнських
державах (17 стор.); І. Гаїбів. Зацькували... (до
самозгубства проф. Каммерера) (22 стор.); Я. Ліф-
шиц. Чого вчить один судовий процес (знахурка
Марина) (28 стор.).

В чорному таборі

Ю. Любинський. Автокефальні справи (31 ст.);
С. Вінницький. Рабинський з'їзд у Коростені
(32 стор.).

За кордоном

А. Том. Боротьба з церквою в Мексиці (35 стор.);
По царству божому. Хроніка (38 стор.);

Наша робота

Хроніка СБ. (41 ст.). Тимчасова Всеукраїнська
Рада. Статут СБ. Широкомовлення по радіо. В. Фа-
ворський. Київський Кабінет антирелігійної про-
паганди (41 стор.).

Що робиться на місцях

Ген. (с. Грушівка). Хто кого (46 стор.); Новий.
(Адамівський район). Рівняйсь по Адамівському
правофланговому! (46 стор.); Правда. (с. Шеке-
ринці). Землю попам наділяють (47 ст.); Кондрат.
(с. Емільчино). Шептунська робота (47 ст.); Н. Па-
стернак. З парафієвця по карбованцю на поно-
влення церкви (48 стор.); Д. Олійник. (с. ДЕРЕ-
В'ЯНИ) Боротьба за існування (48 стор.).

На допомогу антирелігійникові

Спілка безвірників та її робота.
(49 стор.); С. Тім. Релігія та побут (50 стор.);
І. Сухоплюєв. Походження різдва. (54 стор.);
Святкові звичаї. (58 стор.). Запитання та від-
повіді. (65 стор.); Літературний огляд.
(67 стор.).

Офіційний відділ

Обіжник Тимч. Всеукр. Ради С. Б. До
всіх організацій Спілки Безвірників (70 ст.); Ста-
тут Спілки Безвірників. (71 стор.); Інструкція
що до організації й роботи сільського осередку
Спілки Безвірників (73 стор.); Листування ре-
дакції. (80 стор.).

ЧОМУ РЕОРГАНІЗОВАНО „БЕЗВІРНИКА“ ?

(ВІД РЕДАКЦІЇ)

Майже два роки минуло з моменту утворення журналу „Безвірник“. За тих умов, що в них розвивувалася останній час наша антирелігійна пропаганда, двохрічний термін є чималенький.

Коли наш журнал розпочав своє існування, в практиці нашої антирелігійної пропаганди були ще живі ті методи, з яких антирелігійна пропаганда користувалася в початкову після революції добу. Методи, розраховані на негайний ефект, методи, що мали на меті не систематично й планово впливати на свідомість релігійної або напіврелігійної людини, але сміливий агітаційний удар, немилосердне бичування релігії і її представників, — такі методи в свій час були найбільш поширені, і, може, на практиці в свій час найкраще виправдувалися. І дійсно, для значних і найбільш передових кадрів так робітників, як і селян, у яких релігійність вже було підточено попередньою практичною участю їх у революційній боротьбі, досить було маленького товчку, щоб ці кадри в цілому опинилися в складі безвірників.

У друкованій антирелігійній пропаганді для цієї доби були характерні такі форми, як агітплакат, карикатура, памфлет (уїдлива і влучна характеристика якоїсь події чи особи), коротеньке побутове оповідання антирелігійного змісту, влучний вірш, дрібушка, нарешті виявна хроніка. Наші читачі знають, що в такому дусі, в основному, видавалося і наш „Безвірник“. Проте, за останній час антирелігійна пропаганда пішла вперед, значно змінивши свій характер: В основному, ця зміна пішла в бік поглиблення і плановості. Перед антирелігійною пропагандою в увесь зріст постало завдання своїм впливом охопити ширші, а разом із тим і відсталіші верстви трудящих, і тому попередні її форми почали відходити на задній план, уступивши місце іншим.

У зв'язку з цим і в журналі „Безвірник“ виникла потреба ґрунтовно змінити свій зміст для того, щоб зберегти за собою право на орган, що відбиває загальну лінію в антирелігійній роботі, орган, що дає її тон, допомагає, нарешті, до певної міри нею керує.

Також і в частині організаційної будови антирелігійної пропаганди в нас останніми часами відбулися зміни. Найбільш істотна обставина є поширення зараз роботи „Спідки Безвірників“. Позитивне

умови. Ці вимоги лишаються зараз у силі тому, що за об'єкт нашої антирелігійної пропаганди зараз є в основному вже не передова група робітників та селян, як то було перші роки після Жовтня. Ті групи вже давно опинилися в наших лавах, становлячи величезну базу для дальшого розвитку нашої пропаганди. Тепер - же антирелігійна пропаганда свій вплив поширює на нові, ширші, а разом і відсталіші кола трудящих.

Вимога відживити антирелігійну роботу в теперішніх наших умовах визначає насамперед вимогу перелому вбік від тих ліквідаторських настроїв, що в цій галузі в нас спостерігалось й спостерігається до цього дня. Це значить, що ми маємо відкинути той погляд, наче - б то „заперечення існування бога“, „критика Христа“ є для нас якийсь „нездійснюване завдання“ в галузі масової антирелігійної роботи¹⁾. Цілком справедливо, що антирелігійна пропаганда — справа складна, відповідальна. Здійснюючи її, майже неминучі є помилки й огріхи. Але хоч ця робота — справа складна й морочлива, немає підстав відмовлятися від тої роботи, аби позбутися клопоту. А це останнє саме не рідко й трапляється.

Вимога відживити визначає те, що надалі антирелігійна пропаганда в системі нашої політико - освітньої роботи має посісти по праву належне їй місце.

Відживити нашу антирелігійну роботу ми маємо ще й тому, що тепер у релігійному таборі ми спостерігаємо певне відживлення діяльності. Зміцнюються церковні парахвії, подекуди будується нові церкви, зростає кількість „сповідників“, активізується роботу сектантських громад. Піднесення сільського господарства помітно впливає на зміцнення економічної бази релігії. Хоча й не скрізь, але досить часто церква, через зріст „дарувань“ набуває свою колишню „красу“. Піп стає ситий, починає де - далі більше вимагати від парахвіян, щоб забезпечити себе такими, наприклад, благами, як земельний наділ, колишня попівська садиба й будинок, де зараз звичайно влаштовано школу або хату - читальню. Найчастіше ці вимоги зустрічають із боку релігійного активу енергійну підтримку. Це відбувається найбільше тому, що основне ядро релігійного активу складає звичайно куркульський елемент. А вони зараз за наших сільських умов дуже охоче церковні ради обирають для себе, як готові організаційні форми й підпору для виявлення своїх громадсько - політичних прагнень, для впливу на хід діяльності сільради й сільського суспільства. Що до цього, досить згадати обставини, що супроводили торішні перевибори до рад. Куркулівсько - попівський блок проти радянської влади у вигляді церковної ради зовсім не поодиноким явищем.

Зазначені прояви зростаючої релігійності поміж деяких шарів, а також використання цієї релігійності ворожими нам силами супроти нас самі по собі могли - б викликати в нас серйозний страх, коли - б поруч із цим ми не мали протилежне явище — невпинний зріст у масах

---

¹⁾ Див. „Пути антирелигиозной пропаганды“. Вип. II, стор. 50.

протирелігійних настроїв. Це останнє є відбиток соціалістичних чинників у нашому господарстві, і перевага в цей бік нарешті така-ж певна, як певно те, що соціалістичні чинники подолають неорганізованість і стихії в нашому громадському житті.

Та разом із цим у нас немає сумніву, що зростання релігійності в масах, а тим більше ті випадки, коли використовується ця релігійність із політичними намірами проти нас, були-б значно менші, коли-б ми були завжди на поготові дати відповідну ідейну одсіч цим явищам.

Ось підстави, по яких ми маємо взяти курс на відживлення антирелігійної пропаганди, за ради яких маємо скерувати в бік від попереднього періоду тиші в цій галузі.

Виправити зміст антирелігійної пропаганди

Що до змісту антирелігійної пропаганди наша українська антирелігійна практика також має великі хиби. Головна з них, як це вже зазначалося, полягала в тому, що весь зміст антирелігійної пропаганди зводилося до критики релігії, побудованої лише на підставі природознавства й краєзнавства. Для обґрунтування такого погляду його захисники самовільно широко й отже неправильно тлумачили відоме місце з резолюції XIII з'їзду ВКП, де говориться, що „антирелігійна пропаганда на селі повинна мати характер винятково матеріалістичних пояснень явищ природи й громадського життя“.

Звичайно про з'ясування „явищ громадського життя“ в цих випадках розповсюдники таких поглядів чомусь мовчали, за те дуже палко доводили потребу природничо-наукових підвалин під антирелігійною пропагандою. Як природничо-наукові підвалини під антирелігійною пропагандою завжди потрібні, то все було-б навіть цілком гаразд, коли-б це положення не зросло негайно у вимогу, замість займатися антирелігійною пропагандою, як такою, ставити її як окрему галузь нашої ідеологічної роботи—практично, *організаційно* сполучити, злити її з іншими виглядами політико-освітньої діяльності й саме з природничо-науковими й сільсько-господарськими гуртками при клубах і сельбудах. Антирелігійну пропаганду, під виглядом потреби „підвести“ під неї „природничо-наукові“ підвалини, було позбавлено права на самостійне існування. А як ці самі гуртки або не працювали, або, в кращому випадку, працювали під керівництвом людей, що або не могли, або не хотіли займатися антирелігійними питаннями, то антирелігійну пропаганду отже було зведено на нівець.

Немає потреби після роз'яснень із цього приводу з боку партії зараз викривати всю принципову помилковість такої постановки справи. Наш практичний досвід, а головне наслідки такої постановки антирелігійної справи наочніше над усякі докази ствердили неправильність цієї лінії. І зараз уже навряд чи можна знайти в нас прибічника того погляду, що антирелігійна пропаганда, як спеціальна, в організаційному розумінні, галузь нашої політико-освітньої діяльності, як особлива ділянка нашої боротьби на ідеологічному фронті не існує.

Ленін казав, що „наша пропаганда неодмінно включає й пропаганду атеїзму — безвір'я“. А коли це так, то про антирелігійну пропаганду, як про конкретне завдання, що входить за складову частину до загального процесу нашого соціалістичного будівництва, ми казати зобов'язані. Мало того. ми обов'язані встановити, що до змісту антирелігійної пропаганди входить певне коло ідей, при чому окремі елементи, що становлять зміст антирелігійної пропаганди, мають подаватися в якомусь найбільш доцільному співвідношенню й порядку. І тут, очевидно, справа не може обмежуватися випадковими „додатками“.

Правда, релігія по суті є дуже складне громадське явище. Не так легко з'ясувати, які боки релігії, в якій послідовності має критикуватися. Проте одно має бути прийняте безперечно: критикувати релігію потрібно з усіх боків; мало показати й довести віруючому, що, наприклад, його хвороба є наслідок узаразнення організму мікробами, які створюють цю хворобу.— „А хіба рухами мікробів, як усього на світі, не керує воля божа? Коли бог забажає, то й не направить цього мікроба на людину“, — зробить висновок віруючий, коли ми нашу антирелігійну пропаганду обмежимо з'ясуванням лише моментів природознавчого характеру. Інша справа, коли ми *поруч* із з'ясуванням цих моментів переконаємо слухача *ще й у тому*, що хворобливе узаразнення залежить насамперед від тих почварних умов, у яких живуть більшість трудящих. Що ці умови є *наслідок класових громадських стосунків, які бажать створити; захистити й зберегти релігія й попи*. Лише після цього ми можемо вважати, що в основному довели до кінця наші антирелігійні висновки, бо лише після цього стає очевидне безглуздя звертатися до попівського чарівництва „за здоров'я“.

Ціла низка обов'язкових умов що до будови антирелігійної пропаганди, що до її змісту походить із правильного марксистсько-ленінського розуміння суті релігії.

Згадувана директива ЦК КП(б)У пропонує що до змісту антирелігійної пропаганди керуватися постановами квітневої наради у справі антирелігійної пропаганди при ЦК ВКП ¹⁾.

Потрібно відзначити, що постанови цієї наради дійсно дають вичерпуючий керуючий матеріал що до питання про зміст антирелігійної роботи. Ретельне вивчення постанов цієї наради надзвичайно важливе для кожного, хто в більшій чи меншій мірі провадить антирелігійну пропаганду. Наш журнал має допомогти низовому нашому антирелігійникові засвоїти ці матеріали. Практичне виконання вимог, що сформульовано цією нарадою, виправить хиби в частині внутрішнього змісту антирелігійної пропаганди.

¹⁾ Резолюції цієї наради надруковано в журналах „Коммунистическая революция“, № 12 и „Антирелигиозник“, № 8 за 1926 рік. Буде надруковано в найближчому номері „Безвірника“.

Справа про організацію й розгортання на Україні роботи Спілки Безвірників зараз остаточно з'ясовується. В листі ЦК партії з цього приводу пропонується округовим і низовим партійним організаціям „допомогти розгорнути мережу осередків СБ. Необхідно цю організацію за відповідним керівництвом утворити, як найближчого нам (партії) помічника та провідника антирелігійної роботи“.

У справі практичного розгортання громадської антирелігійної організації нам у значній мірі допомагає те, що ми маємо змогу використати понад двохрічний досвід організації і робот СБ по інших республіках СРСР. Являючи собою національний філіял всесоюзної Спілки Безвірників, всеукраїнське об'єднання за основу своєї роботи майже без особливих змін бере статут і основні робочі інструкції що до роботи низових осередків, які вироблено і прикладається зараз у всесоюзному масштабі. Загальні завдання й мету СБ досить висловлено в статуті СБ і на них тому зупинятися зараз немає особливої потреби. Інша справа—найближчі завдання СБ зараз у нас на Україні.

Насамперед тут виникає питання про темп розгортання самої мережі низових осередків СБ. Не підлягає сумніву, що для такої організації, як СБ, немає потреби гнатися зараз-же за численністю осередків і складу членів. Було-б цілком неприпустиме, отже, будь-яке штучне, зверху, чи-що, переведене насадження осередків. Це дуже легко призвело-б до дискредитації СБ в очах її супротивників і розчарувало-б в СБ наших прихильників. Адже не досить осередкові лише зорганізуватися. Значно складніше завдання є далі заповнити певним добрим змістом роботи осередку, що без нього існування осередку не буде виправдано. А досягнути цього в осередках, які утворено похапцем ради числа, не можна.

Але, з другого боку, було-б проте неправильно пасивно вичікувати того моменту, коли по селах, по підприємствах осередки СБ виникнуть самі. А ще гірше якось обмежувати справу організації СБ. Кажучи „нам“, я тут маю на увазі ті широкі кола наших культурних робітників-суспільників, яких ми не можемо не залічувати до нашого безвірного активу. От на обов'язку цього активу, на обов'язку товаришів, що працюють по клубах, сельбудах, на обов'язку партійців, комсомольців, учителів, окремих активістів-робітників і селян є взяти на себе почин, посунути справу організації СБ.

Зараз, штовхаючи до організації СБ, ми трохи запізнюємося. Минуло коло половини найсприятливішого для роботи осередків зимового часу. Проте й зараз ми вважаємо за здійснене завдання на протязі січня, лютого й березня утворити й почати роботу осередків СБ по тих селах, де є міцні сельбуди, і по найбільших міських промислових підприємствах із тим, щоб весною або на протязі літа наші тимчасові ради округових СБ змогли передати свою роботу вже постійним, на округових конференціях обраним, радам.

Що до роботи самих низових осередків, то тут, очевидно, основне завдання полягатиме в розгортанні внутрішньосередкової роботи, головне по лінії підготовки наших власних сил. Організаційне об'єднання й притягування безвірних сил до СБ має супроводитися підвищенням їхньої кваліфікації через осередок СБ, через гурток, через організацію анти-релігійної самоосвіти.

Роботу що до гурткових занять, так само й усі інші види *внутриосередкової* роботи, роботи серед членів СБ, ми маємо поставити зараз у *переважне становище перед масовою роботою*. Масову - ж роботу повинно починати не з влаштування лекцій, доповідей на масових зборах, але з форм легших, разом із тим не менш істотних що до своїх наслідків, як, наприклад, організація кутка й робота в ньому з відвідувачами, голосне читання найбільш відповідних анти-релігійних книжок, журналів і газет.

У такому дусі, на нашу думку, має зараз проходити робота наших осередків СБ. Розуміється, що кожна округова рада, визначаючи свої найближчі завдання, зважатиме на місцевий характер. Однома-нітності в цьому бути не може, бо по різних округах справа антире-лігійної пропаганди й організації СБ є не в однаковому стані. Тут і національні особливості округи, і можливі осередки релігійної по-шести, і різні релігійні течії, і інші особливості мають відбитися на місцевих планах роботи СБ.

Коли антирелігійну роботу буде скеровано в накреслених тут напрямках, гадаємо, тоді антирелігійна робота займе становище відпо-відно до своєї об'єктивної важливості.

„Знищивши бога та інші ідеологічні облуди у власних головах, люди дбатимуть знищити й ту дійсність, що ці облуди плодить“.

К. Маркс

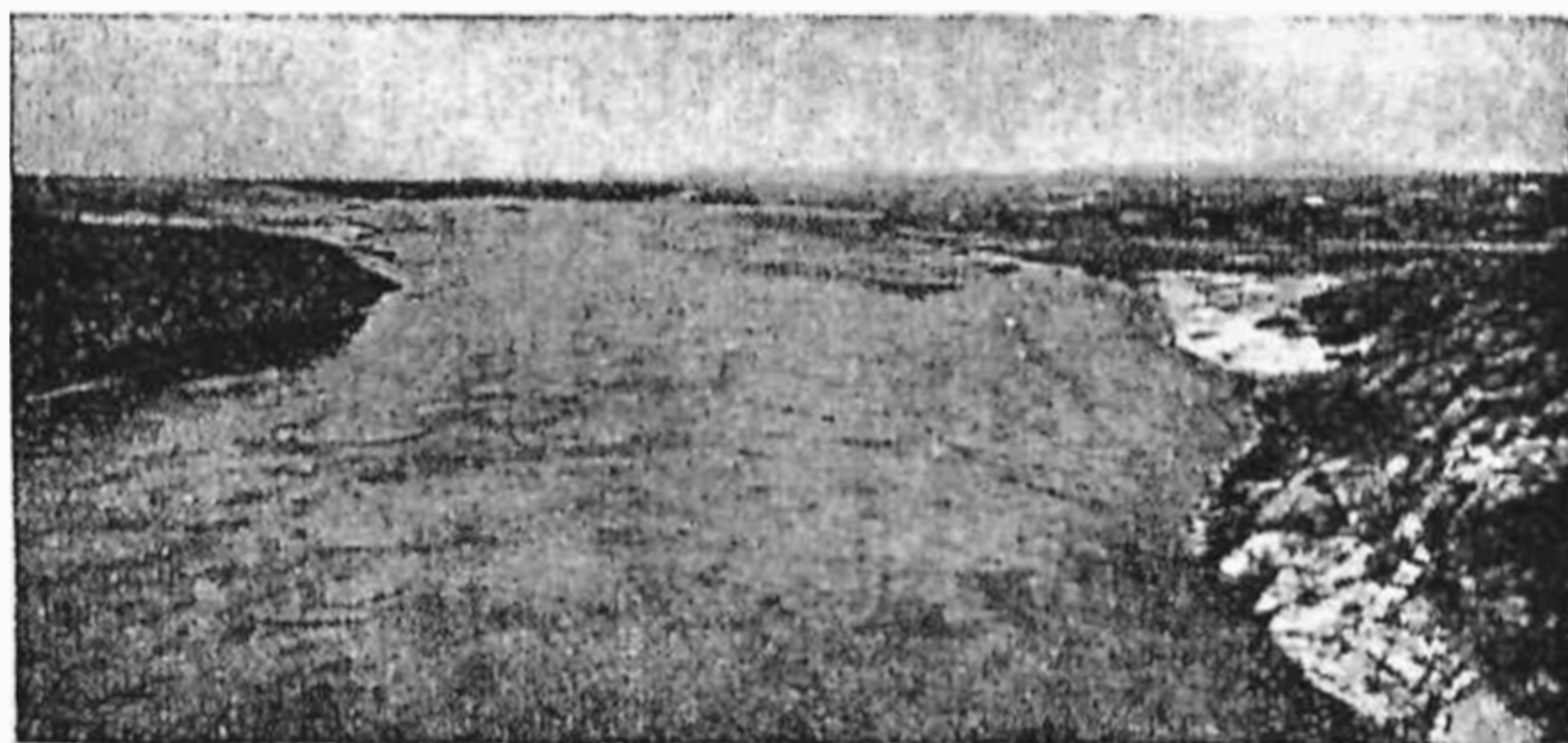
О. ГАРАСЕВИЧ

ДНІПРЕЛЬСТАН ТА РЕЛІГІЯ

За Дніпропетровським, колишнім Катеринославом, наш могутній Дніпро стремить через пороги і вдаряє по них так швидко та міцно, що клекіт води чути далеко навколо.

Пороги не дають зараз жодної користі, а, навпаки, спричиняють велику шкоду, бо гальмують в цьому місці плавбу. Жоден пароплав не може дістатися через пороги до моря, жодна баржа, хіба сміливий рибалка поїде порогами човном із великою небезпекою для життя.

За весь час, коли Україна стогнала під пануванням царського уряду, коли володів нею цар із своїми губернаторами, поміщиками, фабрикантами та попами, ніхто з них не задумався над тим, та навіть не пробував подумати, в який спосіб цю перешкоду на Дніпрі усунути. Вони дбали лише, щоб робітничі та селянські маси міцно трималися православної віри, молилися за царя, вони піклувалися лише, щоб загарбати собі як-найбільші капітали та землі, а до освіти та добробуту мас їм було байдуже ¹⁾.

Дніпро зараз в тому місці, де незабаром розпочнеться будову Дніпрельстану

Аж радянська влада звернула увагу на дніпрові пороги, зрозуміла, що ці пороги можуть стати за дуже багате джерело економічного розквіту української радянської республіки.

Бо відповідне спорудження може з Дніпра в цьому місці зробити не тільки добрий водяний шлях, але всю силу води, що лине через пороги, перетворити на електричну енергію й використати для промислового виробництва.

Наші інженери - спеціалісти та інженери з Америки, яких запрошено оглянути пороги й перевірити проєкти, зроблені нашими інженерами,

---

¹⁾ Тільки військові кода висунули були проєкт зробити Дніпро на порогах придатним для руху для стратегічної мети, але не знали, як це перевести в життя й намір той покинули.

підраховали і встановили, що спорудження порогів коштуватиме *120 мільйонів* карбованців. Треба спорудити впоперек Дніпра греблю на 37 метрів (18 сажнів) заввишки й на 720 метрів завдовжки, щоб загатити нею воду на порогах у такий спосіб, аби рівень води при самій греблі піднявся до рівня води перед порогами, щоб пароплави, йдучи до моря, спускалося шлюзами, а вертаючи від моря, підносилося в той самий спосіб угору, на зразок підйомної машини (ліфта) в багатоповерхових будинках. Треба збудувати електричну станцію для перетворювання сили води на електрику. При цьому доведеться затопити біля 1000 селянських дворів і перенести їхні садиби кудись в іншу місцевість. Біля 11 тисяч десятин землі опиниться під водою після спорудження греблі.

Коштом цього дадуть пороги таку велику електричну силу, що рівняється спершу *350 тисячам* міцних, добре годованих коней, а відтак буде збільшена до *650 тисяч* кінських сил.

Такої великої сили не дає жодна електрична станція в Європі, а такої дешевої — жодна в світі. Тільки в Америці на водоспаді ріки Ніягари збудували американці електричну станцію, найбільшу на цілм світі, що дає силу, рівну одному мільйонові коней, отже, більшу за 350 тисяч коней, що даватиме „Дніпрельстан“ (Дніпрова електрична станція). Будівництво Дніпрельстану розраховано на 4^{1/2} — 5 років.

Яку велику користь дадуть дніпрові пороги для народнього господарства, свідчать ці дані:

Водяний шлях, йдучи безперервно з верхів'я Дніпра до моря, дасть можливість знизити тариф на перевіз вантажу (хліба, вугілля, лісу то - що) на 7 — 8 мільйонів карбованців на рік. Силу електричну по закінченню будови Дніпрельстану пристосовано буде до виконання машинової праці на фабриках і освітлювання фабричних осередків та околичних сел, і це дасть можливість зберегти (зекономити) щось до 21 мільйона карбованців на рік.

Вже ці дві цифри свідчать, наскільки спорудження порогів корисне. Крім того, Народній Комісаріят Земельних Справ проєктує зросити дніпровою водою понад 100 тис. десятин землі, що підвищить прибутковість десятини на 40 — 50 карбованців і дасть щось до 4 мільйонів прибутку народньому господарству й селянству.

В середньому Дніпрельстан даватиме щось до 31 мільйона гуртового прибутку на рік, та, що не довше, як на протязі одного десятка років, повернуться витрачені на пороги 120 мільйонів карбованців.

Крім того, Дніпрельстан дасть можливість розпочати нове фабричне виробництво, як, наприклад, алюміній, виробництво азотового угноєння, поширить і здешевить виробництво сільсько - господарських машин.

Для цього президія ВУЦВК'у та президія Ради Народніх Комісарів України вирішили розпочати роботу по будові Дніпрельстану ще в цьому господарчому році, щоб Дніпрельстан став за пам'ятника вшановання десятиріччя Жовтневої революції. Для виконання цього

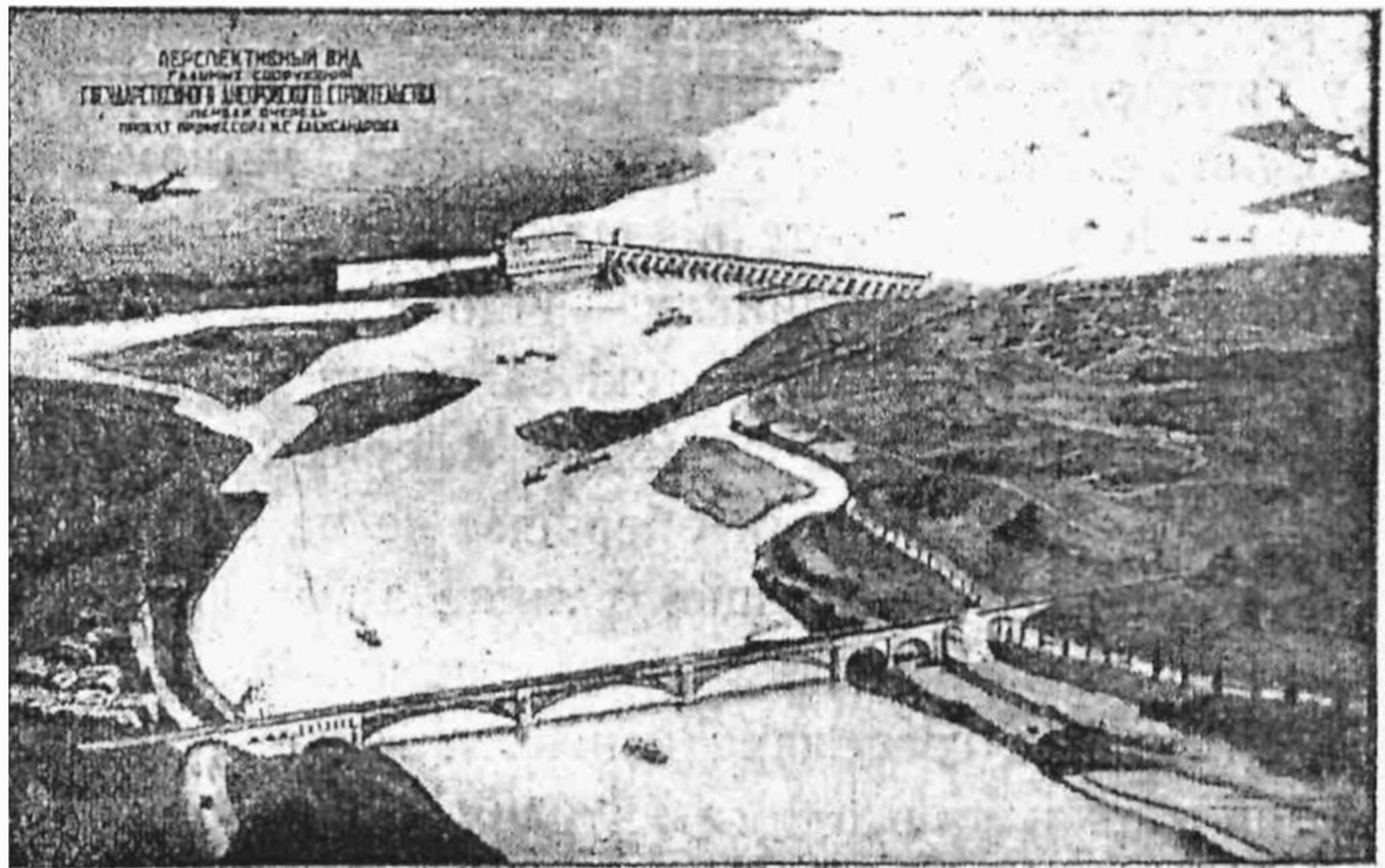

завдання обрано спеціальний „комітет допомоги Дніпрельстанові“, який розпочав уже свою працю.

Висувається питання, який вплив матиме Дніпрельстан на релігію та яке значіння матиме для нас, безвірників.

Завданням кожного безвірника є з'ясовувати віруючим масам та переконувати їх на підставі науки й знання, що кожна релігію поширюється буржуазними класами та їхніми прислужниками — попами, щоб убити вільну думку та сміливість пролетарських мас у їхній боротьбі за краще існування, — з'ясувати, що немає жодного бога, який створив людину й панує необмежено над нею в таємничий спосіб, а найвища істота на світі є сама людина, яка в боротьбі за своє існування виби-лася понад усі інші істоти й своїм розумом та наукою пізнає де-далі більше й опановує сили природи й використовує їх для себе.

Збудовання Дніпрельстану значно помага-тиме нам виконати наше завдання. Він стане за живий при-клад боротьби й

Проект майбутньої Дніпрової електричної станції

опанування природи людиною. Вказуючи на Дніпрельстан, ми прямо зможемо завдавати віруючим питання, чи відіграла колись, чи відіграє зараз якусь позитивну роль релігія в справі таких технічних досягнень, яким буде Дніпрельстан? І нам релігійні люди мають відповісти, наколи вони не побажають збрехати, що релігія ніколи не була за силу, що рухає вперед науку й техніку. А саме навпаки, переслідуванням науки й учених — от чим уславилася церква в минулі часи, от чим славиться вона зараз, утворюючи судові процеси проти вчених, які тримаються поглядів суперечних біблій. А чому вчить біблія, ця найтемніша з існуючих книг? Не тільки пригноблення людини людиною подається в біблій, як основа божого закону, але й зневолення людини природою, сліпими її силами біблія висуває, як вічний і неодмінний закон. Не тільки змінити, але й досліджувати природу є з християнського погляду гріх. Прагнення людини довідатися, що є добро, що зло по віруванню християн і спричинилося до гріхопадіння людини. „Мудрість людська“ тому мізерна й огидна богові. І лише в поті лица свого істинний християнин, читай: визискуваний, має здобувати хліб свій. Первісною сохою, мотикою колупай землю, селянине, щоб піт лився рікою! Не смій придбати трактора, молотарку, взагалі машину, бо як не спітнів — значить, порушив заповіта божого. На віщо Дніпрельстан?

На віщо електрика? Острах і залежність людини від явищ природи, тих саме явищ, що далеко не завжди були милосердні до людини, цей острах і залежність були і є одна з основ релігійности людини. І що більше людина пізнає закони природи, то більше за допомогою цього знання вона піддає собі цю природу, то швидше звільняється свідомість людська від релігійних уявлень. І справді, хіба на таких прикладах, як Дніпрельстан, не видно того, що людина власними руками виправляє природу, ту саму природу, що за релігійними віруваннями створила вища істота — бог.

Тому ми, безвірники, маємо прикласти всю нашу енергію на підтримку Дніпрельстану.

Ми вже казали, що хоча Дніпрельстан буде одна з найбільших у світі електричних станцій, проте в Америці вже зараз працює ще більша станція. І от тут нас можуть запитати релігійні люди: А що, хіба в Америці, де техніка вища за нашу, люди припинили вірити в бога? — Ні, не припинили, — відповімо ми. Навіть саме в Америці найбільше поширено різні дикі забобони в масах. Проте, це каже тільки за те, що в таких країнах, як Америка, де панує капітал, всі досягнення науки й техніки обернено не на загальну користь із метою полегшити людську працю, а лише з метою ще жорстокішого й кориснішого визиску. Там, через машини й техніку, трудящі ще більше залежать від господаря капіталу. Ми вже не кажемо про те, які величезні кошти капіталісти витрачають на організацію релігійної механіки, що різними засобами заплутує трудящих.

Інше значіння матиме наш Дніпрельстан. Як одна з частин загального процесу соціялістичного будівництва, наш Дніпрельстан буде могутнє знаряддя піднести загальний добробут країни. Дніпрельстан допоможе подолати ті злидні, що зараз нас оточують. А злидні, після остраху перед руйнуючою силою природи, так саме є підвалини, на яких тримається релігія.

Наш Дніпрельстан б'є релігію з двох боків.

Отже, безвірники мають щиро вітати такий почин радянського уряду, як Дніпрельстан.

„Лише коли країну буде електрифіковано, коли під промисловість, сільське господарство й транспорт буде підведено технічну базу сучасної великої промисловости, лише тоді ми конче переможемо“.

Ленін. Доповідь на VII з'їздові Рад

БІЛИЙ ТЕРОР ПО ХРИСТІЯНСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Страшна, завзята, безоглядна боротьба точиться між трудящими й буржуазією всього світу, особливо від часу встановлення влади робітників і селян у радянських республіках.

Захоплене здобутками Жовтневої революції робітництво й селянство в буржуазних країнах стає в революційні організації, щоб повалити буржуазію й поміщиків і встановити владу трудящих у всьому світі.

Але багато коштує крові й мук ця боротьба. Щоб утримати своє панування, буржуазний світ уживає проти робітників і селян таких жорстоких засобів боротьби, що вони перевищують муки й катування попівських інквізицій середньовіччя.

І ми бачимо, як усюди в світі, де панує буржуазія: в Європі, Америці, Азії, Африці, у всіх колоніях в'язниці переповнено політичними в'язнями, по тюремних камерах вживається засобів найстрашніших мук і тортурів. 1925 року страждали у в'язницях більш, як 100.000 політичних в'язнів, того-ж року було понад 10.000 вбитих, замучених, закатованих. Буржуазія охороняє своє панування муром жандарів, поліції, війська, шпиків. Болгарія, Румунія, Польща, Угорщина, Італія — це краї в Європі, де найбільш лютує білий терор, де люто знущаються над політичними в'язнями міністри буржуазії — Цанков, Ляпчев, Братіану, Пілсудський, Муссоліні, Горті.

На службу буржуазії та її катам поспішає, крім жандарів і поліції, ще й велика організація чорного інтернаціоналу, весь апарат попівства всякої віри. Попи, що за середніх віків панували в Європі, справували суди й робили інквізицію, мучили, катували, вбивали людей іншої віри або непокірних, попи, що в царській Росії правили за знаряддя огидної царської влади, що перед війною творили різні христ'янсько-соціалістичні товариства, щоб нищити соціалістичний рух, тепер у церквах на проповідях, у школах і на кожному місці поборюють усе революційне піднесення робітництва й селянства, стають усіма своїми засобами агітації — словом і письмом в обороні буржуазії й поміщиків.

Усім відомо, які страшні звірства припускає буржуазний уряд Цанкова й Лянцева в Болгарії.

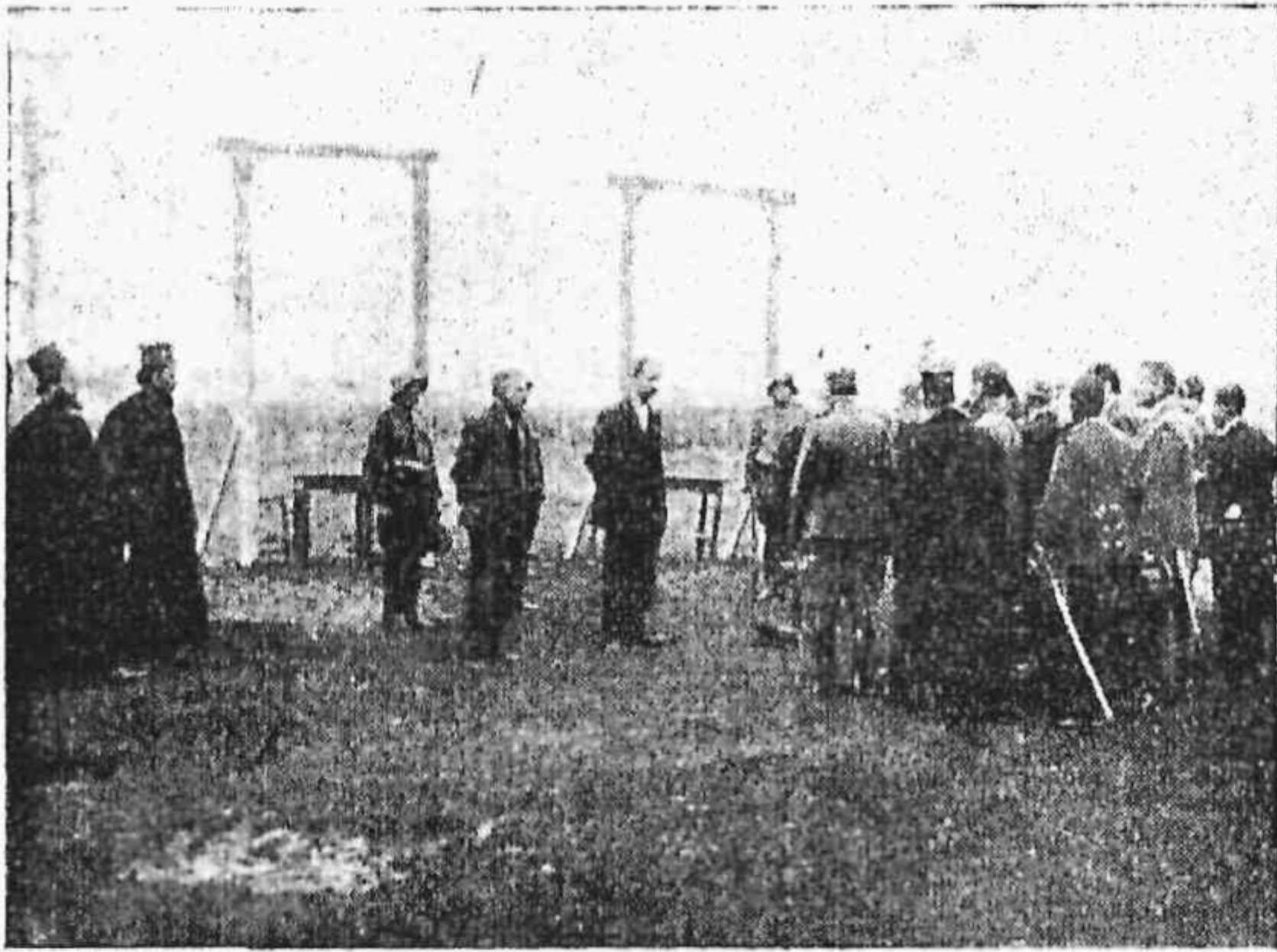
Як слуга великої буржуазії, болгарський кат Цанков дістав від держав Антанти дозвіл збільшити свою армію на поборювання робітників і селян. Від часу розгрому уряду Стамболійського, що давав селянам деякі пільги, буржуазний уряд Цанкова арештував на протязі часу від 1923 року до 1925 у всій Болгарії 35.000 людей, його жандарі вбили за цей час у лютий спосіб 20.000 робітників і селян. Ці масові вбивства відбувалися серед найстрашніших знущань і катувань. Арештованим виривали хортові собаки Цанкова руки, палили груди, розбивали прикладами голови, деяких революційних газетярів укинули жан-

дарі в розпалену піч, так що вони живцем згоріли. Інших приводили закутих, ставили їх над зровом, стріляли на них, забиті падали у воду, а їх зразу-ж присипали землею. Хоча деякі кричали, що вони ще живі, криваві гієни Цанкова не зважали на це: живих хоронили в страшній могилі.

Одну стару жінку били на слідстві до безтями в присутності її сина, а опісля прибили її цвяхами за руки й ноги до вікна.

Убивства жертв неситих катів відбувалися перед очима всієї рідні катованих. *І такі вчинки Цанкова не викликали протесту болгарських попів.* Навпаки, цей нелюдський кат Цанков разом із своїми прислужниками їздив у свята по монастирях, промовляв до селян;

Піп і рабин (ліворуч) на місці страти Загорського й Фрідмана

епіскопи, архімандрити і всякі попи кидалися до послуг цій кривавій бестії.

Коли деяких бідніших попів запідозрювали в революційних настроях, то і їх віддавали на страшні муки й розстріли за згодою всього попівства та під прокльони архімандритів і єпископів. Після вибуху в соборі в Софії Цанков розвинув такий скажений терор, що гинули тисячі невинних жертв. Намісце страти Загорського й Фрідмана йшли з хрестом попи

і вмовляли цих жертв катівських знущань за декільки хвилин перед їхнім убивством, щоб вони покалися й жаліли за гріхи.

Серед плачу й зойку родин мучених і вбиваних, серед масової різні селян і робітників найсвятіший болгарський синод, як голова болгарської церкви, звернувся з посланієм до вірних христіян, в якому оголошує: „Від імени християнського милосердя ми прикликаємо болгарський нарід допомагати владі встановити порядок“. Чи-ж такою відозвою болгарські попи не виявили всієї лютости? чи вони чим-небудь відрізняються від Цанкова та його опричників?

І в Румунії все попівство благословляє румунського короля й короліху, молиться за здоров'я боярських урядів Братіану й Авереску. З усіх казальниць у Румунії, Басарабії, Буковині лунають заклики попів до селян і до бідноти, щоб вони слухалися бояр, щоб покірні були перед боярською владою, бо вона походить від „господа-бога“. А ця господня влада бояр, цей уряд Братіану й Авереску, це уряди, що стікає з їх густо кров робітників, кров селян.

Ще 1907 року з наказу прем'єр-міністра Братіану вистріляв генерал Авереску в Румунії 7.000 селян за те, що вони виступили проти страшеного визиску бояр, проти нечуваних зловживань орендаторів.

1918 року Братіану утворив робітникам і селянам Хотинської округи криваву різню. Жандарі й боярське військо поклало трупом понад 10.000 селян, міщан і робітників. 600 залізничників оточили румунські офіцери й жандарі й усіх розстріляли або повбивали.

Ще кожен пам'ятає судові розправи проти робітників у Букарешті та проти 270 трудящих Кишинева. Увесь світ тоді довідався завдяки міжнародній обороні — МОДР'ові — про страшні знущання над жертвами злоби румунських бояр і буржуазії. Розкрилися очі всіх на підземні в'язниці, де політичних в'язнів мучили й катували жандарі, й сигуранцу, де тримали їх в одиночках, в яких ані сісти ані лягти неможливо, або вкидали в підвали, повні води, де повно скла, і в'язні калічили собі ноги і все тіло, чи садовили „в чортівські мішки“.

Інших закутих в'язнів стріляли жандарі ззаду й убивали в чистому полі. У селі Татар-Бунарах румунські офіцери вивели всіх селян на толоку й на очах громадян одшмагали різками найсвідоміших. Облиті кров'ю нещасні жертви зімлівали під руками озвірілих катів. Боярські офіцери й жандарі обливали їх водою, катували далі, пороли нагаями, били прикладами й усіх повбивали. У сусідньому селі — Данкоуц одшмагали офіцери 80 селян, а в громаді Діноуц веліли побити 280 людей. І на цю різню змушені були дивитись усі селяни, батьки, матері, сини й діти, скам'янілі, онімілі від болю. Чи-ж диво, що заворушилось село Татар-Бунари? Але за свій протест тяжко заплатили селяни Татар-Бунару й околиці. З наказу Братіану прийшли війська — кіннота, піші з гарматами й скорострілами, спалили Татар-Бунари, змели з лиця землі Чужмек і поклали трупом понад 5.000 селян.

500 закутих людей погнали жандарі до в'язниці. Лейтенант Морареску грабував селян, ловив, їх, вивозив на Дністер і кидав у воду, де всі топилися в річних хвилях.

Усіх цих жандарів, офіцерів лютий Братіану вихвалював прилюдно за їхню хоробрість, давав нагороди й хрести за героїство. Масового вбивцю, лейтенанта Морареску, виправдав боярський суд, а буржуазні газети величали дикого різника, як найбільшого патріота румунського.

І тих кримінальних злочинців увесь румунський уряд ката Братіану й Авереску, усіх боярських офіцерів та сигуранцу благословить і підтримує все попівство, а грім прокльонів кидає воно в бік пригночених, замордованих замучених селян і робітників.

Найсильнішою підпорою буржуазно-шляхетського уряду Польщі є попівська каста в усій польській державі. Католицьке попівство тісно зв'язане з буржуазією й поміщиками в Польщі. Церква в Польщі володіє й сама величезними маєтками так званої „мертвої руки“, а недавно римський папа склав із буржуазним урядом Польщі „конкордат“, цеб-то угоду, після якої архієпископів, єпископів і найвищих достойників католицької церкви призначає папа в Римі за згодою буржуазного уряду Польщі. І попи в Польщі є найзавзятіші вороги революційного селянства й робітництва, стоять твердо, як слуги й оборонці буржуазно-шляхетського панування.

У найновіших законах про в'язниці в Польщі подбали польські буржуазні міністри та польський сойм, щоб в першу чергу у в'язницях попи правили молебні, а головне відбували сповідь, щоб у цей спосіб випитувати відомості на користь слідчих жандарів та прокурорів. А в цих в'язницях у Польщі томляться тепер понад 20.000 політичних в'язнів. Від квітня 1925 року по лютий 1926 року ув'язнено 11.000 селян і робітників. Із усіх в'язниць Польщі широко по світі лунають зойки катованих і калічених. Робітники й селяни в польських

Розстріляний на цвинтарі румунський селянин.
„Від імени християнського милосердя“ ... порядок встановлено

в'язницях зазнають пекельних мук. Під руками польських жандарів і поліції вмирають нещасні жертви їхньої лютої злоби. У Львові чи Луцьку або Варшаві припікають в'язнів електричним током, колять усе тіло й літрами вливають їм у горло воду. Часті випадки отруювання політичних в'язнів, а вбивства або стрілянина в'язнів є річ зовсім природна. Що-хвилини вибухають по тюрмах голодування; тоді жандарі вживають штучного годування; при такій лютій операції в'язні душаться і вмирають.

Страшної трагедії зазнають селяни й робітники від утворення буржуазно-шляхетської Польщі. Понад 30.000 людей томилися 1919 року в таборах,

полонених у Домбю, Пакуличах, Бересті, коли шляхетська Польща йшла походом і загарбала огнем і мечем західньо-українські землі.

Усюди попи з хрестом у руках *підбурювали* польські буржуазні війська до нападів на українські села. На чолі однієї ватаги польсько-буржуазних військ на Західній Україні йшов із хрестом у руках і гвинтівкою на плечах польський піп Панась.

1920 року, коли світова буржуазія озброїла армію Пілсудського проти робітників і селян, перший, хто вітав буржуазно-шляхетський уряд Польщі й виявив свою радість із приводу перемоги буржуазії над червоною армією, був піп кардинал Ратті, делегат римського папи в Польщі. А той, хто дякував від імени польського уряду папському делегатові, кардиналові Ратті, за його слова розради, був провідник ППС'івців, тодішній міністр в уряді Вітоса, Гнат Дашинський. Два рідні брати! Представник чорного інтернаціоналу попів, кардинал Ратті, і представник II Інтернаціоналу ППС'івців лежали собі в обіймах із-за

кривавої перемоги над робітниками й селянами! А цей кардинал Ратті зістав обраний сам папою по смерті свого попередника — Пія IX.

І тепер із свого папського престолу *підкується* й тішиться з фашистським урядом Пілсудського. Так релігія йде на послуги буржуазії, всесвітньому капіталові стає до боротьби проти революційних змагань селянства й робітництва. І православний архімандрит Діонісій творить автокефальну церкву і є *прислужником* буржуазно-шляхетської влади Польщі, а митрополіт — граф Шептицький, голова греко-католицької церкви й попівства в Галичині, ударив покірно чолом перед президентом шляхетської Польщі й веде слухняних попів Східної Галичини на *мотузку* вірнопопданости польській буржуазії й поміщикам.

Справді героїчно вмирав у Львові молодий хлопець-пролетар Ботвін. Його польсько-буржуазний суд засудив до розстрілу за вбивство провокатора Цеханівського, що завкрився між революційних селян і робітників і видавав їх до рук буржуазним катам.

Ботвін, що клав своє життя за справу пролетарську, ішов на смерть гордо з окликом: „Хай живе соціяльна революція“! Коли до камери Ботвіна прийшов рабин, щоб його навести на віру, дивлячися в очі смерті, відкинув Ботвін служника цього „духовного вітця“ й сказав: „Релігія для невільників, а я не є раб“.

Так релігія й попи — це прапор рабства, це помічники буржуазії й поміщництва, це вороги визволення трудящих.

Угорщина має свого Гортійого, що стоїть на чолі католицьких громад, „правдивих синів Угорщини“. І там робітники й селяни в своїй соціяльній боротьбі зазнають невимовних страждань по таборах полонених, та в різних в'язницях Будапешту. Ватаги чорної сотні „правдивих мад'ярів“ вчиняють робітникам і селянам погроми. А патронами й опікунами тих ватаг Гортійого є угорські єпископи й архієпископи, як Чернох, Околичані.

Еспанський диктатор Прімо-де-Рівера спірає свою необмежену владу буржуазії на монахах і попах, що тримають у кліщах усю Еспанію, а Мусоліні — ватажок і творець фашизму, що огнем і мечем нищить революційні організації селян і робітників в Італії, що вбив представника трудящих — Матеотті, що по в'язницях тримає понад

„Всі й всякі класи гнобителів потребують для свого володарювання два громадських обов'язки: обов'язок ката й обов'язок попа. Кат повинен усовувати обурення поневолених, піп повинен змальовувати їм майбутнє полегшення злиденного життя та жертв в умовах класового володарювання й тим самим мирити їх з цим пануванням, відлучати їх од революційних прагнень, нищити їхній революційний настрій, їхню революційну відвагу“.

В. Ленін

20.000 опозиційних селян, тисячі робітників, дістає раз-у-раз благословенство від римського папи, голови католицької церкви.

Так, попи є моральні жандари капіталу. Жадного слова протесту проти тієї „білої чуми“, що нині лютує, ми не чуємо від духовенства. Навпаки, як найближчі помічники катів виступають „святі отці“, „земні заступники милосердного, незлосливого Христа“. Що жандарі й поліція, що буржуазні суди та прокурори роблять фізичними муками й тортурами, те довершують попи моральним катуванням. На підставі християнської віри взивають трудящих до панування панської власності, на сповідях юдять дітей проти батьків, шпигують за комуністичним рухом, щоденно на проповідях поборюють революційний рух селян і робітників.

Релігія й попи нероздільне знаряддя буржуазії, засіб боротьби капіталістичного світу проти влади робітників і селян.

Приклад до зворушливості дружного співробітництва катів і попів над фізичним знищенням трудящого люду є найкращим доказом цього.

І. ГАЇБІВ

ЗАЦЬКУВАЛИ...

(Самозгубство проф. Каммерера)

Пауль Каммерер

Всім, звичайно, більше чи менше добре відомо, що таке середньовіччя. Одна з найхарактерніших рис цього часу було безмежне панування релігії, і не стільки самої релігії, скільки церкви. Можна було задовольнитися „вірою вугляру“, який казав, що вірить у те, в що вірить „свята церква“, не в змозі хоч як пояснити в що - ж вона вірить. Сліпа, безглузда, звязана з цілковитим незнанням віра вважалася за найбільш угодну богові, моральну, „щиру й невинну“. Воно й зрозуміло чому: відсутність знання визначала відсутність критики й давала змогу церкві безмежно панувати. Отці церкви ладні були позбавити маси навіть знання релігії, аби була релігійність, сліпа відданість інтересам церкви. І великим грішником проголошували того, хто не заповідав половини свого майна церкві. А там, де маси мали уявлення про релігію, вони знали лише легенди, міфи й казки. Широко процвітала торгівля пляшками з „справжньою темрявою єгипетською“, скриньки з „подихом Ісуса Христа“ то - що. Церква систематично день по дню затьмарювала мозок. І це затьмарення дохо-

дило до того, що одна бабуса, яка вмирала, сповістила, що бачить біля свого ліжка 4.433.556 чортів і чортинят. Попи вираховували скільки чортів може вміститися на вістрю шпильки — виходило за їхніми підрахунками — десятки тисяч! І всьому цьому люди обов'язані були вірити: не просто вірити в бога, але вірити всьому, що скаже церква й піп.

Коли в когось виникав хоча-б маленький сумнів (повторюю, не в бога, а в правдивість слів священника), того чекало катування, тортура і смерть на вогнищу. Кількість замордованих у такий спосіб у той час сягає 4.000.000. Церква була гірша за муровицю, гірша за найжахливіше для людства лихо, яке тільки можна уявити. Вона не тільки вбивала, катувала, але й нівечила свідомість. Гинули на вогнищі видатні вчені, навіть коли вони вірили в бога, але не вірили словам попів. І коли, нарешті, людство вийшло на вільний від попів шлях, рушило вперед, тоді воно відзначило середньовіччя, як темну, похмуру добу своєї історії, бо то дійсно був час панування реакції, темних сил (церкви й різних князів), що тягли назад, переслідували знання — свого головного ворога. Передова класа тодішнього суспільства — міська буржуазія, що народжувалася, — почала широко проголошувати „волю людської особи“, гасло, що висловлювало інтереси торговельної буржуазії, яка була тоді потрібна і здорова.

Але час міняється. З сили, що рухала вперед, вона перетворилася на силу гальмуючу. Як проти неї об'єднувалися князі світу і князі церкви, так вона сама тепер об'єднується з рештками всього темного, аж до церкви, проти пролетаріату, що іде їй на зміну. Тоді вона була на боці знання й волі, тепер — на боці невілля і темряви, бо знання й воля служать тільки для тих, хто посувається вперед, тоб-то в наші дні — пролетаріатові, її ворогові. Але, як науку в наші часи зупинити не можна (а технічну науку буржуазія й не захоче зупиняти — вона зараз у її руках), то вона усяково намагається так обробити розуми, щоб вони посували знання в потрібному їй напрямку. Університети і всі вищі навчальні установи буржуазних країн одержують величезні гроші, бо вони виробляють людей цілком відданих буржуазії, її вірних льокаїв і служників. Науку скеровано так, що вона затьмарює свідомість мас, є засобом змінювати світогляд робітничих проводирів, що висувуються із самих робітничих мас. Хитро пророблюється ця махінація. Підтримується такі напрямки в науці й таких вчених, які до послуг пануючих класів. Відновлюється теорії, що віджили, і переслідується прибічників усякого, хоч трохи революційного вчення.

Не що-давно в Америці судили шкільного вчителя за те тільки, що він поширював дарвінізм і вчив, що людина походить від малпи і не бог її створив. Те, що буржуазні вчені сами колись проповідували, тепер вони - ж і переслідують. Колись вони поширювали безвір'я, тепер намагаються богом одурити свідомість мас і забороняють дарвінізм. Дике цькування здійсмають проти тих учених, що вбивчими фактами й документами доводять, що Ісус — міф, казка. Буржуазія вживає саме

тих засобів, що колись вживала до неї пануюча в середньовіччю класа. Ми є зараз очевидці відновлення середньовічних засобів переслідування революційної науки, тільки в хитрішій формі: на вогнищах не палять, але з світу все таки збувають. Одних — залякуванням, цькуванням, других — датками примушують служити собі. Наука, ВУЗ, друк — все це є фабрика буржуазних ідей. І чи-ж дивно, що в цій атмосфері народжуються вчені, що як середньовічні вірять у бога, але правда в хитрішій, обережнішій і розумнішій формі: не кажуть „бог“, але „вища істота“, „світовий синтез“ і т. д. Від цього суть середньовічної реакційності ніяк не міняється, але стає більш захована і тому небезпечніша.

Є сила-силенна ідей, що їхніх прибічників буржуазія переслідує. Сюди належить ідея наслідування придбаних властивостей, а життя талановитого вченого Каммерера може бути за ілюстрацію до зазначеного вище. В чому полягає ця ідея?

Коли спостерігаємо факт змінності живих організмів, той факт, що тварини й рослини, існуючі тепер, походять від інших, що існували багато часу тому, а ті в свою чергу ще від давніших і т. д. і доходимо, отже, до первісної живої клітини, що утворилася з мертвої природи, тоді мимоволі виникає питання: на коли це так (аж це дійсно так). то чим пояснити це, тоб-то в який спосіб могли, наприклад, жаби вийти з риб, птиці з ящурок і т. д. Ці тварини (напр., риби й жаби) відрізняються одна від одної силою ознак, і питання, що поставлене вище, поділяється на два: 1) в який спосіб з'являються у даної тварини ці ознаки і 2) чому саме одні ознаки залишаються, стають постійні, де-далі більше розвиваються і, нарешті, їх сума надає тварині різко одмінний вигляд (жаба, напр.) від її предків, і, навпаки, інші ознаки знищуються.

Славетний англійський вчений Дарвін відповів на друге запитання. Коротенька суть його вчення полягає от у чому. В одних і тих саме батьків з'являються нащадки, що ніколи не бувають цілком подібні один на одного: одні мають ознаки, яких не буває в других і навпаки. А як у природі постійно відбувається боротьба за існування, то ознаки тих або інших живих істот можуть виявитися корисні або не корисні (а тому і шкідливі) в цій боротьбі. Тому виживуть ті, що мають корисні ознаки і повимірають ті, що їх не мають. Наприклад, є ціла низка комах, що надзвичайно нагадують своїм виглядом листочок або гілку так, що навіть не відрізнити. Зрозуміло, що їхні вороги не помітять їх, і вони лишаться живі, їхні нащадки будуть теж подібні на них, при чому деякі ще більше наблизатимуться формою до листя і т. д., а інші можливо будуть подібні менше. Ясно, що виживуть більш подібні.

В північних країнах існують тварини, пристосовані до холоду: їх захищає вовна або підшкіряний товщ або й те і друге. Звичайно, там існували й інші тварини, але вони не мали цих ознак, не були пристосовані й вимерли. Але Дарвін не торкається першого питання, він не пояснює, як з'являються ці ознаки, він бере їх, так мовити,

готові і малює картину походження виглядів тварин, не торкаючись самої механіки виникнення особливостей у нащадків тих або інших тварині рослин. І от у справі розв'язання цього останнього питання вчені поділилися на два табори.

Відомо, що особливості батьків наслідуються через полові клітини. Живчик або яйце-клітка можуть передати нащадкам навіть дрібні особливості батька або матери. Але чи всі особливості? Кожна жива істота має ознаки, одержані від батьків, і такі, що з'явилися в неї під впливом тих умов, в яких вона існувала, так звані придбані ознаки. Ці ознаки можуть бути найрізноманітніші: міцні м'язи борця; маленький, карликовий ріст дерев, що зростають на холодних, похмурих верхів'ях; короткозорі очі мешканця міста і т. д. і т. д. Одні вчені вважають, що ці ознаки не наслідуються, а виникнення нових ознак вони пояснюють взаємодіянням, ознак батька й матери. Інші вважають, що цілу низку ознак придбається саме протягом життя при взаємодії живої істоти й оточення, і потім їх передається в спадщину. Наприклад, вони вважають, що як кріт живе постійно глибоко під землею, в темряві, то очі його не працюють, і тому зменшуються де-далі більше; цю особливість передається в спадщину нащадкам; і в них це зменшення очей продовжується. Тепер змагаються одна проти одної ці дві течії і кожна з них намагається по-своєму пояснити, як з'явилися ті або інші особливості і ознаки в живих істот і, отже, з'ясувати одне з основних питань походження тварин і рослин.

Боротьба між представниками тої й іншої течії набирає часом різних форм. Пояснюється це от чому. Більшість буржуазних учених не може погодитися з наслідуванням придбаних ознак, бо це визначало-б:

1. Змогу для пролетарів придбати й передати своїм дітям здатність розбиратися в складних питаннях науки, життя, організації виробництва й т. д. Це цілком не бажане ані для буржуазії ані для буржуазних учених, що зараз утворюють своєрідну касту, яка обслуговує буржуазію. Наскільки для буржуазії не бажана можливість переходу підприємств до рук пролетаріату, настільки і вчені її не бажають, щоб у їхньому оточенні, оточенні „аристократів духу“, з'явилися конкуренти, що критично до них ставляться, „вискочки“, „низького і грубого походження“.

2. Це могло-б визначати, що бог тут не при чому. Нараз ознаки з'являються під впливом взаємодіяння організму й оточення. Коли ж ознаки не наслідуються, то це дає змогу гадати, що бог надав половим клітинам певні риси, примусив їх розвиватися в певному напрямку по „божественному шляху“, а всякі ухили від нього має, як „єретичні“, усуватися, відкидатися, щоб гріховне не переросло божественне і отже „божественний одвічний закон“ не порушувалося. Звичайно, для релігії можна використати і передавання в спадщину придбаних властивостей (що багато й роблять), але це буде складніше, менш зрозуміло для маси, яку оброблює буржуазія. Звідси переслідування тих учених, що з ними не згодні.

Каммерер належав до числа цих „непокірних“. Рішуче проповідуючи матеріалізм, виступаючи проти ідеалізму, правильно чи не правильно, але він з загального свого матеріялістичного світогляду виводив ідею про передавання в спадщину придбаних властивостей. Мало того, він ще рішуче виступав у царині політичній, проти буржуазних війн, проти „патріо-ідіотично „добромисно“ настроєних“. Відомого буржуазного вченого Гертвіга він обвинувачував у тому, що „темні сили знайшли в ньому бажаного для них помічника“.

Учений Каммерер мав свою основну ідею про спадкоємність обґрунтувати дослідами. Він провадить досвіди, що стали відомі цілому світу (навожу без підробиць). Перший досвід полягав у тому, що він містив чорну саламандру на жовтий ґрунт, і вона поволі жовкла, і, навпаки, жовта саламандра на темному ґрунті через кілька років ставала чорна. Виявилось, що придбані властивості передавалося в спадщину. Дальший досвід був над жабою-повитухою.

Відомо, що самець носить з собою слизистий шнур з яйцями, намотавши його довкола задніх ніг, поки з'являються голованці, що мають народжуватися у воді. Каммерер умістив жаб у тепле помешкання і вони змушені були весь час перебувати у воді. Отже самцєві важко було стримувати самицю і в наслідок у нього збільшилися м'язи на передніх лапках і великі мозолі на великих пальцях тих лапок. Ці ознаки передалися в спадщину. Цього мало, в воді шнури набухали і їх не можна було намотувати на лапи, і тому жаби просто припинили їх намотувати й кидали в воді, де яйця й розвивалися. Це перейшло в інстинкт, що теж передалося в спадщину, тоб-то нащадки цих жаб, навіть на суходолі, вже припинили носити з собою яйця.

Реакціонери опинилися в такому стані, що мушили розпочати кампанію проти Каммерера. Почали з того, що, критикуючи його висновки, проголосили, що, мовляв, за мозолі він міг помилково вважати і щось інше. Каммерер їздив спеціально до Лондону, де демонстрував ученим своїх жаб.

Сумнів у науці річ не погана, але що до Каммерера, то був не простий сумнів: його обвинувачували в брехні, йому не давали посади професора, позбавляли змоги працювати. Він приймає пропозицію нашої Комуністичної Академії працювати в Москві, приїздить і починає низку работ. Одержавши командировку, він їде до Відня (де працював перед тим), щоб придбати потрібне для роботи приладдя. І тут починається ще більше цькування. На нього дивляться вже не тільки, як на матеріяліста, ворога всяких релігійних ухилів в науці, але як на „більшовика“. Доктор Нобль, один з його супротивників, досліджує мозолі на лапках жаби і виявляється, що вони повні чорного тушу. Счиняють бешкет, обвинувачуючи Каммерера в тому, що він це сам підробив. Не допомогло свідотство тих, що день по дню бачили його роботи, не допомогла записка відомого вченого Пржибрама, що в його лабораторії Каммерер працював. Цілком ясно було безпристрасній людині, що хтось свідомо увів туш у лапки тварини для фальсифікації досвідів. Хто він, не відомо.

Розпочалася скажена кампанія брехні, наклепу і бруду: адже це матиме погрозовий вплив на тих, що не наважуються ще виступати проти „божественного“ початку в природі, але збираються це зробити і крім того повинно виховати „в страху божому“ решту. Каммерер сам переконався в тому, що хтось з його тваринами сфальшував. Цькування дійшло до того, що він не витримав. Їхати до Москви для того, щоб знову розпочати свої досвіди, оголосити війну супротивникам, він не наважувався, бо вважав, що він уже ославлений і тому його робота в Москві може кинути недобру тінь на Комуністичну Академію. Лишатися в Відні було неможливо. Напередодні призначеного для від'їзду до Москви дня він позбавив себе життя. От, що він пише в останньому листі до Комуністичної Академії:

„Любі товариші й колеги! Ви всі, мабуть, знаєте про нарікання на мене д-ра Нобля в „Nature“ (назва журналу). Нарікання побудовано на обслідуванні матеріяльного доказу моїх робіт — жаби - повитухи з мозолями, яке переведено в Віденському білогічному досвідному інституті, за згодою проф. Пржибрама й моєю. Головний момент обвинувачення — штучне, мабуть тушшю зроблене офарбовання, яке створювало помилкове враження чорної фарби шкіри в районі мозолей. Отже виявлено фальсифікацію, в якій певно обвинуватять лише мене. Прочитавши ці нарікання, я пішов до інституту й сам обдивився той об'єкт. Я знайшов цілковите ствердження вказівок Нобля. Виявилися навіть і інші об'єктиви (почорнілі саламандри), в яких мої результати були після смерті, очевидно, підроблені „тушшю“. Хто ще, крім мене, зацікавлений в тому, щоб проробити такі фальсифікації — про це можна лише непевно догадуватися. Але, безперечно, майже ціла робота мого життя тепер під сумнівом. Через ці факти я не можу далі вважати себе за підходящу людину, щоб погодитися на ваше запрошення. І я відчуваю неможливість знести це зруйнування роботи мого життя. Я сподіваюся, що знайду досить сміливості й сили, щоб завтра з моїм невдалим життям покінчити.

Я бажаю, і в цьому розумінні залишаю заповіт — щоб Комуністична Академія прийняла мою бібліотеку“.

Зацькували. Іншого слова не підберем. В середні віки вчених убивали просто, а тут їх примушують самих убивати себе — по-перше, це дає буржуазії змогу лицемірно заявляти, що вона тут не при чому, і по-друге мету досягнуто — супротивник усе таки вбитий, а решта в острасі.

„Переможна буржуазія втратила свою антирелігійну боездатність і, подібно до біблійних псів, повернулася до своєї блювачки — християнства, що, як і пранці, являє собою органічну хворобу, яка триває у буржуазії в крові“.

П. Ласфарг

Такі реальні, фактичні наслідки лицемірної, брехливої, наскрізь фальшивої буржуазної демократії і її „воля наукового досліду“. Фактично вона визначає волю працювати в тому напрямку, який бажаний пануючій класі.

Ще перед війною благочестиві вчені (звичайно, в наслідок тисяч дрібних і великих впливів кого слід) здійснювали кампанію проти видатного вченого — безвірника Геккеля. Він відповів на це в своїй „відповіді на обвинувачення в підробленні з боку ієзуїтів“. На його захист повстали 46 великих учених, що в своїй декларації „найрішучіше засудили нарікання на Геккеля“. Але тоді це тільки починалося, тоді ці 46 учених могли виступити на захист. А тепер, коли боротьба клас де-далі зростає, буржуазія веде справу так, що навряд чи хто побажає не тільки сам виступити, але навіть захищати другого. Тепер уже обвинувачення Каммерера обставлено було вміло й захисники добре залякані. Захищати нема кому. Лише радянська країна де-далі більше притягує до себе талановитих учених матеріялістів. І де-далі більше масам стає зрозуміла фальш буржуазної волі.

Я. І. ЛІФШІЦ

ЧОГО ВЧИТЬ ОДИН СУДОВИЙ ПРОЦЕС

(Знахурка Марина)

Артемівське — серце Донбасу. Слав'янське — радянський курорт. І тут-же поруч — село. А на селі панує темрява.

Представники влади, комсомол, культробота — одно слово, все як годиться. Тільки над усі влади й над усю культроботу — божа бабуся, знахурка, мало не „професор“ — баба Марина.

Влада її тривала, від дідів та прадідів іде, міцною традицією держиться. З давнього віку, з покоління в покоління всі жінки з роду Марини займалися знахарством. „Сила“, бачте, в їх така. Матері вчили дочок з дитинства травку збирати, одшептувати, зілля готувати. Так і Марина доньку свою в наслідниці готувала, „професії“ своїй навчала.

І авторитет маринин був непохитний. Сотні хворих із усієї округи чекали біля її дверей. Селянські вози чергою всю вулицю займали. Ціла родина бабина — і зять і дочка з тої справи годувалися, та й иншим перепало. Кооперація від хворих торгувала, селяни за ночліг гроші брали, селянські вози хворих відвозили. Одно слово, Марина — „добродійка“: все село „утримує“. У неї утворилися свої близькі — почет, що так само лікував хворих, так мовити, через другі руки медичну науку подавала. Чи-ж то дурниця — за день сотні хворих приходило та приїздило; самій Марині така „нагрузка“ не під силу була.

Отак і жити-б було Марині та грошенята накопичувати не рік і не два, а з роду в рід. Середньовіччя, темрява, несвідомість, церква

під боком, піп до послуг, віра в допомогу, чудеса й оновлення — чого - ж іще?

Та слава маринина зрадила її. Недурно говориться про „добру“ славу, що вона на печі не лежить. Слава маринина до газети „Правди“ дійшла, а „Правда“ — правду ріже. І от Марина перед радянським судом на великому процесі Артемівському.

Сила народу на процес понаїздило — коло 1500 чоловіка. Селяни товпляться, на обличчях чекання й нетерплячка. „От, мовляв, Марина їх навчить, вона їм покаже“.

І що - ж? Уже перші дні процесу виявили Марину. Під машкарою всесильної лікарки неписьменна, темна баба, яка ляжливо й хитро, посилаючись на „долю“, викручувалася від одповідей. На столі перед судом матеріальні покази знахурської науки — пляшечки з настоянками на травах, шкоринки хліба то - що.

Марина лікувала по - своєму. Від усіх хвороб мала вона всього два - три ліки, але зате „спасительні“. Було переплутає ліки, але з того не журиться. Мовляв, усе рівно від усіх хвороб рятує.

Хворих Марина мацає, роздягає, на партії ділить по ознаках: шлункові й сердечні.

Гроші дерла і з живого і з мертвого. Але що більше брала, то більше слава зростала. А в наслідок — каліки, інваліди, занедбана туберкульоза, венеричні хвороби. Але нарікань не було: коли Марина не допомогла, значить то „гнів божий“, тут уже ніяка медицина не допоможе, хвороба така.

Процес виявив цілковиту несвідомість неписьменної баби. Немавши жадної уяви про будову й життя організму, про справжні причини хвороб, нахабна баба бралася лікувати найскладнішу машину — людський організм. І це ХХ віку, коли медицина озброєна досконалішими методами наукового дослідження хвороб, коли ми маємо сильні й дійсні засоби лікування! І це за радянської влади, коли медична допомога стає беззаплатна, загальноприступна й кваліфікована.

Недурно трусилися маринині прихильники, недурно сама вона трусливо викручувалася й замітала сліди, коли разом із свідченнями

Баба Марина

свідків і фактичними доказами викривався її справжній „послужний“ список.

Процеса скінчено. Марину виявлено. Більшість її прихильників відхилилися.

Але це не все. Цей процес лише найгостріше виявив те знахурство, що в меншій мірі, але розвинене по всіх наших селах. Ворожки, знахурки, коновали, шептухи, магнетизери, „святі“ сестри з монастирів, „свята“ вода, чудесні ліки... Чи-ж мало селян досі шукає тут допомоги, коли захворіє? І скільки ще Марин сидить по теплих насиджених місцях під захистом віри, забобонів, церкви, релігії, бездіяльності й безсилля місцевих культурних сил!

От чому процес Марини ще не можна вважати за остаточний. Він скінчився для неї особисто, але для держави й суспільства він тільки починається. Це — процес, що витискає темряву й забобони, віру в чудо, а натомість дає справжні відомості про світ і життя.

Це — повільний процес зросту культури на селі, змички села з містом. Тільки розвиток техніки сільсько-господарської праці, розвиток письменности, шкіл, сельбудів і хат-читалень стане нам запорукою від знахурства й підцерковних крис, що на ньому наживаються, що ховаються в нори, в щілини.

І ще одно. Процес виявив бездіяльність сільської інтелігенції. Завідатель сільського медпункту — фельдшер — сам користувався з медичної допомоги марининої й кликав її до хворої жінки. Це здавалося - б анекдотом, коли - б не було сумним фактом. Це виявляє хиткий фронт — несилу радянської медицини. Значить треба дати лікаря на село, треба будувати лікарні, потрібний розвиток санітарної освіти.

Поки село в темряві, поки під нього не скрізь іще підведено міцну базу машин і розумного господарювання, поки церква пишається найкращим будинком у селі, знахурство так або інакше виявлятиметься.

Але активною волею сільського активу й культурних сил (лікаря, вчителя й агронома) його можна й потрібно знищити. У радянському селі немає місця знахуреві!

В ЧОРНОМУ ТАБОРІ

Ю. ЛЮБИНСЬКИЙ

АВТОКЕФАЛЬНІ СПРАВИ

В жовтні 1921 року виникла на Україні серед православ'я автокефальна течія. З самого початку свого існування вона стала за притулок для всіх петлюрівців та гетьманців, що не встигли сховатися за кордон від гніву робітників та селян. Колишні отамани змінили рушницю та шаблю на хрест і кадило й перетворилися на священнодіячів автокефальної церкви. Навіть сам голова ради міністрів колишньої УНР, Чехівський, зробився всеукраїнським благовісником автокефалії. Звичайно, такий склад автокефальної церкви відбивався й на її роботі, що весь час не вкладалась у рямці декрету про відокремлення церкви від держави.

Особливо антирадянську, шовіністичну роботу розпочав центральний провідний орган автокефальної церкви, ВПЦР (Вища Православна Церковна Рада), з 1923 року, коли за голову ВПЦР став колишній петлюрівський офіцер, а тепер смиренний протодиякон автокефальний Потієнко. З того часу ВПЦР систематично порушує декрета про відокремлення церкви від держави, намагається утворити замість церковного об'єднання контрреволюційну організацію. До цього часу діяльності ВПЦР стосується, наприклад: видача мандату на благовістя автокефалії в Америці священникові Турченкові, що був звільнений на поруки від суду, а потім зник за межі УСРР; посилка мандату на репрезентування автокефальної церкви на Стокгольмській християнській всесвітній конференції білим емігрантам Шелухіну й Бачинському; неправдиві інформації до канадської церковної газети „Дніпро“ про якісь - то утиски автокефальної церкви на радянській Україні; заклики заступника голови ВПЦР, єпископа Ярещенка, з церковного амвону не платити податків владі робітників та селян; антирадянські вислови митрополита Липківського у відозвах та листах і т. инш.

До такого перекручування церковної роботи почали ставитися негативно „низи“ церкви. 1925 року від ВПЦР через її таку антирадянську роботу відокремилася група автокефальних братств ДХЦ („Діяльна Христова Церква“). На початку 1926 року від ВПЦР відокремлюється група єпископа Півоварова в Тульчинській окрузі. Багато з'їздів автокефальних громад починають ухвалювати постанови про необхідність припинити діяльність ВПЦР у її тодішньому складі, і, нарешті, 1—3 вересня 1926 року відбулася в м. Києві всеукраїнська нарада автокефальних громад, що

„визнала за підлеглі догані вчинки ВПЦР, голови президії ВПЦР Потієнка й заступника голови архієпископа харківського Олександра Ярещенка, а вислови отця митрополита в промовах і відозвах і те, що отець митрополит не використував свого впливу для виправлення лінії поведінки президії ВПЦР і окремих її членів, теж визнала за підлеглі догані“.

Всі ці постанови ствердив всеукраїнський з'їзд автокефальних громад, що відбувся в м. Києві 25—30 жовтня 1926 року. Він висловив догану лінії поведінки президії ВПЦР і вчинкам голови президії В. Потієнка, заступника голови Олександра Ярещенка й митрополита В. Липківського та категорично застеріг усіх цих осіб від подібних вчинків у майбутньому. Крім того, собор („великі покрівські збори“) ухвалив доручити президії ВПЦР, до складу якої увійшли винятково нові особи, стежити за дотриманням принципів відокремлення церкви від держави всіма діячами УАПЦ, і, в разі порушення їх окремими членами церкви, не зупинятися перед відповідним застереженням або й карами.

Отже, автокефальна течія сама звільнилася від шовіністичної головки ВПЦР, яка весь час намагалася перетворити автокефальну церкву на якусь контрреволюційну організацію. Треба сподіватись, що на цей раз слова автокефалістів, які в минулому в багатьох випадках не відповідали їхнім вчинкам, не розходитимуться із справами їхніми, і автокефальна церква, нарешті, перестане займатися тим, чим їй не належить займатися.

С. ВІННИЦЬКИЙ

РАБИНСЬКИЙ З'ЇЗД У КОРОСТЕНІ

У повітрі пахло нафталіном. З непом вилізає на світ чорне клерикальне кодро, що приховалося було за часи громадянської війни. За одну з таких вилазок — не дуже значну, але дуже характерну — є рабинський з'їзд, що відбувся не що-давно в Коростені. Хоча офіційно це був з'їзд тільки трьох округ, але справді з'їхалися рабини з усіх великих міст — Києва, Одеси, Полтави, Миколаїва, Артемівського й навіть із далекого Ленінграду. Був великий галас, тарарам, кілька днів галдикували рабини й ухвалили подати радянській владі ряд вимог.

Чого-ж домагаються рабини? Ні більш, ні менш, а щоб було так, як було до революції, за старих, добрих часів.

* * *

Всім відомо, що за часів царату євреї були найпригнобленіша, найбезправніша нація. Проте єврейські рабини та їхні прибічники мали багато прав, навіть дуже багато. Бідне темне єврейське містечко перебувало цілком під владою лейб-гвардії єврейського бога. Рабини

втручалися в повсякденне життя єврейського населення, накладали свої руки на все.

Ще до того, як єврей народився, мати його повинна була ходити в мікву. Це смердючий водозбір у містечковій лазні, де воду міняють приблизно раз на рік. Проте, коли мати не полощеться в мікві, її діти не чисті перед богом — байстрюки. А за мікву, звичайно, треба платити. Народився єврей — його треба по закону божому обрізати, і за це, крім болю й крові, треба ще платити гроші. Платили рабинам і за їжу, існувала тоді славетна „такса“ — податок на різниці з кожної голови різаної худоби та птахів. Податок був дуже важкий: скільки рабини хотіли, стільки й брали. Щоб охоронити цю рабинську монополію, існував навіть спеціальний закон, що забороняв увозити м'ясо з одного містечка до другого — своєрідна монополія зовнішньої торгівлі.

Брали рабини за все — за життя, за їжу й навіть за смерть. Коли єврей умирав, він ще не виходив із-під ярма рабинського. „Хевра кадіша“ („свята кампанія“ — так звалось погребне товариство) брала за поховання скільки хотіла — без усякого контролю.

Всі ці рабинські права пильно охороняла царська влада, бо вона знала, що рабини найкращі її помічники в справі пригноблення єврейських трудящих.

* * *

Жовтнева революція надала єврейським трудящим усіх тих прав, яких позбавляв їх царат. Проте рабини позбавилися тих прав, що вони мали за часів царату. Радянська влада ставиться до єврейської релігії так, як і до всіх інших: віруйте собі в кого хочете, моліться кому і як хочете, тільки в громадське життя не втручайтеся, не заважайте іншим жити так, як вони бажають. Оце рабинам дуже не подобається. Про це вони відверто й кричали на коростенському з'їзді.

— Ми рабини не можемо задовольнятися становищем служників культу. Ми не тільки представники релігії, ми мусимо втручатися в повсякденне життя єврея, ми повинні знати, що єврей їсть, що він п'є, як він живе.

А для чого це втручання потрібно, цілком ясно:

— Ми повинні, — галасували рабини, — добитися права доглядати за кошерністю м'яса, контролювати м'ясо, що привозиться з одного містечка до другого, — чи кошерне воно чи ні. Ми повинні мати контроль над різниками та над торгівлею м'ясом.

Старої „такси“ захотілося.

Говорили багато й про інші речі: про відновлення хедерів — релігійних шкіл, де колись калічили єврейських дітей у дусі божому, про ешіботи (бурси єврейські), про контроль за похованням і т. інш. І в усьому цьому одна неприхована мета — відновити стару рабинську крамничку.

Рабини почали мріяти й про свою організацію. Ухвалили просити радянську владу дозволити об'єднати релігійні кагали в кожному місті

комітетами уповноважених, а потім — об'єднати релігійні кагали цілих округ і т. инш. й т. инш. Цілком зрозуміло, що така організація займалася - б не стільки духовними справами, скільки „грубо - матеріальними“, як от „такса“.

І ще постановили рабини добиватися денационалізації мікв у тих місцях, де лазні націоналізовано. Бо - ж міква, як не як, — теж прибуткова річ для рабинів.

* * *

На з'їзді рабини, звичайно, скаржилися на те, що радянська влада ніби - то не дає їм розгортати свою великокорисну „божеську“ діяльність. Мовляв, якби не ті обмеження, що зараз існують для релігії, то все було - б гаразд. І тут у дебатах виступив один простак, рабин Дубнер з якогось містечка Коростенської округи:

— Не знаю про що ви тут говорите? Хто, скажімо, не дозволяє ходити до мікви? Не влада винна, а саме - ж єврейське населення. Скажу про своє містечко. У нас є міква, і якби схотів, я - б міг зробити ще двадцять. А нещастя в тому, що жінки не хочуть ходити до мікви. Мені потрібно було два карбованці на ремонт мікви, я ходив із хати в хату — і ніхто ні копійки не дав. Я загрожував, що закрию синагогу — і це не допомогло. Отже, не до влади нам треба мати претензії, а до єврейського народу, що занедбав релігію.

Піднявся галас за цією промовою. Простакові нашептали на вуха, що не личить так говорити, а простак кричав:

— Що ви хочете, це - ж правда, а правду - ж можна говорити? Він таки думає, що попи та рабини можуть правдою жити.

* * *

Чого домагаються єврейські рабини, чи чули. Що - ж кажуть про це єврейські трудящі?

В день відкриття рабинського з'їзду в Коростені відбулися численні збори євреїв - кустарів; збори постановили висловити свій протест проти рабинського з'їзду.

— Ми проти павуків, що хочуть знову плести своє павутиння, — сказали збори, — єврейські трудящі маси за рабинами не підуть. Наш шлях — шлях радянської влади до піднесення економічного й культурного життя всіх трудящих.

„Бог ніколи так не гнівається, як тоді, коли чіпають божественні права, привілеї й особливо майно церківників“.

П. Гольбах

ЗА КОРДОНОМ

А. ТОМ

БОРОТЬБА З ЦЕРКВОЮ В МЕКСИЦІ

Кілька місяців тому в Мексиці (Південна Америка) виникли події, що примусили всю буржуазну пресу Сполучених Штатів і Англії підняти скажений галас. Події освітлювалося так, що, мовляв, дикий, безвірний і навіть „більшовицький“ уряд Мексики, за вказівкою, звичайно, Комінтерну, напався на ні в чому неповинного агнца — католицьке духовництво — і розбещує звичаї. Отже, потрібно як-найскорше втрутитися в ім'я всіх людських ідеалів.

Для нас конфлікт між мексиканським національним урядом, що його підтримує вся поступова суспільність, і реакційним духовництвом цікавий, по-перше, тому, що, по-перше, він є чудовий зразок того, як справи „небесні“ цілком заховують, у собі боротьбу за земні блага, по-друге, мексиканські чвари наочно показують нахабну спілку мексиканського реакційного духовництва з капіталом Сполучених Штатів і Англії.

Подивімось, на якому ґрунті виникли події.

Мексика є країна молодого капіталізму. Велика промисловість, особливо нафтова, почала в ній розвиватися лише з ХХ століття. Але в основному країна й нині ще має характер хліборобський. Населення країни (16 міл. чоловіка) складається головню на 90% з індіців і метисів (мішанина еспанців з індіцями,) що живуть у надзвичайно нескладних умовах і працюють, зчаста в буквальному розумінні з-під палиці на величезних маєтках, які належать поміщикам і церкві. Становище сільсько-господарських робітників і тепер ще мало чим відрізняється від невільництва. Цілковита темрява народніх мас (лише небагато — більше 50% письменні) допомагає духовництву впливати на сільське населення.

Проте розвиток промисловости йде швидким темпом. Особливо швидко розвивається нафтова промисловість: так, видобуток нафти 1910 року становив трохи більше 1% світового видобутку, а 1917 року

Мексикансько-католицький архієпископ Мора у дель-Ріо, який хотів боротися з президентом Каллесом, видаючи пастирського листа до своїх підчинених і взиваючи в нім, щоб вони бойкотували державу

становить уже 10%, 1920 — 23% й 1923 вже понад 30% світового видобутку. В зв'язку з цим швидким темпом розвивається національна мексиканська буржуазія й промисловий пролетаріят. Гостра конкуренція американського й англійського капіталів дає змогу місцевій буржуазії, використовуючи суперечність їхніх інтересів, змагатися за свою національну незалежність. В боротьбі з національною мексиканською буржуазією американські й англійські капіталісти змушені спиратися на відсталі шари мексиканського суспільства — поміщиків і католицьку церкву, бо останні мають із буржуазією власні рахунки.

Отже, гострий конфлікт мексиканської буржуазії з церквою є по суті лише один із моментів боротьби національної буржуазії, що відроджується, з імперіялізмом світових капіталістичних країн.

Перейдімо тепер до фактичного боку подій, використовуючи за матеріал листи мексиканця Е. Амайя, що їх уміщено в №№ 101 й 107 міжнародньої робкорівської газети „*Seppasio*“ (видається есперанто).

На протязі останніх ста років Мексика не один раз переживала революції, при чому боротьба з попами відігравала завжди чималу роль. Відокремлення церкви від держави проголошено ще 1857 року, але... переведено в життя не було аж до теперішнього року. Акт 1857 року знову стверджено 1917 року, але... через відсутність „правил“ до його застосування не переводився в життя. Ці факти доводять, як важко було боротися з духовництвом.

З березня 1925 року серед духовництва виявився розкол. З огляду на виразно висловлені національні вимоги акту про відокремлення держави й школи від церкви (наприклад, за попа може бути лише родом мексиканець), частина духовництва, а саме низи пішли на церковну революцію, що багатьом нагадували наш автокефальний рух. Ті, що „пристосувалися“, проголосили відокремлення від Риму, почали правити еспанською мовою, замість латинської, виділили свого голову „патріярха мексиканського“. Проте більшість лишилася за старою церквою.

Нарешті, в липні 1926 року з'явилися довго очікувані „правила“ переведення в життя акту про відокремлення церкви. Тут уже зчинилася справжня буря. Попи, бачивши, що для них уже виходу нема, розпочали відверту війну. Все було мобілізовано до бою: „кавалери колумба“ (католицькі політики), єпископат, „Національна ліга захисту релігії“ — от бойові загони духовництва, очевидно, на різні шари населення.

Засоби боротьби? Ніщо инше, як страйк. „Служителі божі“ вирішили оголосити в останній день липня страйк: зачинити всі церкви, покликати вірних до бойкоту. Вони погрожували припинити торгівлю, розваги, роботу урядового апарату. Одне слово, вони погрожували спинити життя цілої країни, і насамперед — економічною кризою.

Уряд, підтриманий головно робітничою класою, став до бою.

Треба відзначити, що взагалі в усій своїй політиці національна буржуазія в Мексиці здебільшого спирається на робітничу класу, яка

є під впливом соціал - угодівців. Наприклад, голова найбільшої реформістської спілки, Н. Моронес, є нині міністр торгівлі промисловости й праці! Проголошуючи жорстоку війну духовництву, буржуазія багато виграє, прагнучи розрядити революційну енергію робітників.

Отже, в одвертому бою стали один проти одного дві сили. Хто переможе?

Перші етапи боротьби помітно схилилися на бік прогресивний. У відповідь на страйк уряд проголосив передання церков із усім скарбом до рук світських комітетів і попередив, що не вагатиметься надовго зачинити церкви. 1 серпня стотисячні маси посунули маніфестувати співчуття й підтримку урядові.

Духівництво в свою чергу мобілізувало „сили небесні“ (чудеса, сльози з образів то - що), граючи на темряві народній, а через них і сили земні: подекуди доходило й до кривавих сутичок. Проте перевага очевидно схилилася на бік прогресивний. Адже попи сподівалися не більше не менше, як повстання народу й навіть армії.

Далі духовництво мобілізувало всі свої закордонні звязки. Певна річ, здійснювали вереск усі телеграфні агентства, розносячи сенсаційні звістки, головне, здобувані з попівських кол.

Головна ставка духовництва — закордонне втручання. Це, звичайно, не важко було - б викликати, коли - б не було до краю загострене суперництво саме на нафтових полях Мексики, Англії та Сполучених Штатів. Виступити разом — на це вони ніколи не згодяться, нарізно — значить ризикувати загубити деякі позиції в своїй боротьбі.

Поки - що проте духовництво не здає своїх позицій. Ще у вересні попи надіслали до парламенту петицію з вимогою все того - ж; волі землеволодіння, публічних процесій, церковної школи.

Описані події для нас багато в чому не нові. Ми переживали й дещо більше. Але є один у них момент, що примушує нас дивитися на них з острахом. Це те, що буржуазія в даній боротьбі чудово використовує проти свого супротивника робітничу класу. Робітники, звичайно, не можуть не боротися з усією властивою їм енергією проти релігії. Але, користуючись тимчасово створеним єдиним фронтом між ними й буржуазією, остання всіма силами намагається примусити робітників взагалі служити інтересам буржуазно - націоналістичних, клас країни. І поки при повній підтримці реформістських проводирів робітничої класи їй щастить цього добиватися. Так, наприклад, під впливом того самого „проводиря робітників“, міністра торгівлі, промисловости й праці Моронеса, робітники союзу, де він головує, згодилися на зниження зарплати в інтересах „своєї“ буржуазії.

ПО „ЦАРСТВУ БОЖОМУ“

Нове джерело прибутків

Американські адвентисти по всіх усюдах пророкують про близьку загибель світу й одночасно видають акції (пайові внески) на будівлення ковчегу. Місця в цьому ковчезі є на різні ціни. В салоні місце коштує 50 доларів, в поміжпалубній частині — 20 дол. Де плаватиме цей ковчег, коли не буде світу — невідомо, але добре відомо, що спритні керовники адвентистів плаватимуть у золоті, що зберуть з обдурених людей.

Дзвінка побожність

В Англії зроблено дзвона вагою 900 пудів, ціною 120 тис. карбованців. Дзвона замовлено американською фірмою для каплички, що збудована в спомин фундатора фірми. Добрий мабуть, був визискувач, коли про нього хотять дзвонити в 900 пудів.

Скільки шахраїв у рясах

Загальна кількість католицьких попів у світі складає 312 тисяч, з яких 200 тис. припадає на Європу. В Африці та Австралії на одного попа припадає по 300 віруючих, в Хіні та Японії — по 800. Не дешево обходиться трудящим ця божя армія!

Церква — захист гнобителів

Римський папа Пій XI видал документа, що зветься енциклікою. Папа пише в ньому: „Коли князі й за законом обрані влади будуть слухняні по відношенню до церкви, — буде спокій і порядок і буде усунено будь-який ґрунт для мятежу.

Церква бере на себе обов'язок поучати підлеглі їм маси дивиться на них як на братів „во Христе“, бачить в них образ та авторитет богочоловіка Христа. Й коли ці властители викличуть недовір'я до себе з боку своїх підлеглих, то й тоді останні не будуть скидати з себе їх владу“.

Примушені грати в одну дудку

Американські газети повідомляють, що багато равинів виступають зараз по синагогах, захищаючи той погляд, що Христос є історична людина. Якийсь багач єврей Натан Штраус офірував 150 тис. доларів на пропаганду цього погляду.

Одверто дурять

В 1925 році в зв'язку з ювілеєм католицькі попи організували прилюдний огляд Аахенських святощів. На протязі 14 днів десятки тисяч людей були в безумному релігійному екстазі. Й що вони там бачили? 1) Одяг, в якому Марія породила Христа, 2) його пелюшки,

3) хустину, на яку ніби то було покладено голову Івана Хрестителя. Чи це не глузування над задуреними релігією людьми?

Знову Христос

Релігійним дурисвітам замало того, що вони запевняють усіх в існуванні євангельського Христа. Найшлись зараз й такі, що кажуть про нове появлення Христа на землі. Багата англичанка Анна Бельзонт, що володіє в Індії величезними маєтками, яких обробляють раби, проголосила свого полюбовника, молодого індуса Кришнамурти, Христом. Урочисто повезли нового Христа в Америку. З задоволенням приймають його американські мільйонери — це-ж не комуніст! Цей новий Христос має вилу у Каліфорнії, будинки в Сполучених Штатах, любить спорт, добре грає у тенніс. В Англії для нього збудовано величезний храм з мрамору. Такий-же храм є в Австралії. За час подорожі з Христом їздять три секретарші. Чи не зроблять з цих секретарш жінок-міроносиць?

Равини - кати

У Палестині у місті Цвас релігійний суд присудив робітницю за розповсюдження комуністичних думок побити різками. Про виконання кари було оголошено в газеті. Місце кари було призначено у подвір'ї синагоги. В оголошений час зібралась велика юрба. І ось робітницю голу поклали на спеціальному ешафоті й почали катувати різками. Керував цією справою равин Залман Гавло. Дуже подобалось це катування робітниці англійським офіцерам, що були присутні на видовищі. Вони попрохали равина й з його дозволу самі взялися катувати дівчину різками. Таким чином релігія й влада імперіялістів об'єдналися в катуванні робітниці, що мала сміливість сказати правду про пригноблення та визискування. Всім працюючим, а зокрема єврейським робітникам, що ще й досі довіряють равинам — слід замислитись над цим фактом об'єднання равинів із черносотенною владою капіталістів.

І техніку собі на службу тягнуть

Аби збільшити відвідування костелів католицькі попи добилися дозволу папи ставити кіно-картини по костелах. Перша та спроба зроблена в м. Димоні (Франція). Папа дав дозвіл поки-що на один рік. Крім того, папа вимагає аби на час, кіно-сеансів алтар було завішано. Підтопталась, значить, справа у попів з божою благодаттю: більш міцною рахують й вони людську техніку.

Зміцнюють силу дурману

Буржуазія дуже зацікавлена в зміцненні релігії. Так зване британське біблійне товариство на протязі 1925 року надрукувало 10 мільйонів примірників біблії на 572 мовах. Дуже, значить, корисна ця справа буржуазії, коли вона так дбає про неї.

Є чому турбуватись

Як відомо, англійські церковники дуже зацікавилися були в закінченні страйку гірників й вживали різних засобів на користь власників копалень. Ця зацікавленість буде нам зрозумілою, коли ми пригадаємо такі факти. Єпископ Дюргемський має $2\frac{3}{4}$ мільйона прибутків з капіталу, що його вкладено в кам'яновугільну промисловість. Страйк таким чином зменшував прибутки цього „святого владики“. Як же йому не турбуватись? Ось чому цей „слуга божий“ здивовано запитує, коли гірники страйкуючи голодували зі своїми родинами:

„Й чого це хтять ці гірники? Невже-ж Англія лише для них створена?“

Він певний, бачите, що Англія існує лише для його ненажерної користі.

СОТКИ МІЛЬЙОНІВ ДОЛАРІВ НА ЦЕРКВУ

Одна американська церковна організація зацікавилась таким питанням: скільки грошей було зібрано за минулий рік на користь церкви на терені Північно-Американських Сполучених Штатів та Канади.

За офіційними даними центральних об'єднань — протестантів, католиків та євреїв, була змога підрахувати:

Сума офіри, що зібрано храмами федерального об'єднання церков (методистські, баптистські, пресвітеріянські й т. инш.), рівняється 451.000.000 доларів, єврейські синагоги зібрали 1.800.000 доларів, римсько-католицькі храми — 168.000.000 доларів й різні дрібні релігійні організації — 10.500.000 доларів. Разом-же парафіянами різної віри офіровано за рік на потреби церкви 648.000.000 доларів (на наші гроші, приблизно — 1.260.240.000 крб.).

„Релігійна дурість буржуазії не спинить могутнього пролетарського потоку“.

Фр. Енгельс

НАША РОБОТА

ХРОНИКА С. Б.

Тимчасова Всеукраїнська Рада СБ на своєму першому організаційному засіданні виділила з-поміж себе робочу президію у складі п'яти осіб. До президії увійшли слідуючі товариші: Д. Ігнатюк, А. Івановський, Г. М. Одинець, Я. Вайсберг та І. Гаїбів.

Статут СБ. Тимчасова Всеукр. Рада СБ ухвалила текст зразкового статуту СБ задля українських організацій. За підвалини статуту взято статута всесоюдної СБ за деякими незначними відмінами. Статута Рада ухвалила оголосити лише як шкіц (проект), з якого можуть користатися округові ради СБ, беручи цей шкіц яко зразок до подання його на затвердження місцевого Окр. Вик. К. На тому-ж засіданні Ради, за виробничим порядком, затверджено інструкції що до роботи міських та сільських осередків СБ.

Широкомовлення по радіо. У звязку з наближенням різдва до програми радіо-передач харківської радіо-станції внесено такі матеріяли: 13 й 20 грудня інструктивні доповіді для пропагандистів-антирелігійників; 24 грудня й 6 січня антирелігійна доповідь та художня антирелігійна пропаганда; 25 й 26 грудня, 7 й 8 січня звичайні концерти з додатком художнього антирелігійного матеріялу.

В. ФАВОРСЬКИЙ

КИЇВСЬКИЙ КАБІНЕТ АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПРОПАГАНДИ

У системі комуністичної освіти антирелігійна пропаганда посідає законне й досить важливе місце.

Знаючи про те, що деякі товариші недооцінюють значіння антирелігійної пропаганди, тов. Ленін писав, що не можна заспокоювати себе думкою, наче релігійні забобони зникнуть сами по собі.

„Була-б велика помилка й найгірша помилка, яку може зробити марксист, гадати, що багатомільйонові народні маси можуть вибратися з темряви лиш простою лінією чисто марксистської освіти. Цим масам потрібно дати найрізноманітніший матеріял що до атеїстичної пропаганди, знайомити їх із фактами з різних галузей життя, підійти до них і так і сяк, щоб збудити їх од релігійного сну, зворушити їх із різних боків, різними засобами“.

Отже, комуністична освіта, що має своїм завданням охопити мільйонові маси трудящих, піднести до соціалістичного будівництва найвідсталіші їхні лави, неминуче зустрічається з релігією, як із ворожим матеріалістичній науці й комунізму вченням про світ, життя, людину та про повсякденну поведінку людини,—із вченням про релігійну мораль.

Релігія охоплює всебічно життя вірного, регламентує кожний його крок.

Відсталі маси трудящих, відчуючи на собі всі хиби приватно-власницького сектора нашої економіки, ще недосить утягнені до соціалістичного її сектора, легко знаходять собі звичайну й дешеву втіху у всеосяжному релігійному вченню.

Звідци одно із завдань комуністичної й партійної освіти — виказати отруйне коріння релігії, викрити всю її істоту і зробити очевидним для кожного партійця й позапартійного робітника та селянина буржуазне ядро всякої сучасної релігійної системи. А з другого боку — закласти основи матеріалістичного марксистського світогляду, що є за кращу зброю проти всяких релігійних течій, проти можливого рецидиву релігійності.

От чому в Будинку Комосвіти ми знаходимо, як одну з його складових одиниць, кабінет антирелігійної пропаганди; от чому ми пропонуємо кожному з наших пропагандистів, кожному політосвітникові й кожному культробітникові ознайомитися з кабінетом і використати його в своїй роботі.

Робота кабінету йде двома напрямками: з одного боку, кабінет — це лабораторія пропагандиста, де береться на облік досвід і умовини роботи, створюється методи роботи, пророблюється матеріал із погляду цих метод. Тут готується зброю, що нею ми маємо озброїти наш безвірний робітничий і селянський актив для масової пропаганди. З другого боку, кабінет — це масова антирелігійна виставка, що її розраховано на найширші, можливо ще хиткі й вірні лави трудящих.

Кабінет методично обслуговує антирелігійну роботу, готуючи наочні засоби (діяграми, схеми, плакати, діяпозитиви), тези й конспекти до програм антирелігійних семінарів, початкових гуртків, відповідно планам масової роботи та кампаніям, зважаючи на особливості міської й сільської роботи, особливості роботи серед різних національностей, особливості роботи серед жінок. Кабінет надає значної ваги популяризації постанов всесоюзної квітневої наради антирелігійників при ЦК ВКП, як вихідних положень для всієї антирелігійної роботи. Кабінет склав ряд схем і підібрав методичну літературу, що полегшує безвірникам пророблювати ці постанови.

У кабінеті підготовано матеріал до кампанії, що має бути незабаром у справі організації на Київщині добровільного масового товариства безвірників. Зібрано матеріал що до антирелігійного руху в СРСР та за кордоном. Збирається й розроблюється матеріал до антирелігійних екскурсій до Лаври, музею культів, історичного та етнографічного

музеїв і до зразкових сільських екскурсій до агропунктів, радгоспів та монастирів.

Особлива частина роботи кабінету — вивчення релігійного руху й осередків релігійної пошести на Київщині.

У цьому напрямку працює в кабінеті кілька товаришів. Теми їхніх робіт, які почасти закінчено, почасти вже близькі до реалізації: 1) Київо - печерська лавра, 2) Сектантство на Україні та зокрема на Київщині, 3) Автокефальна церква, 4) Релігійні обряди і звичаї українського села й ин.

Той основний антирелігійний актив, що провадить роботу в кабінеті — це загальноміський антирелігійний семінар. Семінар складається з антирелігійних робітників київських міських районів, переважно робітничих пропагандистів; робота в кабінеті має на меті — підвищити кваліфікацію, виробити пропагандиста округового масштабу. З цією метою роботу семінару провадиться по таких лініях: світобудова, що містить у собі астрономію й динамічну геологію, біологія, анатомія, фізіологія, рефлексологія, релігія й марксизм, історія релігії в звязку з історією культури, сучасний релігійний рух у звязку з історією класової боротьби, методика антирелігійної пропаганди. У семінарі працює 25 чоловіка, з них — 17 скінчили районові антирелігійні семінари.

Що до районових семінарів кабінет має завданням: обслуговувати їх наочними підручниками, методичними матеріалами, літературою, індивідуальною консультацією й переведенням екскурсій до кабінету.

Уся робота кабінету має на увазі так інтереси міста, як і інтереси села.

Кабінет обслуговує село в таких напрямках:

- а) загальні методичні вказівки про роботу;
- б) постачання антирелігійним куткам планів;
- в) постачання антирелігійним гурткам програм;
- г) тези й конспекти доповідей на селі;
- г) підготовка пропагандистської групи для виїзду на село на різдвяні та великодні свята й для переведення кампаній що до організації товариства безвірників;
- д) обладнання антирелігійної „пересувки“ для доповідача, що їде на село (чарівний ліхтар, діапозитиви, плакати, діаграми, телескоп, мікроскоп, хемічна похідна лабораторія, популярна література то-що);
- е) методичне керівництво зразковим антирелігійним пунктом на селі, який обирається в найнесприятливішому що до релігії районі;
- є) обслуговування районів шляхом писаних консультацій.

Райони встановлюють звязок із антирелігійним кабінетом, крім одержування тез, програм і ин. методичного матеріалу, до того в такий спосіб:

1) використовуючи антирелігійну бібліотеку Будкомосу антирелігійним активом (для села буде організовано „пересувки“);

2) організовуючи до кабінету екскурсії семінарів гуртків, осередків безвірників і організованих робітничих, селянських і червоноармійських груп;

3) шляхом інструктивних доповідей кабінету для районів (згідно з заявами цих останніх);

4) шляхом позаочних і усних консультацій на запитання антирелігійних районових комісій, окремих пропагандистів, клубних робітників і безвірного активу;

5) надсилаючи до кабінету звіти доповідачів - антирелігійників про роботу, записки, що їх подано після доповідей і лекцій, а так само й усні запитання, роботи слухачів семінарів і гуртків, матеріали, що їх виготовлено для місцевих антирелігійних кутків;

6) надсилаючи результати обслідувань релігійного руху в районах, а також кореспонденції про випадки піднесення й підупаду релігійної хвилі.

По всіх лініях зв'язок кабінету антирелігійної пропаганди з місцями має переводитися в спосіб спільної активної роботи обох сторін.

Від того, оскільки райони встановлять зв'язок із кабінетом — їхньою антирелігійною базою, від того, оскільки енергійно черпатимуть із нього своє озброєння й підготовлюватимуть у ньому свої резерви, залежить до великої міри наш успіх на антирелігійному фронті.

Перейдімо від методичної роботи кабінету до масової. Не зважаючи на відносно недавній час свого існування (6 місяців) й дуже кепську матеріальну базу, кабінет зібрав і розробив матеріал по таких відділах: 1) Церква й революція, 2) Церква й держава, 3) Історія релігій, 4) Світознавство, 5) Походження людини, тварин і рослин, 6) Рефлексологія, 7) Наука й чудеса.

По всіх цих відділах зібрано або зроблено плакати, діаграми, схеми, документи — церковні „реліквії“, фізичне приладдя, хемічні препарати то - що.

Назвемо деякі оригінальні плакати з кабінету, що найбільше притягують увагу відвідувачів: *„Церква й 1905 рік“*, *„Церковна контр-революція“*, *„Церква й голод“*, *„Сектантство“*, *„Як використала Радянська влада церковні й монастирські землі“*, *„Соціальний склад православних святих“*, *„Родословна Христова“*, *„Орган думки й розуму“*, *„Локалізація розумових здібностей“* і ін.

Деякі з цих плакатів складали й виконали члени антирелігійного семінару, і це не заважає їм бути за бездоганні що до техніки.

У відділі — *„Наука й чудеса“* звертає на себе увагу муміфікований труп, що чудово зберігся, і плакат — *„Розклад і муміфікація організмів“*. У кабінеті є невеличка хемічна лабораторія, за допомогою якої можна демонструвати такі „чуда“ як: фараонові змії, перетворення води на кров, оновлення образів і бань то - що.

З документів найцінніші: контр-революційний лист патріярха Тихона, обіжники денікінського духовництва, колекції матеріалів про ролю церкви в царській Росії і про церковну пропаганду в дореволюційній школі (прокламації РС - ДРП про православну церкву, вірно-піддане прохання казенного рабина, обіжники про виключення дітей із шкіл за блюзнірство (богохульство), документ про переслідування

й розшуки поліції непокірних священників, літературні твори Ілліодора, релігійно-імперіялістичні відозви й вірші часів світової різні то - що).

Не можна обминути також такі документи, як „Заповіт архімандрита Київо-печерської лаври, Зосими“. У заповіті яскраво виявляється приватно-власницький побут святої оселі, чималий маєточок старця, який він переховував у церкві, і що без нього, за його наївним свідченням, в цьому публічному місці обійтися ніяк неможливо. Або „реєстр матеріалів для будови однієї з лаврських церков“, що свідчить про величезні витрати на будову храму божого, а разом і колосальну кількість вина, що споживалося в монастирі. Обидва документи передав до кабінету член спілки металістів, тов. Єремін. З „реліквій“ згадаємо півпудовий мідяний хрест—вериги, що його історія—яскравий приклад попівського шахрайства, про чудодійну шапочку з малюнком святих від мощей Феодосія чернігівського („попівська медицина“), яку подарував кабінетові робітник Червонознаменного арсеналу, тов. Примич, про колекцію реліквій Печерської лаври—джерело величезних монастирських прибутків (миро від дванадцяти мироточивих глав у далеких печерах, волосся божої матери, гвіздки, що ними було розп'ято Ісуса, шматочки хреста господнього то - що).

Робота збирання й оброблення всіх цих пам'яток духовної кабали трудящих уся попереду, але й тепер уже є тут на що подивитися й про що подумати кожному робітникові, селянинові та червоноармійцеві, що відвідують кабінет.

Згадуємо про ці матеріали кабінету не тільки тому, що вони цікаві, але й тому, що їх, як зазначено, принесли до кабінету сами безвірники-робітники.

Навіть телескоп (і добрий телескоп) робітники спорудили для кабінету сами з різних старих частин. Це значить, що кабінет будується силами всього безвірного активу, силами самих трудящих.

За сучасної доби пролетаріят створює нові форми пролетарської культури, нові форми комуністичної освіти.

Кабінет антирелігійної пропаганди—одна з тих форм. Трудящі будують його сами з цеглин своєї колишньої в'язниці. Це краща запорука тому, що кабінет виконає на своїй ділянці те завдання, що поклала на нього комуністична партія й ціла робітнича класа.

ЩО РОБИТЬСЯ НА МІСЦЯХ

Хто кого

Село Грушівка на Криворіжжі — одно з найкращих, найбільш освічених сіл. Воно найбільш письменне, діяльне, хоч і бідняцьке.

До 1917 року чорним в'ятером, обгорнувшись кам'яним муром, сиділа князівська економія.

„Його слиняве сіятельство“, князь Михайло, з приїздом на „відпочинок“ завжди „сприяв“ побільшенню населення Грушівки та полював на дядківських свійських качок.

Тепер инша стаття. Економію махновці перетворили на попіл, а з остачі недогорілих князівських стаєнь комсомольці з незаможниками збудували театр при місцевому сельбудинку, працюючи на цілій низці недільників улітку.

Насувався новий бюджетово-господарський рік. Духовна фракція церковної ради обговорила питання про поліпшення церковного дзвону, мовляв, старий дзвін одмолився вже й зараз замість „благолепного“ благовісту — шипіння, як од гнилого гарбуза, скрізь лунає. За допомогою жінок-мироносиць та місцевих грошевитих закхеїв дзвона дістали й на „страх ворогам“ калатають.

Сельбуд не відстає.

Окрполітосвіта дає радіо з гучномовцем (які дістає із Всеукр. Упр. Сел. Буд.) Щоглу поставити, а другий кінець дроту до тієї самої дзвіниці, і на різдво, за допомогою дзвіниці, послухаємо антирелігійну доповідь.

Готуємось. Побачимо хто кого?

Ген

Рівняйсь по Адамівському правофланговому!

(Адамівський район на Криворіжжі)

Коли попадеш до Адамівського району, то здається, що попав у центральну Африку, поміж дикунів, або, по меншій мірі, в царську старорежимну Росію.

Таке вже тут дикунське та божеське оточення, що ніякі дикуни не доженуть!

Навіть назвиська сіл й досі, куди не повернись, лишились тіж, що були й за царату: „Адамівське“, „Божедарівка“, „Покровське“, „Преображенське“ то-що. Тому й не дивно, що в такій гущі замість

школи почали будувати церкву. Затьмарилось людям! Цілком збилися з пантелику. От тоді „не єдиною школою буде житись божедарівський мешканець, а й усяким словом, що вилітає з уст батюшки“.

Вийде ото Петрик із хати. Сумно подивиться на пошиту торбинку для книжок, погляне на вкриту горобцями дзвіницю, погляне як горять „свічки трудові“, та й скаже:— От, спасибі вам, тато з мамою, що допомогли мені навчитись, як боротися з говрахом, з гесенкою та посухою; замість вуглеця та пропаших прочитати їм „к тебе, владико човеколюбче“, та потім коровгою капосних говрашків коровгою хрестити. Отоді наростуть у нас сільсько-господарські культури, тільки держись!

Новий

Землю попам наділяють

(с. Шекеринці Плужанського району)

Село велике. На їдця припадає земельки замало: три чвертки, а то й півдесятини. Вільної землі теж мало. Подають селяни заяви, щоб наділили їх землею, подає й піп.

Відмовила йому земельна комісія, а потім надіслала свою постанову до сільради на затвердження.

Коли прийшла черга розглянути попову заяву, то голова сільради насамперед підняв руку, щоб попові землі нарізали. Й, не дивлячись на заперечення декого з товаришів, ухвалили попові землі дати.

Другий піп, що дізнався про таку вдачу свого спільника, теж подав заяву.

Та коли зважати на жалісливе, м'яке серце голови сільради, то неможлики й зовсім позбавляться землі й лишаться з „виновим інтересом“.

Немає сумніву, що побожній частині шекеринцівської сільради за її турботи на справу попівську в царстві небесному яєчню янголи спішно смажуть!

Правда

Шептунська робота

(с. Емільчино Криворіж. округи)

Баби-шептухи, знахарі, костоправи та ворожбити звели в домовину силу темного люду. Тай ще губитимуть людей, аж доки освіта їх не винищить із корінням.

У нас є шептуха Оксеня Варварова. Прийшла вона до однієї вагітної жінки й почала ту морочити: „Треба тебе, голубко, поїти корінням, то ти перестанеш мучитися і дітей водити“. Побігла, накопала коріння, сіла на порозі, та й знов: „Тобі, Ганно, оцей корінь буде на помозі“. А ввечері напоїла Ганну варевом із того коріння, доставши за свою шкідливу роботу відповідну нагороду.

До ранку молодиця померла, лишивши малі діти.

Бабу-шептуху притягли до відповідальности. Та цього ще мало. Всіх шептук не виловиш. Треба, щоб громадська думка збудилась, щоб свідомість опанувала людей, бо тільки на забобонах у темряві зростають оті шкідливі бур'яни — шептунство.

Кондрат

З парафієвця по карбованцю на поновлення церкви

(с. Парафіївка Іченського району Ніж. окр.)

У нас в селі поновились... уся церква. Це диво коштувало 750 крб., гроші на поновлення зібрали селяни по карбованцю з пожильця.

Оскільки селяни поновили дім божий, то доведеться вже мабуть богів (бо більш нікому) взятись до ремонту школи, а то й збудувати нову.

А краще-б, гадаю, було, аби „небесні сили“ дбали за боже господарство, а селяни за свій власний, селянський добробут.

Н. Пастернак

Боротьба за існування

(с. Дерев'яни Китайгор. району Кам. окр.)

В нашому селі, в особі попа Олександра Галушкіна, слав'янський бог має найретельнішого помічника. З усієї сили піп намагається актив сільської молоді затягти до церковного хору. Та молодь уже добре розуміється на значінні для нас релігії й зовсім не хоче кидати політ-освітньої роботи в сельбудинку, хоча піп навіть цукерки купує, щоб заманити.

А сельбудинок передплачує „Безвірника“. То до нього молодь липне більше, ніж до цукерок.

Д. Олійник

НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ

СПІЛКА БЕЗВІРНИКІВ ТА ЇЇ РОБОТА

(Матеріяли до доповідей)

1. Перехід антирелігійної пропаганди від старих метод роботи — кампаній, епізодичних лекцій, доповідей та окремих виступів до систематичного й поглибленого пророблення питань, инакше — від агітації до пропаганди, диктує потребу відповідно змінити й організаційні форми роботи. За організаційну форму найвідповіднішу меті й завданням, які нині стоять перед антирелігійною пропагандою, є Спілка Безвірників.

2. Цілком розгорнути антирелігійну пропаганду можна лише, широко притягаючи до цієї справи безпартійні робітничі й селянські маси. Їхніми руками, під керівництвом партії, треба будувати справу антирелігійної пропаганди. Це завдання і здійснює найліпше Спілка Безвірників — добровільна громадська організація.

3. Спілка Безвірників — організація, що її не вигадано й не насаджено зверху, її викликало життя. Ще задовго до оформлення Спілки Безвірників, у всесоюзному масштабі на місцях стихійно зростали осередки та гуртки: „Безвірник“, „Атеїст“ то-що. Течію до такої громадської антирелігійної організації в нас на Україні спостерігається до останнього часу, не вважаючи на те, що через ряд причин організацію Спілки Безвірників на Україні визнавали досі за небажану. Початок всесоюзної організації Спілки Безвірників було покладено в квітні 1925 року в Москві на з'їзді кореспондентів газети „Безбожник“. На Україні організоване розгортання сітки Спілки Безвірників починається лише цього року. З останньою директивою, що її подає ЦК КП(б)У до всіх парторганізацій, Спілка Безвірників вважається за „найближчого помічника“ партії в справі переведення антирелігійної пропаганди.

4. Спілка Безвірників має своїм завданням об'єднати всіх, хто відкидає релігію й віру в бога, з метою боротися проти релігійних поглядів і забобонів засобами агітації і пропаганди.

Спілка Безвірників має своїм завданням поглибити в свідомості членів спілки потребу провадити антирелігійну пропаганду в такій формі, що відповідала-б загальній лінії партії що до боротьби з забобонами, які мають масовий характер, а так само відповідала-б директивам партії про роботу серед селянства взагалі.

Спілка Безвірників утворює низові осередки, районів і округів Ради Спілок Безвірників, організовує антирелігійні гуртки, семінари, музеї, кабінети, виставки, лекції, доповіді, вечірки, кутки й накреслює інші форми антирелігійної пропаганди.

Спілка Безвірників має свої друковані органи (на Україні таким є „Безвірник“), а також видає неперіодичну літературу. Свою роботу Спілка Безвірників провадить у повному контакті з місцевими партійними й комсомольськими організаціями, політосвітами й культвідділами профспілок.

5. Особливо важливу роль відіграє Спілка Безвірників на селі. Сільські осередки Спілки Безвірників, крім безпосередньої антирелігійної пропаганди, провадять також боротьбу із старим побутом так у родині, як і в громадському житті, влаштовуючи зорини, громадські поховання й т. инш., об'єднують нечислених сільських безвірників і тим саме надають сили й тривалости їхній боротьбі з релігійністю тієї частини населення, яка значно перевищує їх числом.

Через Центральну Раду Спілки Безвірників СРСР Спілка входить до міжнародного антирелігійного об'єднання „Інтернаціонал Пролетарських Вільнодумців“.

6. Спілка Безвірників є добровільна громадська організація і, як така, вона має своїм завданням притягти до своїх лав найбільшу кількість членів, особливо позапартійних, а з них тих, хто найбільше є під ярмом релігії, тоб-то селян і жіночу частину населення.

У внутрішньому житті Спілки Безвірників, як у добровільній громаді, проводиться і здійснюється принцип демократії, зокрема — виборності.

У своїй практичній роботі осередки установлюють тісний зв'язок із партією й осередком ЛКСМУ, а так само з найближчим робітничим клубом або сельбудом.

7. Спілка Безвірників має свій статут, а також типові інструкції що до роботи осередків, де, крім організаційних моментів, досить докладно викладається зміст і методи роботи Спілки Безвірників. (Статут та інструкцію надруковано нижче в „Офіційному відділі“).

С. ТІМ

РЕЛІГІЯ ТА ПОБУТ

(Матеріали для доповіді)

Негативний характер релігії полягає насамперед у тому, що вона перекручує істину. Своїм химерним поясненням світу, що походить з світогляду дикунів, релігія стає на шлях наукового пізнання речей і затримує розвиток людського суспільства.

Величезну шкоду приносить релігія ще й як засіб визиску одних класів другими. Через виправдання рабства та нерівності, з одного боку, і перенесення інтересів від земних справ на вигадане небо —

з другого, релігія намагається загасити класову ворожнечу, стати на перешкоді революційному рухові пригнічених.

Цими змаганнями й пояснюється, головне, той безмежний вплив релігії на всі галузі життя, що ми зараз спостерігаємо в капіталістичних країнах і що спостерігали в Росії до Жовтневої революції.

Через фінансово-економічну могутність та допомогу держави церква перетворюється у величезний широко-розгалужений й чудово-організований апарат, що охоплює мільйони людей і просочує всі куточки побуту. Коли згадати, чим була в царській Росії школа з її „законом божім“ та вихованням у релігійно-патріотичному дусі; коли взяти на увагу вплив церкви на родину, де жодна подія не могла пройти без певного релігійного обряду; коли згадати, що релігія була обов'язкова й в громадському житті (присяга військ, божниці у державних та громадських установах, молебні та інші служби у зв'язку з тією або іншою громадською подією, церкви при касарнях, в'язницях, фабриках, навчальних установах то - що), — то буде зрозуміло, чому так глибоко в'їлися в наш побут релігійні обряди та звичаї, з якими найважче боротися.

Жовтнева революція підірвала економічну могутність церкви декретом про відокремлення церкви від держави й школи від церкви, знищила її громадське значіння, звільнила й школу з-під ярма релігії. Під впливом широкої освітньої політики радянської влади релігійний туман починає потроху рідіти. Найдовше він зберігається в побуті, у дрібних ледве помітних щілинках повсякденного життя. А між тим, вигнати його відтіля необхідно, бо саме цей туман часто заважає нам змінити наш міщанський та скрійний побут на нові соціалістичні форми життя.

Керуючий момент для свідомих учасників соціалістичного будівництва насамперед є дух колективізму, дух спільної, радісної творчості, велике правило — „один за всіх і всі за одного“. Чи заважає релігія розвитку в нас цих якостей? — Безумовно, і навіть не тільки заважає, але й виховує людину з ранніх літ саме в протилежному напрямку. Проповідь особистого удосконалення, піклування про врятування своєї душі, релігійні таємниці, обряди, молитви, що з'являються немов-би таємничим зв'язком окремої людини з богом, — все це веде до глибокого індивідуалізму та відокремленості від людського суспільства. Ідея аскетизму, марності всього матеріального та призирання до земного добра цілком протилежна нашим закликам до творчої праці, до поліпшення матеріальних умов життя. Коли подивитись з суто релігійної точки погляду, то навіщо нам будувати різні там Дніпрельстани, для чого піклуватись про підвищення техніки, для чого намагатися збільшити народне багатство? Все одно-ж кожна людина раніше або пізніше має вмерти та переселитися в такі краї, де не згодиться ні електрика, ні аероплани, ні інші „тлінні та марні“ блага. Що до піклування про майбутні покоління, про радість праці на користь суспільству — про це релігія з її індивідуалізмом не має жодного уявлення.

Ми закликаємо всіх трудящих досоціялістичного будівництва; ми встановлюємо однакові для всіх трудящих закони; ми нікого не вважаємо за відщепенців або нижчих членів громадянства. Релігія - ж виправдує велику несправедливість, ганебне знущення над цілою половиною людськості — над жінкою. Так зване „святе“ письмо всіх релігій дає багатий матеріал, що характеризує зовсім неприпустиме ставлення релігії до жінки. Звичайно, причини безправності жінки, її визиску та рабської підлеглості чоловікові - господареві треба шукати в економічних та політичних умовах патріархального побуту та класового суспільства, але все-ж таки не треба забувати й ролі релігії. В Радянському Союзі жінка є цілком рівноправний член суспільства, закони прагнуть як-найбільше захистити її інтереси — і все-ж таки старий „домостроївський“ погляд на жінку далеко ще не знищено, навіть серед значної частини передових робітників. Родинний консерватизм, утворений віковими традиціями й релігією, дуже заважає справі будівництва соціалізму. І от, як на глум, саме жінка, така пригнічена та скривджена релігією, є найбільш релігійна, як невільниця, цілує ту саму руку, що зводить її на ступінь робочої худоби, та слухняно виконує чужу волю. Цілковито звільнити жінку з - під влади релігії та деспотизму чоловіка й зробити її рівним товаришем можна тільки перебудувавши побут. Кооперація, громадські їдальні, пральні, дитячі будинки й ясли — ось шлях до розкріпачення жінки, а разом із тим і до подолання жіночої релігійності.

Одна з ланок боротьби за новий побут — це оволодіння таким побутовим явищем, як свята. Існуючи з давніх давен, свята були лише днями відпочинку, побільшеної їжі, піяцтва, веселощів. Всі ці риси характеризують й сучасні свята. Релігійний зміст свята є вже пізніший додток, і тільки експлоататорські тенденції пануючих класів висовують його на перший план. Але й після цього центр ваги свята лежить у його побутовій суті. Чим було в царській Росії свято для робітника? Насамперед відпочинок від роботи, потім достатня їжа, деяка урочистість оточення: чепурність у хаті, нова одіж у жінки та дітей; потім відвідування церкви, розмови з сусідами й, нарешті, шинок та горілка, щоб забути від важкої дійсності. Статистика доводить, що найбільш злочинів виникає у свята. Царський уряд підносив народові у свята релігію й горілку — духовну й фізичну отруту, і те, і друге, щоб одурманити трудящих.

Що треба тепер робити, крім з'ясовувати походження й суть свят, щоб знищити всі негативні боки святкового побуту, що й досі цвітуть пишною квіткою церковного святошства, алкоголізму та хуліганства й забивають паростки нового життя? Треба дати розумний вихід для енергії молоді, задовольнити естетичні потреби мас, надати святковому відпочинку громадського змісту. Бо що таке по суті хуліганство? Це лишок енергії, який скеровано в лихий бік. Боротися з ним треба поставивши правильно і цікаво фізкультуру.

Що таке піяцтво? Несвідомість, темнота, затурканість, бажання придбати за всяку ціну хоча-б тимчасове забуття. Боротьба з алкоголізмом

буде довга й уперта. Продаж горілки це тільки переходовий засіб витіснити шкідливий самогон. Обов'язкова умова перемоги над п'яцтвом є поширення освітніх установ: хат-читалень, кіно, клубів. У них робітники та селяни повинні знайти цікаву розмову, книгу й розумну розвагу.

Ці установи в значній мірі сприятимуть і звільненню широких мас від впливу церкви. Значна більшість ходить до церкви зовсім не того, що дуже бажає молитися; до церкви тягне почасти просто звичка, почасти йдуть, бо більше нікуди піти — у театр треба грошей, а тут зайшов і можна хоч трохи задовольнити бажання видовища. Церква для багатьох і є саме видовище. Театрилізація релігійних церемоній іде раз-у-раз далі.

В Італії папі в соборі плещуть, як справжньому акторові, в Німеччині з давніх давен уже влаштовують релігійно-театральні вистави.

Не відстає й наше православ'я, що, коли вірити легенді про хрещення Руси, було вибране саме за всю пишну театральність обрядів та прикрасу храмів. Де-далі частіше для участі в церковних співах запрошується акторів та співаків і вже не дивина побачити на дверях церковних афіші (оголошення), що притягають населення обіцянкою художніх виступів.

Отже великий натовп у церкві ще не визначає, що там багато віруючих, що моляться, чимало там просто „глядачів“.

Улаштовуючи загальноприступні вистави у свята, безумовно, можна відволікти маси від церкви, а добре підібратий репертуар разом з цим буде й жива агітація за новий побут.

За агітацією є також революційні та громадські свята (до останніх треба застосувати такі, як день врожаю, свято лісу, відкриття заводу то-що). Релігійні свята, з їх обов'язковим бешкетом та п'яцтвом, якому, у між иншим, найдіяльнішу участь беруть „духовні отці“, мають заступити свята революційні та громадські, що демонструють колективізм, класову єдність трудящих і велику організаційну силу творчої праці. Так саме важлива заміна релігійної обрядовості на громадську — зорини замість хрестин, громадське поховання, червоне весілля — всі ці досягнення нового побуту дають новий зміст визначним подіям людського життя й цим саме усувають релігію з повсякденного побуту.

Нарешті нагадаємо потребу зважити ті компроміси, ті засоби, яких вживає церква, аби зберегти для себе останній притулок. Саме життя примушує церкву пристосовуватись до нових умов — візьмемо хоч-би „оновленські“ течії, організацію живої церкви й т. инш. Є й будуть спроби пристосуватися до нового побуту.

Дуже цікавий що до цього кумедний факт, про який оповідає Зоріч у фельетоні (журнал „Огонек“ ч. 48 за 1926 р.).

В одній з пермських церков видається справжня стінна газета за назвою „Колокольный звон“ з передовицею, фельетоном, малюнками; матеріали подають своєрідні „попкори“.

Боротьба з релігійними течіями, що підновились, підчислитися, пристосувалися до духу часу, далеко важча, ніж з правовірною, суто догматичною релігією. Але хоч за чим-би не ховалася релігійна пропаганда, її суть і насамперед її класову суть завжди легко виявити й розбріти. Запорука цьому—зміцнення соціалістичних елементів нашого господарства й боротьба за новий побут,—боротьба за кращі умови існування мільйонів людей, боротьба за рівномірне чергування праці й відпочинку, за доцільне використання цього відпочинку, боротьба за розкріпачення жінки, за чепурність житла, чистоту мови, боротьба з піяцтвом, некультурністю, з впливом церкви, що робить з людини раба.

ЛІТЕРАТУРА В ЦИХ ПИТАННЯХ:

Л. Троцький. „Вопросы быта“.

Е. Федоров. „Религия и быт в коммунистическом обществе“.

А. Логинов. „Тезисы по вопросам антирелигиозной пропаганды (відділ „Религия и работница“).

А. Поповский. „Женщина и религия“.

М. Шейнман. „Религия и церковь в быту“ (Збірник „Клуб против церкви“, В - во Молодая Гвардия, 1926 р.).

Сарабьянов. „Религия и социалистическое строительство“.

Лукачевский. „Религия и новый быт“.

} Газета „Безбожник“
ч. 6 за 1926 р.

Про релігію та кооперацію статті у тій-же газеті, ч. 8.

І. СУХОПЛЮЄВ.

ПОХОДЖЕННЯ „РІЗДВА“

Конспект доповіді

У східніх релігіях 25 грудня (або 7 січня) святкувалося день народження бога, якому вклонявся даний нарід. Це свято припадало на зимове становище сонця, і це безпосередньо свідчить про стародавнє виробниче значіння свята народження бога. Воно існувало задовго до виникнення християнства й було звязане з вірою в народження богів сонця. Задовго до виникнення християнства, за сказаннями віруючих, в Єгипті Ізида породила Горуса, в Індії — Майя — Будду, в Римі — Юнона — Марса, в Греції — Афінa - Паллада породила Аполлона, в Персії — родився Мітра, в Китаї — Ляо - Тсі. Народження сонячних богів, застосоване в східніх релігіях до періоду зимового становища сонця, виразно виявляє виробничий характер свята в честь народження бога сонця.

В період зимового становища сонця відбувається наче-б поворот з зими на літо: день, що до 21 грудня зменшувався, припинює зменшуватися, а потім через три дні починає збільшуватися. Це визначає, що сонце посилає на землю своє проміння на протязі доби довший час, ніж до цього часу, наприклад, у листопаді або грудні. Крім того, сонячне проміння падає більш простовісно на землю, через що земля нагрівається сильніше. Сонячне проміння падає на землю більш простовісно тому, що нахил земної віси змінився, хоча земля продовжує

по - старому рухатися довкола сонця в міжпланетному просторі. Більший чи менший нахил земної віси відбувається тому, що земля рухається довкола сонця не по правильному колові, але по витягнутому колу (еліпсу); тому земля буває в різний час року то ближче, то далі від сонця; відповідно змінюється й нахил земної віси.

Це цілком природне явище, встановлене наукою лише після того, як вигадано телескопа, не було відоме за старих часів. За далекої давнини людям здавалося, що народжується сонячний бог і з цього починався новий господарчий рік. Перелом у природі від зими на весну в старовину в різних народів святкувалося, як день народження бога. Скотарям здавалося, що народився милосердний бог сонця, що надсилає своє тепло й на пасовиська для їхньої худоби. Підніжна годівля для худоби, врожаї трави на луках ставили скотарів у цілковиту залежність від стихійних сил природи взагалі й особливо — від сонця. Перебуваючи в залежності від стихійних сил природи, ще скотарі відзначали народження нового виробничого року особливими святами й гульбищами. До святкування кінця грудня спонукало скотарів повільне зменшення запасів годівлі для худоби й неминуче за таких умов зменшення худоби. Щоб уникнути виздиху худоби через брак годівлі в тих місцевостях, де буває снігова зима, скотарям доводилося своєчасно, заколювати худобу, деяку частину своїх стад, і з примусу святкувати. Час убою худоби також було застосовано до зимового сонцеповороту, тоб - то до перелому в грудні від зменшення дня на його збільшення.

Свята скотарів, що мали чисто виробниче значіння, існували і в хліборобів. Вони набрали трохи іншої форми лише тому, що хлібороби ще більше залежали від сонця і стихійних сил природи взагалі. Неврожай хлібів спричинявся великому лиху. Врожай залежав од сонця. Отже, немає нічого дивного в тому, що хліборобські народи за кілька тисяч років до виникнення християнства святкували зимовий сонцеповорот, застосувавши до нього день народження свого химерного бога. Наприклад, єгиптяни за кілька тисяч років до виникнення християнства святкували народження Озириса, свого сонячного бога весняної рослинності. Вони вірили, що Озирис втілюється в зерняті. До теперішнього часу збереглося виображення, як з тіла вмерлого Озириса зростає колосся.

Не тільки єгипетський сонячний бог втілювався у вигляді зерна, але й інші східні боги, наприклад, фінікійський Адоніс, фрігійський Атис і інші.

Стародавні поганці, святкуючи народження свого бога, супроводили свої молитви певними магічними діями. Напр., вони запалювали свічки, наче символістично закликаючи сонце знову запалати й дати землі більше світла й тепла, яке так потрібне для зростання трави на луках — для скотарів і для хлібів — хліборобам.

Не можна забувати, що деякі поганці за старих часів вважали сонце за небесне вогнище. І послідовне зменшення дня в - осени і взимку аж до періоду зимового сонцеповороту викликало в стародавніх

поганців думку про те, що небесне величезне вогнище, а саме, сонце поволі згасає, тому і зменшується тепло та світло від сонця. От і вважали стародавні скотарі і хлібороби за потрібне що-року творити певні магичні дії, щоб вплинути на згасаюче небесне вогнище (на сонце), примусити його знову відродитися, запалати, щоб знову збільшився день, щоб зима уступила своє місце весні та літові. І досі запалюють свічки глибокою ніччю (о 12 годині) на перший день різдва. Проте ніхто з віруючих християн, що обходять з запаленою свічкою довкола церкви, не тямить про те, що він бере участь у поганському обряді, відновлює магичні дії, що мають цілком чарівничий поганський характер. Ніхто з віруючих християн, що обходять із свічкою в руках довкола церкви вночі на перший день різдва, не знає про стародавній чисто виробничий магичний зміст запалення свічок, з метою примусити сонце знову народитися, знову запалати на небі.

Вогнехвальство тісно переплетене з сонцехвальством і в давніх скотарів і в давніх хліборобів. У давніх східніх релігіях було поширено віру, що від небесного бога огня (від сонця) родиться земний бог огня (син божий): вогонь на землі дає світло й тепло, як і сонце з неба хоча і в меншій кількості.

Християни, створивши легенди про Христа, точнісінько так саме *порівнювали Христа з пшеничним зерном*. Наприклад, у євангелії від Іоанна в розд. 12, вірші 24, Христос, який насправді не існував, а був створений уявленням творців євангелії, порівнює себе з *пшеничним зерном*, яке може дати багато плодів лише в тому випадку, коли буде посіяно в землю, „умре“ в землі, проросте.

Християни через кілька тисяч років після єгиптян зробили з свого Христа такого-ж бога рослинности, які були й інші східні поганські боги весняної рослинности.

До стародавнього поганського свята скотарів хлібороби приєднали ще своє чисто хліборобське свято й увособили народження нового виробничого року у вигляді народження свого бога. Як багато інших східніх поганців, християни створили казку про народження Христа, усунувши з цієї казки її стародавній виробничий зміст, її давнє виробниче значіння. Казка про народження Христа є лише переказ численних поганських казок про народження бога від чистої діви.

Ці казки існували в різних поганських релігіях за багато соток років і навіть за кілька тисяч років до виникнення християнства. Насправді-ж казка про народження Ісуса Христа є лише відбиток у людській голові давніх виробничих відносин (скотарів і хліборобів). Створюючи релігійні казки про чудесне народження Ісуса Христа, християни цілком усували давній виробничий зміст народження поганського бога. Ідеалістичні міфічні сказання про народження бога відтіснили на задній план справжній виробничий зміст цих свят, їхній істинний зміст. Віруючі раділи з приводу наче-б народження їхнього бога, тоді як насправді вони раділи з повернення сонця, з зміни зими на літо, святкували з приводу збільшення дня і зменшення ночі.

Тепер християни святкують народження Ісуса Христа, цілком забувши про те, що Христос у євангелії від Іоанна порівнював себе з пшеничним зерном, був бог весняної рослинності, що наче-б дарував людям урожай.

Християнство після того, як воно зробилося пануючою релігією (у візантійській і римській імперії), негайно перетворило релігію на знаряддя пригнічення, визиску. Християнство було пристосовано обслуговувати потреби багатих. Захищати класові інтереси визискувачів. Ще за старовини соціальні принципи християнства освятили рабство, визиск людини людиною.

Серед *різдвяних співів* є один, що яскраво підкреслює, як представники пануючих клас намагаються *зробити з релігії засіб затьмарювати класову свідомість визискуваних*. У так зване свято різдвя христового віруючі співають: „Слава в вишніх богу і на землі мир, в человецех благоволение“. Про який-же мир кажуть тут класи визискувачів, що пристосували християнську релігію служити своїм класовим інтересам? Ані пролетаріатові, ані незаможньому селянству, ані середнякові не потрібні війни. Класові інтереси пролетаріату всіх країн — одні й ті самі. Коли-б пролетаріат у капіталістичних країнах не був одурений капіталістами, коли-б він розумів свої класові інтереси, він, у спілці з селянством, становлячи величезну більшість населення капіталістичних держав, твердо відмовився-б брати участь у війнах, за винятком громадянської війни проти визискувачів, щоб скинути диктатуру буржуазії й замінити її на диктатуру пролетаріату.

Сухоплюєв

ЛІТЕРАТУРА

1. П. Лафарг. Миф о непорочном зачатии.
2. Его - же. Сказание о непорочном зачатии. Обработал В. Бутковский. М., 1923 г. Є на українській мові — „Оповідання про непорочне зачаття“, 1923 р.
3. Е. Ярославский. Как рождаются, живут и умирают боги и богини. III изд., ГИЗ, М., 1925 г. стр. 40 — 95.
4. Його - ж. Різдвяна казка. Бібліотека малописьменного. Вид. „Червоний Шлях“, 1924 рік.
5. Ив. Сухоплюев. Рождество христово. ГИЗ. Укр., Хар., 1924 г.
6. В. Рожицын. Рождество христово. Изд. „Пролетарий“, Хар., 1925 г.
7. Його - ж. „Безвірник“ (Хар.) 1925 р., січень, № 1.
8. Ем. Ярославский. Что надо знать каждому ребенку на праздник рождества христово? Изд. „Прибой“.
9. Его - же. Молодым безбожникам. Сборник. Изд. „Новая Москва“ и „Молодая Гвардия“, М. 1924 г.
10. Ф. Путинцев. Происхождение религиозных праздников. 2 изд.
11. Его - же. Против бога, попа и чертей. Инсценировки, песни, декламация и игры. Под. ред. М. Розен. М., 1925 г., изд. „Труд и Книга“.
12. Его - же. Рождество в рабочем клубе. Сборник материалов Клубного Отдела Главполитпросвета УССР. Изд. „Червоний Шлях“, Хар. 1925 г.
13. Ив. Сухоплюев. Антирелигиозная пропаганда. Программы для городских и окружных антирелигиозных семинаров и клубных кружков. 2 изд. ГИЗ. Укр., 1925 г., стр. 35—37.
14. Його - ж. Антирелігійна виставка—„Релігія чи наука?“. Держ. Вид. Укр. 1926 р., плакати № 29, 30 — 31. (Благовіщення й народження богів; богоматері). Та же виставка на русском языке и руководитель к выставке, стр. 114 — 119.

СВЯТКОВІ ЗВИЧАЇ

(Матеріали до різдвяної кампанії¹⁾)

РІЗДВЯНІ ВОГНІ

У нас на Україні є звичай — не мести хати від святого вечора аж до нового року. На новий рік уночі це сміття виносять у садок і палять його там — це, щоб оселя не їла дерева, щоб вовків одігнати, — кажуть люди.

В Росії на берегах річок запалюють багаття, а в деяких місцях запалюють колесо й пускають його з гори. У сербів, болгар, у Німеччині, Франції, Швеції, Норвегії то-що палять у печі круглу довбешку, і зветься ця довбешка „священний бадняк“. Від цього святий вечір зветься там „бадній день“. Ще зранку йде господар у ліс, шукає відповідну деревину... Увечері запалюють її в печі й кажуть: „Благослови, боже, і ти, Колядо“ (у болгар). Сама довбешка, бадняк — це — бог-отець, а вогонь, що з неї утворюється, це вже — новонароджений син божий, малятко, коляда. Коли бадняк горить у печі, його поливають вином та маслом і кидають горіхи то-що (це відгук старовинного офірування).

У нас на Україні був звичай починати варити пиво 12 грудня (час зимового сонцезвороту). З того дня відкладали по одному поліну кожного дня, і отже до святого вечора їх набиралося 12. Тоді ці поліна палили в печі, і цей вогонь також називався вогнем божим.

Крім того, в нас на різдво світять як-найгрубші свічки, встромляють у калачі, книші, трицю²⁾ (Гайсинщина) і ялинку обвішують свічками. Одно слово, скрізь як-найбільше утворюється світла й тепла, і, як уже згадувалося вище, таку велику роль вогонь відіграє не тільки в нас, але й в інших наших сусідів, слов'ян і неслов'ян.

З того виходить, що різдво це є — свято вогню (сонця й живого вогню).

І справді, прислухаючись до історії народів та мітів, що заховалися в колядкових мотивах, ми дізнаємося, що всі східньо-європейські народи складають групу арійської галузи. А згідно із староарійською уявою кожного разу, як тільки „облачник-демон“ погасить на небі „денне світило“, то висту-

пає бог громовик і буравить своєю палицею хмари, здобуває полум'я з грози — і знову запалюється сонячне колесо; це прикладається до зимового сонцезвороту. Раніш наші предки (слов'яни) гадали, що підчас зимового сонцезвороту Перун буравить хмари, заступом їх розчищає й будує райські палаци, що в них народжується бог Коляда (кругле колесо); звідци — круглий палаючий бадняк і колесо, що про них згадувано вище.

В цьому зимовому постійному переході: втрати тепла до постійного зростання світоносної сили сонця предки наші вбачали його відродження. „Вожжение сонцева светильника, и в честь столь радостного события, совершающегося на небе, зажигали по городам и селам костры“ (А. Афанасьев — „Поэтические воззрения славян на природу“. III том, стр. 60).

Лише завдяки тому, що свято це відбувається взимку, морози, негода й завірюхи не дали йому розвинути в суспільне свято, і кожен двір мусів заховатися в свою хату.

Що-ж до багаття, що його палять над річкою, та сміття, що палять у садках, то це відбиває в собі, крім цього, ще старовинну урочистість живого вогню („У болгарів у Буковині“. Коцюбинський. Твори. ДВУ); і тепер гасять у святий вечір скрізь вогонь і добувають „живого вогню“. Вони так само, як і предки наші — дикуни, труть дві деревини, аж доки не з'явиться іскра; цю іскру роздмухують у сухім листі чи в соломі й називають цей вогонь „малятко Агні“. Від нього засвічують уже всі свічки.

Тепер, коли ми вже маємо теплу одіж та затишну хату, трудно собі навіть уявити, яке велике значіння мало паління багаття десь у печері або під якимсь шатром. Вогонь мав таке саме велике значіння для людини, як захист від звірів, що боялися вогню. В народніх казках про вовків усе згадується, що якийсь чоловік чи пан, як його опантували вовки в лісі чи в полі, запалював сніп соломи й так рятувався від вовків. Ці-ж бо мотиви заховалися в нашому звичаї палити сміття на новий рік — може, не так, щоб гусінь не їла садка, як погрітися й забезпечити себе від вовків.

Як вище згадувалося, у болгарів колядою називається малятко боже — вогонь, що родиться з бадняка.

¹⁾ Розроблено Київським Антирелігійним Кобінетом Домкомосу

²⁾ Жмут квіток, зілля з свічкою всередині — триця.

БОГ КОЛЯДА

На Україні колядкою називають різдвяну пісню, якої співають під вікном або в хаті, а колядою називається дарунок, що його дають колядникам (калачі, книші то - що), але - ж саме слово „коляда“ не є назва ані колядницького дарунку, ані самих колядок. В цім слові заховано глибший зміст, який із часом розгубився, а залишився тільки слабенький відгук того змісту. Слово „коляда“ викликає й викликало цікавість учених, що тлумачили його по - різному. Але найправильніше має бути те твердження, що серед старослов'янських або, правильніше, арійських богів (звідки й пішли всі боги арійської східньо-європейської групи), серед яких було божество, що уособлювало собою сонце; називалося це божество „коляда“.

В Росії бог Коляда посідав перше й почесне місце серед інших богів; це видно з тих пактів, що їх наведено в „Стоглаві“ (збірка постанов церковного собору 1552 року) про боротьбу, яку провадило православ'я в Росії проти бога Коляди.

У „Стоглаві“ про цю боротьбу згадується ось у який спосіб:

„... Неции памяти того бога Коляды и доселе не пересташа обновляти... по вся святые дни (святый вечір) собираются на бо-гомерские игралища, песни поют, у них - же еще и рождество Христово вспоминают, но здесь - же и беззаконного коляду — ветхую прелесть диявольскую много повторяюще при-совокупляют“.

У сербів також згадується про бога Коляду; в колядці проситься бога, щоб корови багато молока давали, тоді народ буде купати того бога Коляду в молоці:

„... Да окупамы коляда,
Малок бог Колядо
И божия колядо...“

Тут, очевидно, вказується на те, що Коляда це бог, який народжується підчас зимового сонцезвороту.

Хоча в руських літописах згадується сонячне божество й Даждь - бог, але в слові „О полку Ігореве“³⁾ згадується й Хорс - бог сонця. Ярославна, коли плаче, то звертається до сонця безпосередньо, як до бога, і просто називає його „господином“: „Чому, господине, простре горячою свою лучу“.

Отже, про бога Коляду в літописах не згадується, бо, коли з'явився на Русі „сонце

правди — христос бог наш“, то мечем порозганяв із неба всіх своїх сонячних суперників і вогнем випік геть і пам'ять про них у народі. Залишилися тільки божества другорядні, що в господарстві придатні... Та ніяк не міг подужати бог лише Купала та Перуна, то й прийняв їх до себе, замінивши Перуна на пророка Іллю, а Купала — на апостола Івана - богослова. Про цю боротьбу яскраво згадується в „Стоглаві“. Коли придивитися уважніше, то й сам „сонце правди“ недалеко відкотився від того бога Коляди.

КУЛЬТ СОНЦЯ В ИНШИХ РЕЛІГІЯХ

Культ сонця, виявляється, був і в євреїв. В біблії згадується, що: „Царь Осня удалил коней, которых иудейские цари посвятили солнцу, и сжег солнечную колесницу“ („Книга царств“, IV, 23, II) або ... „Жрецы, которые кадили Ваалу, солнцу, луне, созвездиям и всему небесному воинству“ (там - же, 5 стих). А в книзі Маковеїв говориться: „Над вами, боящиеся моего имени, взойдет солнце правды, и жизнь будет в его лучах... Бог поставил в небесах жилище солнцу“. А звідси до „Сонця правди — Христа“, лише рукою подати.

У всіх релігіях нехристиянських є також свої боги сонця: Адоніс, Будда, Мітра та інші, що народжуються 25 грудня.

У цім святі сполучилися два культи: культ сонця й Агні — вогню. Містичне народження Агні виспівується у всіх гімнах Рігведи (стародавні книги брамінів, де вміщуються молитви, гімни, релігійні, моральні правила, міти й філософія — подібне до нашої біблії). Тут говориться, що ранком, на зорі, як тільки утрішня зірка сповістить про близький схід сонця, жерці закликають своїх помічників і труть дві деревини, що в них затаївся Агні. Як тільки з'явиться перша іскра „в материному лоні“, саме в тому місці, де труть, то з цією іскрою поводяться, як із новонародженим немовлятком („младенцем“): цього „немовлятка іскру“ кладуть у віхоть соломи, а, як солома спалахне, кладуть її на вівтар (певне, щось подібне до нашого престолу), ллють на нього стоплене масло й напої, полум'я підіймається догори — і бог з'являється у всій славі своїй, розганяє демонів і освітлює темряву. Тоді боги поспішають із неба (янголи: слава в вишніх богу!), з полів — пастухи з худобою, і всі падають навколішки й від-

³⁾ Старовинний поетичний твір XII століття.

дають новонародженому хвалу (пастухи у Віфліємі до Христа). Саме в той час, як вогонь - немовлятко все навкруги осяяв, над обрієм впливає сонце. Тоді Агні з радістю та тріском (від масла, розуміється), вкритий димовим серпанком, возноситься на небо і з'єднується із своїм отцем — небесним світом (Христос вознісся на хмарах). Отак родяться і всі сонячні боги, а з них, оцих мітів, народився й християнський Христос. Цеб - то чим темніший нарід, тим менше в нього символів, тим більш він вклоняється безпосередньо природі, а чим більш зростає техніка і людство визволяється від гніту природи (добуває одежу, тепле помешкання, знаряддя хліборобське то-що), то й релігійні забобони тоді вже стають зайві. Але-ж божі жерці, щоб релігія, часом, борони боже, не перевелася, перекинули із землі оте „сонце правди“ десь аж за дев'яте небо. А природні сонце й вогонь залишилися, як слабесенький відгук колишньої їхньої божеської слави, лише в спаленні сміття на новий рік, бадняка та в колядках, де про них згадується ось як :

„... Виходе нам золотий хрест,
а під тим хрестом — самий милий господь ;
на ньому сорочка ожунджовая (жемчужна) ...“

„... Бог виїжджає на своєму золотогри-
вому коні ...“

„... Сонце — то господар,
ясен місяць — то господиня,
а зірки — їх діти“. (Чубинский. Труды
этногр. экспед., т. III).

БОГ РІЗДВО

В колядках часто згадується також слово „різдво“. До цього слова так уже всі звикли, що воно являє собою народження Ісуса Христа, а справді це слово має своє власне змістовне значіння.

З історії церкви та казань святих отців відомо, що в перші віки християнської віри, аж до XIV віку, зовсім не визнавалося ніякого народження во плоті „Ісуса Христа“, а як і виникали такі думки, то їх вважалося за ересь і переслідувалося, бо це - ж — приймати звичайнісіньку людську плоть — негідно було бога.

Але-ж поруч із тим твердженням, що Христос мав тіло астральне (небесний вогонь зірки), Іван златовустий та інші проповідники повставали в своїх казаннях проти бо-

жества, що звалося „Різдвом“, і ставили питання так : або бог (очевидно Христос) або різдво : „Аще есть бог, то несть Рождество“ (Афанасьев, т. III).

А про таке божество й справді згадується у грецьких мітах, що відбилися в наших колядках.

У деяких із наших старовинних документів згадується про божество теж сонячного циклу, що доглядає нових поколінь, щоб як-найкраще родилися діти, худоба й хліб. У греків цю роль виконував бог Гермес, у литовців — Прамжінас, а в нас бог Род.

В „Парамейнику“ 1271 року згадується про божество Род, що : „Род сидя на воздусе, мечет на землю груди ... и в том рождаются дети ... Род дает щастя...“ (очевидно бог долі).

„... Люди готовляше Родоу трапез оу“ (очевидно приносили офіри).

Далі відомо (Афанасьев, Т. ш.), що в наших предків Род - Рождество було божеством сонця й родів і до кожної новонародженої людини представляло „рожаніц“, щоб охороняли її в житті (а церква цих „рожаніц“ поробила янголами - хранителями).

Але серед сонячного циклу богів чоловічого роду в нас були божества й жіночого роду.

ПРЕЧИСТА ДІВА МАРІЯ

У нас хоч і налічується біля кількох сот образів божої матери, але-ж у перші віки християнства ніхто й не знав ніякої матери божої (бо відкидалося народження „во плоті Христа“). Культ діви Марії заведено тільки в V сторіччі при імператорі Теодосії молодшому, саме коли єпископи — Костянтинопільський Римський та Олександрійський, змагалися за владу в церкві.

За заведення культу діви Марії зчинилася палка бійка між Нестором, єпископом антіохійським, та Кирилом — олександрійським. Нестір був прихильник наукової течії — філософського Аристотилевого погляду на природу. А Кирило був антропоморфіст (що наділяє бога людською вдачею), малописьменний і великий ворог науки, він зруйнував олександрійську книгозбірню і з натовпом ченців розірвав на шматки вчену жінку Гіпатію, доньку математика Теона, за те, що вона проповідувала філософські ідеї, які заперечували святість біблій.

Отой сачий Кирило й завів культ „Пречистої діви“. Єпископ Нестір заперечував у бо-

городиці вічне дівоцтво, ґрунтуючись на словах євангелиста Матвія: „...И не знаше (Иосиф), дондеже роди Исуса“, а що після з дівою сталося? (Нестір за вічне дівоцтво не ручився).

Суперечка виникла з цього така палка, що імператор мусив скликати собор до Ефесу. Тимчасом Кирило підплатив кількома фунтами золота головного євнуха імператорського двору і здобув собі тим вплив на імператорову сестру. Таким чином свята діва небесного двору найшла спільницю свого полу у святої діви імператорського двору. А бідного Нестора вислано було до єгипетського оазу, де й спекло його сонце. А ченці розповсюдили, що Несторові богомерзенний язик черва поточила.

Отак чернече середньовіччя знищило науку в особі Іпатія та завело культ „пречистої діви“, що за її покровом спустилася над Європою на кілька віків ніч забобонів і темрява.

І тоді, як на заході ченці „до знесилення“ фліртували з небесною білокурою богородицею, наша російсько-українська церква та чернецтво більш налягало на „жениха небесного“... Тільки, як ото Стенька Разін та Пугачов сколихнули гнів народу, тоді лише православ'я довідалося, що й нам усі святі та матір божа не пошкодить. Ото - ж XVII сторіччя, коли Дмитро Ростовський та Лаврський Варлаам Ясинський почали збирати матеріали для Четьї-Мінеї (життя святих), тоді й матері божій було відведено почесне місце, хоча день смерті її довго святкувалося 25 березня, 21 листопада то - що.

Але ця „матір божа“ не була походження Кирилового, а вписана з народніх апокрифів, що в них заховалося ще тоді, як творилися легенди для старозавітних „Пятикнижій“. В апокрифах про діву Марію розповідається докладно так:

„Бог створив перше чоловіка з роговою шкурою (що згодом злізла й тільки на пальцях залишилася), з квіток створив бог Адамові жінку, але Адам не схотів цієї жінки з квіток і просив бога створити йому... (щось підходяще). Тоді бог створив Адамові Єву з ребра, а собі забрав Марію з квіток...“ І почалося тоді на небі створення світу... „Після свіг було поділено на дві частини: Перун (а не Саваоф) взяв громи небесні, а Марія блискавку й стрілу...“ А на весіллі в місяця й дістався їй живий вогонь. І тепер: „Ілля громи б'є, а Марія блискавиці палить“.

Ось яка бойова та рівноправна наша богородиця. В цьому міті заховався відбиток того мотиву, як на Україні жінка була у великій пошані.

Але й раніш цю роль „палити блискавицею“ виконували послідовно богині Грея та Лада.

В Литві називають Перуна „Перкуном“, то й Марію там величають „Перкунихою“ (зовсім, як господиня в хаті).

Оцій самій богині й моляться підчас грому, підчас пожежі виносять її образ, що на ньому намальовано жіноча постать, а довкола — полум'я. Бо - ж: „на весіллі у місяця їй дістався й живий вогонь“. Та церква з цим мітом боролася всіма силами... Зрештою прийняла його в лоно церкви й цю богиню охрестила неопалимою купиною, що десь там під корчем на Хориві бачив її Моїсей.

Захисники християнства, перекинувши цей небесний міт догори ногами, кажуть, навпаки, що то: „непросвещенный народ связал с неопалимой купины свои старинные верования“ (Афанасьев, т. III).

МАТИ БОЖА В КОЛЯДКАХ

Мати божа, що раз - у - раз згадується в колядках, це також стародавній дохристиянський міт: це мати хмарова—„богова жена“, що з її нетр народилося сонце... „Богиня—зірниця, що кожного ранку виводить сина із темряви нічної й розстеляє для його по всьому небі жовті золоті серпанки“. (Афанасьев, т. III, стр. 60).

Або у чехів вранішня зоря, сонцева мати Праха-Судиця після заходу сонця бере свого сина — сонце, на коліна й заспокоює його (образ богородиці з немовлятком), а ранком сонце—син, збуджується від сну, прощається з матір'ю й вилітає на „дневное странствование“ (міт). І наша богородиця на нерушимій стіні в Софійському соборі теж є відбиток богородиці Прахі - Судиці; вона походження поганського, а не християнського.

Але народ такі абстрактні події небесні пристосовував до понять, приступніших йому і поетично втілював у зрозумілі йому форми й образи. Так у колядці:

„Ой, на тихім Дунаю, під крутим берегом,
Там Марія господиня ризи білила.

Зірвавсь вітер та й поніс до небес...
Же небеса розтворилися... А тоді.

Ризи золоті сам господь убрав“.

(У колядках Марію називають квіткою):

„... Сличная лилия,

Пречистая дева Мария...“

Бо - ж Марію бог із квіток створив, а справді вона в особі Лади, як говорилося вище, була й богиня фіялок, цих квіток, і взагалі богиня весни.

Отже у слов'янських народів Марією називається богиня блискавки, сонцева мати, хмарова жона, Праха - Судиця... Але - ж не тільки у слов'янського народу в циклі сонячних богів є Марія. Під цим ім'ям виступає в історії релігій матір усіх богів. Майєю зваляся мати Будди, грецького Гермеса, Мітри, у сірійців — Адоніса, Міри й т. ін.

Марією називається мати Ісуса Христа. Майєю - ж називається у Рігведах і дерев'яна підставка, в якій через свердління добувається вогонь. Отже ця підставка й лягла в основу всіх матерів божих — Марій.

Тут ми маємо сполучення добування живого вогню з небесною блискавкою, що зветься Марією, сонцевою матір'ю.

Тут уже не важко перенести земну печеру з немовлятком Христом із Марією на небо — до Венери, що в хмарах (у печері) родить світозарного сина — сонця, що й відбилося в народніх колядках.

КОЛЯДКИ

Різдвяні колядки — це пісні, що йдуть із сивої давнини ще далеко до християнської доби, і нічого спільного з християнством не мають, хоч і згадують Христа й богородицю (Христа славити). Колядки виникли разом із культом сонця, яке тоді величалось богом Колядо.

В колядку народ, як у скарбницю, втілив усе, що торкалося його тіла й духу. Тут є мотиви історичні, суспільні, побутові, господарські та інші, в колядках є багато сміливих оригінальних мотивів і гарних картин... Їх народ любив, і вони переходили з уст в уста.

У наведених нижче уривках колядок можна бачити, як вони творилися з апокрифів ще далеко до князівської доби, переходили до нас від сусідніх народів та націоналізувалися, пристосовувалися до українських умов і потреб і з часом перероджувалися в гумористичні казки...

... Пане господарє, чи є ви дома?
Кажуть служеньки: нема вас удома.
Судомир суда судять; (Слово „судомир“
досліджується).
Їм за те заплачено — три селі дано:

Одне село — з старими людьми,
Друге село — з парубками
Третє село — з паняночками...

І далі розповідається для чого ці люди придатні: „... дівоньки для розвагоньки“.

... А в полі, в полі береза стояла,
А під березою громада стоїть,
А в тій громаді — Іван в наряді
Хвалився конем перед королем,
Хвалився мечем перед паничем...

... Ой, славен славен, пане господарю,
Ой, дай, боже,
Ой, чим - же ся ти прославив?
Золотим терном огородився;
Коло того терна — золоті ворота...

... Пане господарю, бог тебе кличе,
Дарує тобі два лани жита,
Третій — пшениці на паляниці,
А четвертий гречки на пиріжечки,
А п'ятий вівса...

... Там мій (муж) оре золотим плугом,
А за тим плугом ходить сам господь —
Йому помагає та святий Петро,
Матір божа насіннячко носить...

І богородиця просить бога, щоб було кіп — як зірок, стоги — як гори, а возів — як хмари (як це далеко від: Блажени нищие духом...“ або „Воззрите на птиц небесных“).

З апокрифа в казанні „на різдво“ говориться: „Егда быша посреди пути идуша, а рече Мария Иосифу: зсади мя з осляти, яко сущее во мне нудить мя, изыти хотяще, и зсади ю Иосиф...“ а вона встрягла в камінь, що під її ногами розкис, як кісто, бо почув, що бог родиться... Тоді покликали бабку Соломію; у неї була усохла рука; як тільки доторкнулася до малятка, рука видужала... Почали дитя хрестити, за кумів були всі святі, 40 янголів і 12 всяченників, і стали книги читати й ім'я оглядати, яке йому дати. Давали: Петро, Павло... Матір божа все противилася; аж доки не дали ім'я Ісуса, тоді й почали веселитися...“

... Ой, гоци, гоци, скоки,
Старий Йосип взявся в боки...

А як приїхали царі (волхви), то:

... Танцювали по всі стані,
Ще й хотіли на Ордаці
В Віфліємі Іудейській...

А дарували :

„... „Миро, злато, кадило
І триста коней козацьких
Та все з бандурами...“

„... Там всі святі собором сіли
Та й празникували,
А святий Микола (а не Йосип)
Сидить кінець столу,
Перехилив шапку,
Бере в танець Гапку...“
„... А всі святі ослоном сіли...“
„... Ой, дай, боже...“

Тільки нема святого різдва (див. вище про різдво).

„... Рече господь святому Петру :
Петре, Петре, послуга моя,
Піди принеси святе різдво...“ (Ушицького повіту).

Пішов Петро, а йому назустріч — Вогонь-Чудо. Петро злякався, прибів до господа й розповів ; тоді господь вилаяв Петра, що не взяв отого Вогонь-Чуда, бо то-ж саме й було різдво.

(Ясне твердження про божество Різдва).

„... Як то було спрежда віку, почали
світ творити,

Синє море вигравало, рече господь до
святого Петра:

„Пірни, Петре, на дно моря,
Дістань, Петре, жовтого піску
Та посій по світу,
Сотвори, Петре, небо й землю...“

Петро пірнув — і не дістав. Тоді господь посилає святого Павла, але й той не дістав, аж сам господь „пірнув“ і дістав. (Чубинський, III).

„... В Почаїві, в монастирі,
Породила мати сина,
Породила й повила,
На престолі положила...“

Не трудилася аж до Віфлієму.

„... Запріг Йосип кобилку у візок
Їхати до Віфлієму дитяти малого...“

По дорозі візок застряв у болото й не міг ніяк виїхати, просив людей, і ніхто не хотів допомогти Йосипові, тоді :

„... Мав-же Йосип у візку горілку,
Став-же він участувати...“
І витягли воза (туб. Старокостянтинівський повіт).

„... Да з'їхалися й три буйволи,
Ой, стали чмохати, гадати,
Чим це децько дарувати...“
(Віл та осел у Віфліємі).

На жаль, ні час, ні місце не дозволяє зупинитися на окремих уривках і додати більше колядок сонячного циклу. Але з наведених уривків ми бачимо, як із часом губиться той важливий зміст, що колись складав релігійну суть господарства в устрої суспільства, побуті то-що, а тепер витворився в порожню шабатурку з іронічним мотивом, який ще дужче відбивається і в звичаях.

ЗВИЧАЇ

Взяти хоча-б ось такі звичаї. Підчас вечері, коли господар візьме першу ложку куті, трошки над'їсть, а решту підкидає до стелі ; коли пшеничне зерно щільно вчепиться до стелі, то це значить, що будуть добре водитися рої. Звичайно, в такий спосіб рої водилися тільки в бортях та в дуплянках, а хто вже тепер має вулики Дадана, той уже кидати кашу до стелі не буде. Або : на стіл накладають гору калачів чи книшів, а господар сідає на покуті за хлібом так, щоб не видно було його, діти входять знадвору, буцім не бачать батька, та й питають : „Де-ж наші тато?“ — а він (як хлопчик) вигулькує з-за хліба й відповідає : „А хіба ви мене не бачите? То дай-же, боже, щоб і на рік не бачили.“ Цей звичай навіть і не різдвяний, а стосується він більше до свята врожаю, що справлявся у греків. Саксон-Грамастик каже, що в Арконі, стародавньому грецькому місті, після жнив пекли пиріг у зріст людини, ставили його сторчака, і за ним ховався жрець і питав людей, чи бачать вони його. Ті відповідали, що не бачать, тоді він і казав їм : „що дай, боже, щоб на рік уродилася така нива, щоб не видно було з-за неї чоловіка“.

Як це кумедно й смішно виглядає, коли порівняти це свято врожаю з нашою сільсько-господарською виставкою, куди вже селяни постачають експонати у вигляді чистосортového насіння удосконалених віялок, тракторів то-що.

Отже, ми бачимо, що народні звичаї, які за старих часів мали глибоке релігійне значіння, згодом обернулися лише на дитячу казку — гру. І, коли людство виростає з пелюшок дитинства, дикунства, воно відвертається від усяких порожніх забобонів і шукає чогось доцільнішого.

ЦИВІЛІЗОВАНІ БОГИ

Але цивілізується суспільство, цивілізується й релігійні форми, коли люди починають розуміти, що сонце це не є творець всесвіту, а вогонь Агні — це діло людських рук, то замість того з'являється „агнец божий — сонце правди“. „Невидимый и уму непостижимый, только сердцем чувствуется“ („Богословие“, Светлова), а цей „агнец божий“ воює вже з усім зборищем богів — насаджує православ'я. Так на Русі X сторіччя з'явилося в особі святого князя Володимира православ'я; і всі віки жорстоко боролися з народнім віруванням... Уже навіть при патріярхах у Росії ще не переставали нищити все, що виходило за межі впливу церкви.

Патріярх московський Філарет наказував кликати Бюрючу, „чтобы с кобылками (з козою, значить) не ходили й Коляди й Овсеня (сонячні боги) не кликали „под страхом запрещения и духовного наказания“. І в „Сто-

главі згадується про те, що: „в навечеріі рождества Христова сходится народ: мужи и жены и девицы на всенощное плещевание (теж всенощна) и безчинный говор, на бесовские песни и плясания“ (гл. 41, стр. 24). Очевидно, люди замість церкви збирались на торжищах, де колись і судили, і жертви приносили богам, і ярмаркували, бо говориться там-же в „Стоглаві“: „праздничная ярмарки, что их зовете собранием, очистите, Коляду с мест учением (Христовим, звичайно) изжените“.

Отак церква боролася з тими релігійними формами, що можуть її скомпрометувати. Попи очищають релігію, утончують, абстрагують її, заплутують у схоластику, в богослов'я, у філософію, щоб людина вічно намагалася зрозуміти оті метафізичні премудрості. І у цей спосіб сучасна цивілізована релігія паралізує в людях звичайне спостереження над явищами природи, устроєм суспільства то - що.

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Чи можна бути соціалістом і в той-же час релігійною людиною?

Ні, не можна тому, що соціалізм закликає всіх пригнічених шляхом боротьби із своїми класовими ворогами добувати владу й будувати кращі умови життя зараз, тут — на землі.

Релігія, навпаки, навчає працюючих не турбуватися про земне, не сперечатися із злом, віддати останню сорочку й чекати за це нагороди там — на тім світі.

Уявімо собі на один момент, що люди в своєму житті керуються отими релігійними думками і подивімось, що з цього вийде й кому це буде на користь.

Візьмімо за приклад англійських гірників, що сім місяців провадили героїчну боротьбу з шахтовласниками за скорочення робітничого дня, збільшення платні та поліпшення умов праці.

За євангельськими заповідями вони - б повинні були не то що відмовлятися та сперечатися, а навпаки, працювати не сім, а сімнадцять годин на добу, не беручи за це ніякої платні.

Тоді постає питання — що - б чекало гірників при такому становищі? Очевидно — жебрацтво й вимирання.

Ось чому не можна об'єднати у своєму розумінні соціалізму та релігії.

Чи досить тільки розвитку техніки та освіти, щоб знищити релігійні забобони?

Ні, цього не досить. В західних країнах дуже розвинена техніка й високий рівень освіти, але, не зважаючи на це, релігія там міцно тримається в широких лавах працюючих.

Чому - ж це так? Тому, що там влада буржуазії, яка тримає у своїх руках промисловість і землю. На фабриках, заводах, на великих господарствах капіталістів працюють мільйони робітників. Власникам підприємств корисно мати робітників покірливих і на все згодних, щоб краще експлуатувати їх. Релігія вчить „сміренію“ й цим приносить велику користь капіталістам.

Ось чому буржуазія західних країн дуже релігійна й попів усіх вір має за жвавих помічників, які за допомогою „священного писання“ втлумачують у розуміння пригнічених пролетарських мас покірливість волі божій (читай: волі капіталістів), а також навчають не надіятись на самих себе, а тільки — на ласку божу.

Звідци — висновок, щоб знищити релігію, раніш треба знищити капіталізм та поміщиків, і тільки тоді, при диктатурі пролетаріату, за допомогою техніки й освіти будуть поволі зникати релігійні забобони.

Чим підтримується нині релігія на селі?

Релігійність селянства є наслідок минулого поміщицько-капіталістичного устрою, коли селянин був у повній залежності від землевласників. Жовтнева революція звільнила селян од поміщиків, але сільське господарство, завдяки примітивній техніці, і досі перебуває у великій залежності від різних явищ природи. Град, посуха, пощесть на худобу й тепер наганяють жах та розпуку на село. Інстинкт самоохорони штовхає селянина на шукання засобів що до позбавлення від цих напастей. Відсутність знань дійсних причин цих страшних явищ, повна безпорадність не дають їм вирватись із лабетів релігії. А тому різними засобами влаштовують молебствія „о ніспосланії дождя“ з ходінням по хлібах, „моленія“ на адресу „скотячих“ богів — Флора й Лавра про позбавлення від падіжу худоби та інші випробувані засоби, від яких допомагається тільки попам, а не селянам.

Розвиток техніки сільського господарства, широко поставлена позашкільна освіта, кооперація та агропропаганда за допомогою антирелігійної пропаганди в умовах радянського будівництва, прямуючи до соціалізму, зможуть поволі знищити релігійність селянства.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

ЯКЕ ЗАВДАННЯ АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ВИСТАВКИ „РЕЛІГІЯ ЧИ НАУКА?“

(Антирелігійна виставка „Релігія чи наука“
Вид. ДВУ. 1926 р.)

Виставка має за призначення дати підсобний матеріал доповідачеві - антирелігійникові. Плакати виставки поділяються на 4 відділи: 1) релігійне і наукове пояснення походження світу і людини, 2) походження релігії та релігійний культ, 3) догмати, таїнства, чуда, 4) церква й держава.

Щоб дати матеріялістичне пояснення явищам природи і громадського життя, потрібно, насамперед, показати, як епроваля між релігійним і науковим поясненням походження світу (1—7 плакати), життя на землі, людини (8—15 плакати), хвороб (20 плакат), взаємовідносин хліборобства і релігії (16—19 плакати). Лише після цього можна перейти до питання про походження релігії і релігійного культу (21—28 і 33 плакати), до питання про найбільші релігійні свята (29—32 плакати). Не існує релігійних культів без догматів. Тому потрібно з'ясувати, що уявляють з себе догмати різних релігій? В наслідок того, що в Європі і Північній Америці найбільше поширено християнство в особі його трьох розгалужень (православ'я, католицизм і протестантизм) (34—36 плакати), потрібно виявити таїнства, що є незмінний супутник християнства (37—40 плакати), а також — чуда (40 плакат), з'ясувати цілковиту відсутність чогось „чудесного“ в так званих чудах. Шляхом історичних прикладів потрібно вказати, що навіть творець протестантизму Мартин Лютер був класовий ворог робітників і селян (41 плакат).

Перетворення релігії в особливий вигляд торгівлі є характерна ознака і католиків, і православних. І ті, і другі торгують обрядами, а прибутки, що їх припускають римські папи при торгівлі індульгенціями, в свій час були за привід відколу протестантів од католиків, привід до розколу католицької церкви. Проте, і при розколі католицької церкви німецькі

князі і шляхта намагалися збагатитися коштом земель католицької церкви і з церковного розколу мати матеріяльну для себе користь. Реформація не розкріпачила духовно, а ще більше закріпачила віруючих. Вона не має нічого спільного з революцією, бо революція вбиває віру в бога в народних масах (42 плакат). Досить згадати ставлення до церкви і релігії паризьких комунарів 1871 року. Паризькі комунари, скинувши Вандомську колону, як пам'ятник варварства, виявили свою класову ненависть до царизму, а переведенням у життя декрета від 2 квітня 1871 року насправді відокремили церкву від держави і школу від церкви.

Відповідно цьому, і історія революції в Росії довела, що революція вбиває віру в бога в народних масах. 9 січня 1905 року біля Зимнього палацу і взагалі на вулицях Петербургу, розстріляли наївну віру робітників і в „батюшку-царя“ і в бога. Пролетаріят зрозумів, що до царських палаців він має йти не з петиціями, іти, озброєний не образами і царськими портретами, але рушницями та кулеметами. Жовтнева революція 1917 року перетворила в життя заклик: „До зброї!“ Скинувши земного царя, пролетаріят підчас громадянської війни позбавлявся віри в бога. В класовій боротьбі за своє розкріпачення дедалі більші верстви пролетаріату розуміли, що „релігія — вигляд духовної сивухи, в якій невільники капіталу топлять свою людяність, свої вимоги на скільки-небудь гідне людське життя“ (Н. Ленін „Соціалізм і релігія“).

4-й відділ антирелігійної виставки під назвою „Церква і держава“ містить низку плакатів, що наочно вказують, якими засобами „свята інквізиція“ намагалася боротися проти науки, які знаряддя катування вона вживала для того, щоб знищити науку, поставити різні перешкоди до поширення наукових винахідів (43—44 плакати). Імення таких мучеників науки, як, наприклад, Джордано Бруно, якого було спалено на вогнищу 17 лютого 1600 року, або Галілея, якого інквізитори примусили відмовитися від учення про обер-

тання землі довкола сонця і своєї віси, яскраво свідчать про безсилля інквізиторів боротися проти науки. Прагнення інквізиторів не припустити поширення наукового знання серед широких мас населення свідчить про те, що пануючі класи перетворювали релігію на знаряддя пригнічення, на знаряддя класового затьмарення трудящих, на знаряддя керовництва цими масами.

Цифрові дані про кількість землі в церкві та монастирів у Росії до революції 1917 року (45 плакат) дає досить виразну відповідь у цифрах на запитання: чому православне духовництво повстало проти відокремлення церкви від держави і школи від церкви 1917 р.? Чисто класові інтереси примусили чорне і біле духовництво, що належить до паразитичної класи визискувачів, виступити проти відокремлення духовництва від землі, проти повернення землі трудящим. Дані про багатства монастирів до революції, про прибуткові будинки, готелі і заїзди, про худобу, молочні ферми, пасіки й заводи, що належали монастирям (46 плакат), дають цифрову відповідь на запитання: от чого позбавляв представників духовництва декрет про відокремлення церкви від держави. Чисто класовий характер контр-революційних виступів паразитичного духовництва проти завоювань соціалістичної революції, наочно виявляють класовий характер релігії. Релігія потрібна визискувачам, як засіб дурити трудящі маси. І під час імперіалістичної війни духовництво вживало молитви, як знаряддя класового затьмарення робітників і селян, з яких головне складалося військо. Про те, який результат війни — свідчить фотографія з картини В. В. Верещагіна. Піраміда з людських черепів є результатом діяльності духовництва, яке перетворювало службу божу на знаряддя масового вбивства, яке провадило вбійну агітацію (47 плакат).

Справжнє ставлення церкви до селян яскраво виявив патріарх Тихон, який в своєму таємному листі від 28 лютого 1922 року заборонив віруючим добровільно здавати церковні скарби в фонд допомоги голодним. Вилучення церковних скарбів 1922 року виявило класову суть православної церкви, виявило, що захищає вона інтереси визискувачів проти інтересів робітників і селян (48 плакат).

Розкол церкви, що відбувся в зв'язку з вилученням церковних скарбів, а також і відокремлення від православної церкви на Україні — українських автокефалістів свідчить не

„про революцію в церкві“, а про бурю в шклянці води, про зміцу віх у церкві. Український автокефальний рух є рух дрібно-буржуазний (49 плакат).

Зі зросту релігійного руху, що виник як безпосередній наслідок підупаду сільського господарства і промисловости в Радянських Республіках під впливом громадянської війни, інтервенції, а також голодного пайку, на якому змушене було існувати населення Радянських Республік, скористалися сектанти. Декрет про відокремлення церкви від держави, а також декрет про звільнення від військової повинности через релігійні переконання, сектанти використали, щоб ухилятися від військової повинности, посилаючись на свої релігійні переконання. В міру того, як поліпшувався економічний стан Радянських Республік, в міру того, як відновлювалося сільське господарство і розвивалася промисловість, сектанти втрачають свій колишній вплив. В наслідок розколів серед сектантів раз-у-раз більша кількість бідноти, що були притягнені сектантами, починає розуміти і звільнятися від того павутиння, в якому заплуталися (50 плакат).

„Чуда сучасної техніки“ (51 плакат) допомагають подолати релігійні забобони, підривають віру в бога. Розвиток сучасної техніки економічно де-далі більше розкріпачує населення, озброює його до боротьби проти стихійних сил природи і проти недосконалостей капіталістичного ладу, від яких не можна одразу відмовитися, бо не можна одразу перейти від капіталізму до соціалізму.

Заміна диктатури буржуазії на диктатуру пролетаріату, поглиблення класової боротьби проти всіх виглядів визиску розкріпачує пролетаріат, незаможне селянство і середняка не тільки політично і економічно, але і духовно. Розкріпачена духовно частина робітників і селян закликає решту робітників і селян залишати попів, ксьондзів, пасторів, рабинів, проповідників, мул і йти до лав пролетаріату, що свідомо змагається за своє визволення (52 плакат). Такий зміст антирелігійної виставки „Релігія чи наука?“

Щоб виставку з користю вживати не тільки в місті, але й на селі, в ній дано цілу низку плакатів, що наочно виявляють взаємовідношення хліборобства і релігії і ці плакати слід виділити окремо. На 16-му плакаті що змальовує розвиток техніки сільського господарства, показано не тільки стародавнє знаряддя для оброблення ґрунту, але і саківський плуг і трактор і електричну оранку. Величина

врожаю змінюється залежно від знаряддя оброблення ґрунту. На величину врожаю впливає і спосіб засіву: ручною і кінною сіялкою. Час засіву, кількість і якість угноєння при засіві (17—18 плакати) надзвичайно сильно впливають на кількість і якість урожаю. Машина для збору врожаю удосконалюється. Від ручного збирання серпом або косою врожаю переходять до кінної жатки. Головне—удосконалюється машина до оброблення врожаю. Молотба цілком уступає своє місце кінній молотарці, а остання — електричній. Відповідні малюнки на плакатах показують селянству користь од машинізації сільського господарства і шкоду від релігії. Відповідні малюнки виявляють наслідки від господарювання в селян, що покладаються *на бога*—з одного боку, і в селян, що господарюють *за вказівками агрономів*,—з другого боку. В першому випадку селянство цілком підлягає силам природи, а в другому—піддає ці стихійні сили людині.

Майбутнє належить не дрібному індивідуальному селянському господарству, але колективному сільському господарству. „Значіння колективізації сільського господарства“ пояснює 19 плакат, де між иншим наведено порівняльну врожайність у колективних і в поодиноких селянських господарствах.

У першому виданні антирелігійної виставки 1923 р. не було плакатів, що з'ясовували б значіння техніки сільського господарства, удосконалення машин для збирання врожаю, значіння колективізації сільськ. госп. і шкоду релігії для селян. У другому виданні виставки 1926 року це все додано і тому виставка може бути дуже *корисна* при переведенні антирелігійної пропаганди *не тільки в місті але й на селі*.

Величезний матеріал для доповідей дано в книжці „Путеводитель к антирелигиозной выставке“.

ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ

Розпочинаючи на сторінках журналу постійний *офіційний відділ*, Тимчас. Всеукр. Рада СБ звертається до всіх організацій СБ з проханням надруковані в цьому відділі матеріяли *вважати як офіційні*. Такий засіб поширення своїх керуючих матеріялів Тимч. Всеукр. Рада СБ вважає за найбільш корисний, що також найлегше може бути здійснений.

ДО ВСІХ ОРГАНІЗАЦІЙ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

Тимчасова Всеукраїнська Рада СБ в зв'язку з днями так званого „різдва“, що надходять, вважає за потрібне пропонувати всім організаціям СБ от що :

1. Потрібно дні „різдва“ як - найбільше використати з метою популяризації серед співчуваючих нам ідей СБ, її мети й завдання. Цими днями, коли серед співчуваючих нам мас більше, ніж звичайно, прокидається інтерес до питань релігії і боротьби з нею, нам найлегше буде закладати нові осередки СБ там, де їх досі немає. А там, де осередки вже працюють, масові збори, що відбуватимуться в ті дні по клубах, кутках, сельбудинках, потрібно використовувати для доповідей про роботу існуючих осередків.

2. За основні теми для масових виступів мають бути: а) релігія та побут і б) „різдво“, його походження і його сучасний класовий зміст. Ці теми має освітлюватися не тільки в доповідях, читаннях, розмовах, бажано, щоб і художня програма, яка готуватиметься по клубах та сельбудах до „різдва“, ілюструвала ці основні теми.

Потрібно, щоб зазначені теми *наперед* проробили не тільки ті, кому доведеться виступати в кутках, клубах і сельбудах, але й увесь актив осередку в порядку гурткової роботи.

Основні конспекти по темах оголошується в грудневому номері „Безвірника“.

3. Центр ваги нашої антиріздвяної роботи має бути застосований до днів побутового „різдва“, тоб - то до 5 — 7 січня. Дні - ж 25 і 26 грудня належить використати головне по містах, зважаючи на місцеві умови.

Плани переведення цілої кампанії осередки й організації СБ розроблюють спільно з партійними й комсомольськими організаціями, а також із клубом та сельбудом.

Тимчасова Всеукраїнська Рада СБ.

Статут Спілки Безвірників

МЕТА Й ЗАВДАННЯ СПІЛКИ

§ 1

Спілка Безвірників має своїм завданням об'єднувати всіх свідомих трудящих для організації активної боротьби проти релігії в усіх виглядах і формах.

§ 2

Зважаючи на відсталість значних шарів міста й особливо села, Спілка Безвірників ставить своїм завданням поглибити в свідомості членів Спілки потребу переведення анти-релігійної пропаганди в такій формі, яка - б допомагала здійснити основне завдання радянської влади — зміцнення диктатури пролетаріату та його спілки з селянством.

§ 3

З цією метою Спілка :

а) організовує по фабриках, заводах, військових частинах, шкільних установах, селах свої осередки ;

б) організовує й підтримує антирелігійну пропаганду в усіх виглядах : лекції, гуртки, бібліотеки, музеї, курси, кіно, театральні вистави то - що ;

в) допомагає поглибити в широких масах новий безрелігійний побут.

§ 4

Спілка Безвірників користується всіма правами юридичної особи.

§ 5

Спілка Безвірників має штамп, печатку.

ПРО ЧЛЕНІВ СПІЛКИ

§ 6

За члена Спілки Безвірників може бути кожний громадянин УСРР, що користується виборними правами й відмовився від релігії.

§ 7

Кожний член Спілки Безвірників зобов'язаний працювати в одній із організацій Спілки, дбати за свою політичну свідомість і бути активним учасником у переведенню громадських, культурних заходів радянської влади.

§ 8

Право приймати нових членів мають усі осередки Спілки Безвірників. Праймання нових членів провадиться відкритим голосуванням на загальних зборах осередку.

§ 9

Виключення членів провадиться : по - перше, у випадках порушення статуту, по - друге, через вчинки, що підривають авторитет Спілки Безвірників, по - третє, у випадку засудження по суду за вчинки й злочини карного характеру.

Виключення провадиться відкритим голосуванням членів осередку.

З а у в а ж е н н я (до §§ 8 і 9).

Неправильне приймання й виключення членів можуть скасувати ради Спілки Безвірників, що стоять вище.

---

¹⁾ Статут цей оголошується як зразок, що ним округові ради СБ мають користатися, складаючи власні статuti для затвердження в своїх Окр. ВиК'ах.

ОСЕРЕДКИ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

§ 10

Початкова форма організації Спілки Безвірників є осередок, що утворюється в місті за виробничою ознакою — по фабриках і заводах, по установах, при шкільних установах і т. д., по селах — за територіальною ознакою.

§ 11

Осередок Спілки Безвірників може бути організовано, коли є п'ять чоловіка, що бажають і мають право стати за членів Спілки Безвірників.

§ 12

Осередок організовується за ініціативою партійних, комсомольських, профспілкових і громадсько-політичних організацій і окремих членів цих організацій, а також за ініціативою окремих членів Спілки Безвірників і окремих робітників, селян і службовців. Осередок реєструється в органі Спілки Безвірників, що стоїть вище.

§ 13

Для керування роботою осередку загальні збори обирають бюро кількістю від 3 до 5 чоловіка, відповідно до розміру осередку.

З а у в а ж е н н я 1. В осередкові, що має менше як 10 чоловіка, віділяється лише один організатор.

З а у в а ж е н н я 2. Так організатори, як і члени бюро осередку безвірників не звільняються від роботи, яку вони виконують в установах і підприємствах.

§ 14

Бюро керує поточною роботою осередку й гуртків, памічає план роботи осередку Спілки Безвірників і стежить за його виконанням, організовує зв'язок із партійним і комсомольським осередком, місцевими політосвігорганами, з органами Спілки Безвірників, що стоять вище, і відає всіма сумами й матеріалами, що надходять до каси осередку й належать осередкові Спілки Безвірників.

Бюро осередку обирає з - поміж себе секретаря й скарбника.

§ 15

Бюро осередку переобирається двічі на рік, і один раз на два місяці воно подає на загальних зборах осередку звіт про свою діяльність.

§ 16

Щоб контролювати витрату коштів осередку, складати звіти й провадити діловодство, а так само, щоб контролювати виконання директив організацій Спілки Безвірників, що стоять вище, на загальних зборах осередку обирається ревізійну комісію складом 3 чоловіка.

Ревкомісія не рідше одного разу на три місяці складає звіт своєї роботи перед загальними зборами осередку.

§ 17

Загальні збори осередку скликається не рідше одного разу на місяць.

§ 18

У своїй повсякденній роботі осередок Спілки Безвірників переводить такі заходи: бере на себе всю роботу й ініціативу що до антирелігійної пропаганди в своїй установі, підприємстві або селі, встановлює й провадить календар своєї роботи, притягає до роботи всіх своїх членів, допомагає поглиблювати безвірний побут, притягає нових членів Спілки Безвірників, поширює центральні органи Спілки Безвірників і иншу антирелігійну літературу, вишукує кошти для переведення антирелігійної пропаганди.

§ 19

Кошти осередку складаються з членських внесків у розмірах, які визначають місцеві умови, але не більше, як один карбованець на рік, зборів, одноразових відраховань, розповсюдження літератури й улаштування платних вистав, вечірок то - що.

МІСЦЕВІ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

§ 20

У межах округи на чолі Спілки Безвірників стоїть округова рада кількістю від 10 до 15 чоловіка, яку обирається на округовій конференції представників від осередків Спілки. В районі також може бути утворено районну раду, оскільки це округова рада знайде за потрібне та за можливе.

Округові конференції скликається не рідше одного разу на рік.

§ 21

У межах України Спілки Безвірників об'єднуються у Всеукраїнську Спілку Безвірників, на чолі якої стоїть Всеукраїнська Рада, що й обирається на Всеукраїнській конференції представників округових громад в кількості від 10 до 20 чоловіка.

Всеукраїнську конференцію скликається не рідше одного разу на 2 роки.

§ 22

Округова, а також Всеукраїнська конференція обирають ревізійні комісії в складі 5 чоловіка.

ПРО ЗАКРИТТЯ СПІЛКИ

§ 23

Спілку Безвірників може бути закрито постановою відповідної Округової чи Всеукраїнської конференції.

§ 24

Майно Спілки Безвірників після її закриття переходить у розпорядження вищого об'єднання безвірників.

Тимчасова Всеукраїнська Рада Спілки Безвірників

Інструкція що до організації й роботи сільського осередку Спілки Безвірників

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Сільські осередки Спілки Безвірників утворюється при сільських полігосвіт-установах: хаті - читальні, червоному кутку, сельбудинку, клубі й т. д.

З а у в а ж е н н я 1. У разі відсутности перелічених установ, осередок може бути організовано безпосередньо при радгоспі, сільсько - господарській комуні або сільраді.

З а у в а ж е н н я 2. Осередки Спілки Безвірників організовані при фабрично-заводських підприємствах і військових частинах, що містяться в сільських місцевостях, залічується до розряду міських або сільських осередків Спілки Безвірників окремою постановою округової ради Спілки Безвірників.

2. За членів осередку можуть бути всі громадяни, що досягли 18-літнього віку, користуються виборними правами за конституцією, одверто пірвали з усіма формами релігії й беруть участь або бажають брати участь в антирелігійній роботі.

З а у в а ж е н н я. Особи, молодші 18 років, але такі, що задовольняють усі інші вимоги статуту Спілки Безвірників, можуть працювати в осередкові з правом дорадчого голосу.

3. Сільський осередок Спілки Безвірників може бути організовано при наявності 5 чоловіка, що бажають і мають право стати за членів Спілки Безвірників.

II. ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСЕРЕДКУ

1. Осередок може бути організовано за ініціативою партійних, комсомольських, профспілкових, шефських і громадсько-політичних організацій і окремих членів перелічених організацій, а також за ініціативою окремих членів Спілки Безвірників та окремих селян.

2. Всі активні безвірники села об'єднуються в ініціативну групу для утворення сільського осередку Спілки Безвірників.

3. Ініціативна група встановлює зв'язок із округовою радою Спілки Безвірників, від якої дістає інструкції і вказівки що до організації осередку.

З а у в а ж е н н я. Коли немає місцевих органів Спілки Безвірників, справу що до організації осередку погоджується з найближчими парторганізаціями.

4. Ініціативна група договориється про допомогу із сільськими партійним і комсомольським осередками, з підшефною комісією, коли село має шефа, із сільсько-господарським гуртком, агрономом і жінорганізатором.

5. Вивчає із своїми членами статут Спілки Безвірників, інструкції що до організації осередку й проробляє теми для агітаційних розмов за вступ до Спілки Безвірників

6. Агітує за вступ до Спілки Безвірників у приватних розмовах.

7. Залучає до ядра майбутнього осередку найсталіших безвірників із селянського активу, молоді, членів сіл. госп. гуртка й інших громадських організацій, odkриваючи попередній запис заповненням реєстраційних карток.

З а у в а ж е н н я. При записі нових членів до Спілки Безвірників треба бути уважним і обережним, щоб не підірвати довір'я до нашої Спілки, прийнявши недосить певних безвірників. Колективний вступ за постановою загальних зборів неприпустимий.

Ініціативна група попередю намічає голову й секретаря перших організаційних зборів осередку Спілки Безвірників.

9. Розробляє порядок денний перших оргзборів осередку.

З а у в а ж е н н я 1. До порядку денного пропонується залічувати так питання: а) про мету й завдання Спілки Безвірників з поясненням основних положень статуту; б) вибори бюро осередку.

З а у в а ж е н н я 2. Підчас зборів зачитується список тих, що записалися до членів осередку, і з'ясовується відводи, що є. Постанови про відводження записується в протоколі оргзборів.

10. Ініціативна група запрошує від районної ради Спілки Безвірників, якщо така існує, або окрради Спілки Безвірників доповідача на організаційні збори, а коли не існує місцевих органів Спілки Безвірників — від сільського партосередку або сама висуває такого.

11. Складає список кандидатів до бюро майбутнього осередку.

З а у в а ж е н н я 1. Бюро осередку Спілки Безвірників утворюється лише в тому випадку, коли в осередку є понад 10 членів. Коли кількість менша, виділюється лише організатор.

З а у в а ж е н н я 2. Бюро може складатися з 3—5 членів і 1 або 2 кандидатів до них, відповідно до великості осередку.

III. ОФОРМЛЕННЯ ОСЕРЕДКУ

1. Обране бюро осередку надсилає до органу Спілки Безвірників, що стоїть вище, на затвердження протокол організаційних зборів і список членів осередку Спілки Безвірників за встановленою формою.

З а у в а ж е н н я. Сільський осередок Спілки Безвірників стверджує районна рада Спілки Безвірників, а коли такої немає — перша з вищих організацій Спілки Безвірників.

2. Після затвердження організаційного протоколу, бюро дістає від органу Спілки Безвірників, що стоїть вище, обліково - статистичну картку осередку в двох примірниках, заповнює й повертає її.

3. Бюро збирає кошти, випишує й роздає членам членські квитки Спілки Безвірників.

З а у в а ж е н н я. Квитки можна одержати в раді Спілки Безвірників, що стоїть вище.

4. Нових членів до Спілки Безвірників осередок приймає на загальних зборах одкритим голосуванням, після того, як вони заповнили реєстраційні картки.

IV. ОBOB'ЯЗКИ БЮРА ОСЕРЕДКУ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

1. Бюро накреслює календарний план роботи осередку Спілки Безвірників, подає його на затвердження загальних зборів і стежить за його виконанням.

2. Керує цілою роботою осередку, гуртків і окремих членів і провадить точний облік роботи.

3. Організовує зв'язок із партійним і комсомольським осередками, з місцевими політосвіторганами, с. - г. гуртком, шефською комісією, а так само й з органами Спілки Безвірників, що стоять вище.

4. Відає всіма сумами й матеріалами, що надходять до каси осередку і належать осередковій Спілки Безвірників.

5. Видає членські квитки і дбає про своєчасне їх одержання.

6. Веде протоколи загальних зборів осередку й своїх засідань, зберігає реєстраційні картки членів осередку й провадить облік роботи.

7. Бюро осередку обирає з - поміж себе секретаря, скарбника й завідателя агітчастини.

8. Секретар бюро провадить загальне керівництво і всю організаційну та канцелярську роботу.

9. Скарбник провадить роботу що до винайдення коштів, збору членських внесків і відчитности сум, які надходять.

З а у в а ж е н н я. 1. Розмір членського внеску встановлюють загальні збори осередку, але не більше одного карбованця на рік. Інвалідів, що є на соціальному забезпеченню, цілком звільняється від членського внеску. Збір членських внесків провадиться чотири рази на рік: у березні, червні, вересні та грудні місяцях. 50% усієї суми членських внесків відраховується на потреби осередку, а решту — 50% передається до органу Спілки Безвірників, що стоїть вище.

З а у в а ж е н н я 2. У скарбника осередку відрахування до органу, що стоїть вище, може бути затримано не більше, як 7 день із дня збору членських внесків

10. Завідатель агітчастини відає всією масовою агітпропроботою й заняттям гуртка безвірників.

11. Один раз на два місяці бюро подає на загальних зборах осередку звіт про свою діяльність і з'ясовує його в стінгазеті разом із грошовим звітом.

12. Бюро осередку переобирається двічі на рік.

V. ІНСТРУКЦІЯ ЩО ДО РОБОТИ СІЛЬСЬКОГО ОСЕРЕДКУ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

A.

В ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ

Сільський осередок Спілки Безвірників переводить такі заходи.

1. Приймає на себе всю роботу й весь початок що до антирелігійної пропаганди на селі під обов'язковим керівництвом найближчої парторганізації.

2. Встановлює й переводить порядок робіт загальних зборів, занять гуртків, вечірок, доповідей, лекцій то - що, погодивши це питання з політосвітроботою тієї установи, при якій працює осередок.

З а у в а ж е н н я 1. Порядок вивішується в хаті - читальні, і стежити за його виконанням має бюро осередку.

З а у в а ж е н н я 2. Загальні збори осередку влаштовується не рідше одного разу на місяць.

3. Притягає всіх своїх членів до поточної роботи, яку переводиться в таких напрямках: а) участь, по змозі, всіх членів осередку в роботі місцевого с. - г. гуртка, організація його при хаті - читальні, коли його ще не утворено, оброблення невеликого зразкового поля або города, вирощування й заготовлення експонатів для відчитної сільсько - господарської виставки та організація інших форм сільсько - господарської пропаганди; б) виготовлення гасел, плакатів, альбомів, вирізок для кутка безвірника, прикраса помешкань підчас вечірок, підготовка наочних діаграм і таблиць до доповідей і лекцій, підшукування одяги, виготовлення декорацій до антирелігійних вистав і організація інших виглядів показової художньої пропаганди; в) збирання заміток до місцевої стінгазети, до журналу „Безвірник“ та до інших антирелігійних видань, до місцевих органів друку, випуск спеціальних чисел стінгазет підчас кампаній і організація інших виглядів пропаганди за допомогою друку.

4. Осередок притягає нових членів до Спілки Безвірників. Насамперед притягаються селяни, що вже пірвали з релігією, але ще не приєдналися до безвірників. Члени осередку впливають через сільсько - господарський гурток і інші гуртки хати - читальні на тих, що вагаються. З метою притягти до Спілки Безвірників провадиться також спеціальні масові доповіді, лекції й вистави, що збільшують інтерес селянства до справи антирелігійної пропаганди.

5. Осередок провадить кампанії що до передплачування антирелігійних журналів та газет, на залучення нових членів, зміцнення всіх своїх допоміжних організацій, вишукування коштів і ин., бере участь у кампаніях, які переводить комуністична партія, радянська влада й добровільні товариства, переводячи й поглиблюючи антирелігійний бік цих кампаній.

6. Встановлює зв'язок і підтримує його в таких напрямках: а) з органами Спілки Безвірників, що стоять вище, надсилаючи тримісячні звіти про свою роботу, беручи участь у з'їздах, конференціях, пленумах і делегатських зборах; б) із сусідніми осередками Спілки Безвірників взаємний обмін представництвом; в) з партійними, комсомольськими, політосвітніми організаціями через представництво; г) з міським осередком Спілки Безвірників через підшефну комісію, коли є шеф.

З а у в а ж е н н я. 3 - місячні звіти про роботу осередок подає до осередку Спілки Безвірників, що стоїть вище, до 3 числа квітня, червня, жовтня й січня.

7. Осередок притягає до антирелігійної пропаганди місцеві культурні сили — вчителя, агронома, завідача хати - читальні, лікаря за керowników гуртка, членів бюро, доповідачів і т. ин.

8. Вишукує кошти для переведення антирелігійної пропаганди, регулярно збираючи членські внески, одноразові відрахування, влаштовуючи підписні листи, поширюючи літературу, влаштовуючи платні вистави, вечірки то - що.

Б.

В ГАЛУЗІ АГІТАЦІЙНО - ПРОПАГАНДИСТСЬКІЙ

1. Антирелігійну пропаганду на селі потрібно тісно зв'язувати з питаннями сільського господарства. Висновки агропропаганди треба вміло використовувати для антирелігійної пропаганди.

Агітаційно - пропагандистську роботу потрібно погоджувати з календарем селянського господарства та релігійними святами.

2. Агітаційно - пропагандистська робота осередку Спілки Безвірників є головною її роботою й основні її напрямки такі: 1) внутрішня робота серед своїх членів; 2) робота в своїх родині і з окремими селянами (індивідуальне оброблення); 3) масова робота.

1. Внутрішня робота

1. Кожний член Спілки Безвірників повинен бути активним (діяльним) провідником і розповсюдником безвір'я в цілому своєму оточенні, він повинен постійно озброювати себе з цією метою потрібним знанням: а) самопідготовкою дома; б) взаємопідготовкою гуртку безвірників; в) використовуючи роботу хати - читальні.

2. Самопідготовка дома полягає: а) в самостійному читанні журналу „Безвірник“ і антирелігійних книжок і розборі читаного; у виписуванні з книжок і газет найцінніших фактів і думок; у переведенні для досвіду тих агрономічних і інших заходів, які можна використати на агітацію проти релігії.

3. По змозі осередок організовує гурток безвірників із своїх членів для спільного вивчення певної програми питань.

Роботу в гуртку можна провадити в такий спосіб (залежно від ступеня підготованості складу гуртка та його керівника):

а) читання голосно з книжок і газет певних уривків, що стосуються до поставленого питання (ці уривки дійсні члени гуртка мусять попередньо підготувати за вказівками керівника); після читання невеликих уривків провадиться розмова й обмірковується даний уривок;

б) слухається вступна доповідь керівника й провадиться розмова про питання, що попередньо накреслив керівник;

в) слухається й обговорюється доповідь членів гуртка.

Участь у гуртку зобов'язує всіх його членів підготуватися дома з тих питань, які має пророблювати гурток; намічати дома все, що здається незрозумілим, щоб за допомогою колективу (гуртка) з'ясувати все незрозуміле в даному питанні.

З а у в а ж е н н я 1. До занять гуртка має бути вільний доступ навіть вірним нечленам гуртка.

З а у в а ж е н н я 2. Керівникові гуртка потрібно ознайомитися з літературою про методи гурткової роботи й особливо ретельно готуватися до роботи гуртка.

4. Щоб поповнити свої знання, кожний член осередку повинен брати активну участь у роботі хати - читальні, намагаючись використати ту частину її, яка стосується до антирелігійної пропаганди.

2. Робота в родині й серед оточення

Кожний член Спілки Безвірників повинен постійно допомагати членам своєї родини і тим односельцям, з якими він найчастіше зустрічається, у справі звільнення їх од впливу релігії. Для цього потрібно читати їм журнал „Безвірник“ та газету „Безбожник“ і пропонувати передплачувати їх; давати читати антирелігійну літературу, провадити з односельцями відповідні розмови при всякій змозі; втягувати їх до гурткової й масової політосвітньої й антирелігійної роботи в хаті - читальні та сельбуді, намагатися увести в лад родинного життя форми нового побуту.

Завдання початкової роботи з окремими вірними селянами (завдання їхнього індивідуального оброблення) полягає в тому, щоб викликати в них інтерес до антирелігійної пропаганди й притягти їх до антирелігійної роботи в хаті-читальні та в сельбуді.

III МАСОВА РОБОТА

Масову роботу для впливу на вірних селян організовує осередок Спілки Безвірників у таких формах:

1. Голосні читання окремих статтів „Безвірника“, газети „Безбожник“ і окремих антирелігійних книжок, обговорення прочитаного і втягування до розмови вірних.

2. Коли є підготовані товариші — *лекції й розмови*.

3. *Влаштування кутка безвірників* із матеріалів (вирізок) з „антирелігійних газет й журналів“. Мета такого кутка—малюнками, фотографіями, гаслами й т. ин. *притягти увагу вірних* до певного питання, *зацікавити* цим питанням і вказати можливі засоби *грунтовно ознайомитися* з даним питанням; в кутку повинно одночасно вивішувати матеріали з одної теми, одного питання; зокрема, потрібно вивішувати *список книжок і газетних статтів*, що є в бібліотеці хати-читальні що до теми, яку подано в кутку; зазначити час майбутнього читання або доповіді й розмови про дане питання в хаті-читальні й т. д. Куток має притягати увагу вірних до всієї решти форм антирелігійної роботи.

4. Коли є *стінгазета* в хаті-читальні, організувати в газеті постійний відділ (куток) безвірників; в цьому відділі стінгазети належить містити головно матеріали трьох виглядів: 1) матеріали, що стосуються *місцевих* фактів і мають антирелігійне значіння; 2) що стосуються тих тем (питань), які розбиралося в гуртку або на масовій лекції; 3) що освітлюють внутрішнє життя осередку Спілки Безвірників.

Особливий інтерес являють собою вміщувані в безвірному відділі стінгазети оповідання старих про те, чому вони зробилися безвірниками. Коли старі сами не можуть написати цього оповідання, слід письменним товаришам записати з їхніх слів. Так само дуже важливо вміщувати оповідання селян-безвірників, що одержали кращий врожай і більший прибуток од свого господарства, оповідання про те, як вони цього добилися.

Слід уникати в стінгазетах незрозумілих масі чужоземних слів і різких висловів, що зачіпають вірних.

З а у в а ж е н н я. Коли є достатня кількість добре підготованих безвірників, можна видавати спеціальну стінгазету безвірників.

5. *Антирелігійні вистави та вечірки* (декламація та співи антирелігійних віршів, оповідання) так само можна використати для масової агітації. Матеріал для цих вечірок можна брати з газети „Безбожник“ і спеціальних збірок художніх антирелігійних творів.

З а у в а ж е н н я. Спеціальних гуртків — драматичного й хорового осередок Спілки Безвірників не організовує, а використовує з антирелігійною метою драматичні й хорові гуртки, що є в хаті-читальні; коли їх немає, осередок Спілки Безвірників разом із робітниками хати-читальні допомагає їх організувати.

6. Осередок Спілки Безвірників організовує, по змозі, масові *екскурсії*, які можна використати для антирелігійних висновків (на виставки, на радіостанції, на заводи, електричні станції, до радгоспів, комун, на досвідні поля й до господарств окремих селян безвірників, що господарюють за вказівками науки, і в пригородніх селах—до міських музеїв).

Після екскурсії той матеріал слід використати для лекції-розмови, для кутка безвірника, для відділу безвірників у стінгазеті і для інших форм роботи.

Коли екскурсія задовольнить селян, слід використати їх, щоб притягти нові групи для тої самої екскурсії.

7. Осередок Спілки Безвірників допомагає налагодити *політосвітню роботу* хати-читальні та сельбуду, притягти до них ті маси селянства, які ще не відвідують їх, використовує всю роботу хати-читальні чи сельбуду для *антирелігійного впливу, на маси*. Для цього члени осередку Спілки Безвірників беруть участь у гуртках і в різних виглядах масової роботи і, нарешті, після розмов, доповідей, читання, екскурсії то-що обережно і вміло зачіпають ті питання, що є зв'язані з обговорюваною темою, і викликають антирелігійні висновки для вірних.

8. Найважливіше для антирелігійної пропаганди — впливати наочним досвідом, а не тільки самою словесною агітацією.

З цією метою сільосередки Спілки Безвірників можуть, коли умови зручні, організувати власне зразкове поле або город, налагодити зразковий догляд за плодовими деревами або годівлею худоби в господарстві одного із своїх членів, зростити для сільсько-господарської виставки плоди або овочі то-що. Всі ці заходи повинно переводити обмірковано й обережно, зважуючи сили й кошти, забезпеченість агрономічними порадами та інші умови. Треба пам'ятати, що кепські наслідки показової роботи підірвуть авторитет осередку й дадуть протилежні висновки для антирелігійної пропаганди.

9. Осередок Спілки Безвірників має бути заводця і брати найдіяльнішу участь в агітації за *перехід до нових форм господарювання* в усіх галузях: повинен енергійно допомагати влаштовувати зразкові поля, городи, садки, пункти, що очищають зерно, пункти для парування й прокатні, сільсько-господарські виставки; сприяти успішній роботі кооперативів і інших сільських громадських організацій, і всюди при цьому непомітно штовхати масу на антирелігійні висновки.

10. В часи загальногромадського лиха (посуха, шкідники, пожежі, пошесть на худобу й людей) роботу осередку безвірників має бути скеровано на зменшення й припинення цього лиха спільно з агрономом, лікарем і т. ин., протиставивши цю роботу попівським молебням, але з обережністю що до релігійного почуття вірних.

11. *Днями релігійних свят* осередок Спілки Безвірників провадить роботу в такий спосіб, щоб відтягати як-найбільше селян од церкви. По змозі осередок *організовує громадсько корисну роботу* — ремонт мостів, шляхів, громадських криниць то-що; це зможе прихилити до безвірників значну частину вірних.

12. Осередок Спілки Безвірників бере участь у влаштуванні *революційних і селянських свят* (свято врожаю, лісу то-що), *організовує зорини, червоні весілля, громадський похорон*, дбаючи при цьому про те, щоб ці заходи були масі вірних цікаві, яскраві, й змістовні, щоб вони робили глибший агітаційний вплив на масу та щоб не створювалася при цьому нова обов'язкова, застигла обрядовість.

13. Через те, що антирелігійні *книжки* в справі пропаганди відіграють велику роль, осередок Спілки Безвірників повинен постійно дбати, щоб поповнювалося бібліотеку хати-читальні антирелігійною літературою й щоб уміло використовувалося ця література, а також, по змозі, організовує продаж дешевої антирелігійної літератури селянам.

14. Влаштовувати *диспути* осередкам Спілки Безвірників не пропонується, бо диспути часто не досягають нашої мети—антирелігійного впливу на масу вірних, а лише роздратовують їх.

15. Щоб успішніше впливати на масу, *слід одну й ту саму тему пророблювати за допомогою всіх приступних форм роботи* (наприклад, Іллін день відзначити доповідями й читанням із розмовами про походження цього свята, про грім та блискавку; ілюстративними матеріялами на цю тему — в кутку безвірника, статтями — в стінгазеті, екскурсією на електростанцію; декламацією відповідних віршів про Іллю, грім та електрику; поставити п'єсу, коли знайдеться підходя змiстом; розповсюджувати літературу з цього-ж питання).

16. Осередок Спілки Безвірників, беручи участь у всіх кампаніях хати-читальні, обслуговує антирелігійний бік цих кампаній. Наприклад, до 8 березня — Міжнародного жіночого дня—осередок пророблює тему: „Жінка й релігія“ в усіх формах роботи (куток безвірника, стінгазета, розмова й читання, розповсюдження літератури й т. ин.).

Щоб переводити *свої антирелігійні кампанії*, осередок використовує гуртки, сили й кошти сельбуду. Наприклад, підчас протиріздвяної кампанії притягає драматичний і хоровий гуртки, стінгазету й інші організації сельбуду чи хати-читальні.

17. Антирелігійна робота осередку Спілки Безвірників має входити суцільно до системи роботи хати-читальні, її потрібно погоджувати з календарним планом хати-читальні.

Тимчасова Всеукраїнська Рада Спілки Безвірників

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Т. Усикові (с. Марьянське). Вірш не піде. Пишіть прозою. Уникайте загальних тем, як це в „Поминальній суботі“.

П. І. Безрукові (с. Сем'янівка). Півтори сотні віршованих рядків Ви присвятили змалюванню психології попів. Ця робота нічого сільсько не додала до того, що вже відоме всім. Вірш не піде. Пишіть відносно життя у вашому селі.

М. К. Теклі (Урал). За надіслане редакція дуже вдячна. Пишіть ще.

Хейфецеві (Сталіне). Редакція чекає від Вас виконання обіцянки. Не губіть із нами зв'язку. Пишіть.

К. Л. Н-кові (Криворожжя). Ви самотужки силкуєтесь знайти „філософічний камінець“, що дав-би можливість чародійно подолати всі суперечки сучасного капіталістичного суспільства. Та спроба вийшла невдалою. Оскільки Вас цікавлять питання суспільствознавства, радимо прочитати з царини марксівської науки про будову, життя та розвиток суспільства: Сараб'янова, „Історический материализм“; Бухаріна, „Теорія історичн. матеріалізму“.

В. І. Харцієву (Зінов'ївське). Ласкаво надісланого Вами вірша Л. Долінської редакція журналу „Радянська Освіта“ надіслала до нас. Цей твір цікавий по формі. І хоча ми утримуємось приймати вірші — надрукували - б

його. Але зміст віршу досить брутальний, що зробить погане вражіння на читача, тому він не піде. Надсилайте ще.

В. В. Булахові (с. Пархомівка). З „Безвірника“ Ви маєте змогу дізнатись про становище справи „Спілок Безвірників“. З часом розгортання по Україні сітки „Спілок Безвірників“, відповідно до загального організаційного плану, у вас на селі буде утворено осередок селян-безвірників. Зараз-же редакція радо вітає Ваше бажання дбати друзів нашому журналові та передплатників. Документів на це не даємо.

В. Колчинському (Кременчук). Надісланого Вами дописа „Мексиканські попи“ використали як матеріял. Надсилайте ще.

І. Лівшицеві (Стрижівка). Дописи „Дайте нам амбулаторію“ й „Зразкова несвідомість“ нами надіслано до ред. газ. „Радянське Село“. Пишіть ще.

В. Жукоцькому (Чернігів). Редакція прохала писати про всяке чортівиння, про шептунство, про забобони не просто з цікавості до цих явищ, а саме змальовувати дійсні випадки з цієї царини. Бажано-б було, щоб Ви писали прозою, у вигляді статті чи замітки, бо в зв'язку з відміною характеру журналу редакція не має змоги містити на сторінках журналу белетристичного матеріялу.

Відповідальний редактор Дм. Ігнатюк

Редколегія

{
І. С. Гаїбов
А. Івановський
А. А. Коршиков
Д. Марченко
І. Сухоплюєв

„БЕЗВІРНИК“

популярно-науковий та методичний антирелігійний місячник

орган Всеукраїнської Ради Спілок Без-
вірників та Упріолітосітти ІНКО УСРСР.

ЖУРНАЛ є засобом масової антирелігійної агітації й пропаганди.

ЖУРНАЛ вміщує постійно допоміжні матеріали в роботі антирелігійних гуртків.

ЖУРНАЛ має керуючий матеріал у справах організації й методики антирелігійної пропаганди.

ЖУРНАЛ постійно міститиме огляди з релігійного руху так по Україні, як і по чужих країнах.

ЗМІСТ „БЕЗВІРНИКА“

розраховано на члена осередку Спілки Безвірників, низового активиста безвірника, передовика робочого й селянина та громадсько-культурного робітника міста й села.

ЖУРНАЛ допомагатиме пропагандистові-антирелігійникові в роботі, агітаторам--партійцю та комсомольцю, робітнику клубу та селібуду.

„БЕЗВІРНИК“ виходить раз на місяць у розмірі 4-х друкованих аркушів (64 сторінки великого розміру) в конюшенній обгортці й з малянами. На промізі 1927 року має вийти 12 чисел журналу.

Адреса редакції: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64. Тел. № 8-24

Умови передплати: на 1 рік . . . . . Карб. 3—50 коп.

„ 6 міс. . . . . „ 1—50 „

„ 3 „ . . . . . „ 0—90 „

Ціна окремого числа 35 коп.

Редакційна колегія: І. С. Гайдов, А. Івановський,
Дм. Івнатюк (відп. ред.), проф.
А. А. Коршиков, Д. Марченко,
проф. І. Сухоплясов.

До уваги передплатників!

В зв'язку з тим, що з 1-го січня 1927 року обсяг журналу „БЕЗВІРНИК“ значно збільшується і з його зовнішній вигляд змінюється поліпшення, ціна журналу відповідно підвищується (див. розцінку вище).

Тому Сектор Періодичних Видань доводить до тіаому передплатників, які передплатили журнал за старою розцінкою:

1) Ті, що передплатили журнал на 1 рік, одержуватимуть його протягом лише півроку (6 чисел).

2) Ті, що передплатили журнал на півроку, одержуватимуть його протягом 3-х місяців (3 числа).

3) Ті, що передплатили на 3 місяці, одержуватимуть протягом двох місяців (2 числа).

На підставі зазначеного, Сектор Періодичних Видань звертається до передплатників з пропозицією продовжити передплату за новою розцінкою на термін, який вони бажатимуть, для чого треба разом із заявою надіслати додатково гроші згідно нової розцінки.

Передплату просимо надіслати на адресу: Харків. Сергіївська площа, Московські ряди, б. № 5 Сектор Періодичних Видань ДВУ, а також до наших контор:

1. Київ, вул. Енгельса, 19.

2. Артемівськ. Майд. Волі, 109.

3. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 56.

4. Одеса, вул. Ласаля, 12.

Ціна 40 коп.

Журнал продається по всіх
залізничних кіосках контр-
агентства друку на Україні

6310